

LANDSCHAPSENTWIKKELINGSVISIE

GEMEENTEN BRONCKHORST-LOCHEM-ZUTPHEN

26 AUGUSTUS 2009

DEFINITIEF RAPPORT

9S2458.A0

VASTGESTELD DOOR DE RADEN IN JUNI EN JULI 2009

A COMPANY OF

ROYAL HASKONING

HASKONING NEDERLAND B.V.
VESTIGING ENSCHEDE

Colosseum 3
Postbus 26

7500 AA Enschede

+31 (0)53 483 01 20

+31 (0)53 432 27 85

info@enschede.royalhaskoning.com

www.royalhaskoning.com

Arnhem 09122561

Telefoon

Fax

E-mail

Internet

KvK

Documenttitel
Landschapsonwikkelingsvisie
Bronckhorst-Lochem-Zutphen

Verkorte documenttitel
LOV Bronckhorst, Lochem, Zutphen

Status
definitief rapport

Datum
26 augustus 2009

Projectnummer
9S2458.A0

Opdrachtgever
Gemeente Lochem

Referentie
9S2458.A0/R004/CtC/Ensc

Auteurs
Drs. F.H.J. Duenk MBA, Ir. C.A.M. ten Cate

Collegiale toets
Ing. M.F.L. Pigge

Datum/paraaf
26-08-09

Vrijgegeven door
Ir. C.A.M. ten Cate

Datum/paraaf
26-08-09

Voorwoord

Voor u ligt het landschapsontwikkelingsplan (LOP) voor het grondgebied van de gemeenten Bronckhorst, Lochem en Zutphen. Het LOP bestaat uit twee delen:

- 1) een ontwikkelingsvisie waarin we op basis van de kwaliteiten en huidige en toekomstige ontwikkelingen het wensbeeld geven van het landschap;
- 2) een uitvoeringsprogramma. Hierin zijn een groot aantal projecten opgenomen die bijdragen aan de realisatie van het in de visie omschreven gewenste beeld.

Alleen ga je sneller, samen kom je verder!

Het plan is tot stand gekomen dankzij de betrokkenheid van velen; van organisaties tot aan individuele burgers. Het is besproken in zowel bestuurskamers als in diverse huiskamers. Dit geeft niet alleen het uitgebreide interactieve proces weer, maar ook de betrokkenheid van velen! Wij danken dan ook al die organisaties en personen voor hun energie, inzet en soms ook geduld om te komen tot een breed gedragen plan.

Dit LOP is in juni en juli 2009 door de afzonderlijke gemeenteraden van de drie gemeenten unaniem vastgesteld. De gemeenteraad van Lochem heeft een aantal amendementen aangenomen. Eén hiervan betreft de rol van de landbouw in het LOP. Met het amendement wordt de rol van de landbouw in het landschap benadrukt. Deze verduidelijking is op pagina 13 van dit document weergegeven. Ook de andere aangenomen voorstellen zijn in dit voorliggende LOP verwerkt en herkenbaar weergegeven als specifiek van toepassing op Lochems grondgebied (pag. 29 Boskamers: het watersysteem wordt geoptimaliseerd ten behoeve van de aanwezige functies en een verduidelijking van de koesterkaarten betreffende het gebruik van landbouwgronden).

De gemeenteraden van Bronckhorst en Zutphen hebben geen wijzigingen in het LOP willen doorvoeren.

Het landschap is van ons allen. Ook de uitvoering van het LOP zullen we gezamenlijk, met het gebied, gaan oppakken. Daar hebben we u voor nodig. Van de gemeente kunt u een stimulerende houding verwachten. Goede voorstellen voor uitvoering van het LOP kunnen rekenen op onze steun of overleg om ze, indien mogelijk, passend te krijgen. Samen zorgen we ervoor dat ons landschap zijn identiteit behoudt en waar mogelijk wordt versterkt.

Wij wensen u veel leesplezier en hopen dat u net als ons veel inspiratie zult ontvangen van dit LOP. Wij zien er naar uit gezamenlijk met u ons kenmerkende landschap ecologisch en economisch vitaal te houden.

André Baars
Gemeente Bronckhorst

Jan Kottelenberg
Gemeente Lochem

Adriaan van Oosten
Gemeente Zutphen

augustus 2009

Inhoudsopgave

Voorwoord	5		
0 Samenvatting	9		
1 Inleiding	13		
1.1 Een landschap om trots op te zijn!	13	Deelgebied 8 Lochemse Berg	45
1.2 Een landschapsontwikkelingsplan?	13	Deelgebied 9 Landgoederenzone Baakse Beek	49
1.3 Doel van het landschapsontwikkelingsplan	13	Deelgebied 10 Open broek en ruggen	51
1.4 Brede visie	15	Deelgebied 11 Esrug Hengelo- Zelhem	53
1.5 De status van het landschapsontwikkelingsplan	15	Deelgebied 12 Verbindingslandgoederen	55
1.6 Inhoud van dit plan	16	Deelgebied 13 Halsche Rug	57
1.7 Totstandkoming van het landschapsontwikkelingsplan	16	Deelgebied 14 Agrarische Ontginning Wolfersveen	59
1.8 Wat treft u in dit LOP aan?	16	Deelgebied 15 Slangenburger	61
		Deelgebied 16 Keppelcomplex	63
		Deelgebied 17 Oude IJsselse Weiden	65
2 Landschapsontwikkelingsvisie op hoofdlijn	19	4 Analyse	69
2.1 Berlewalde	19	4.1 Inleiding	69
2.2 Waarom een 21e eeuwse Berlewalde?	19	4.2 Landschappelijke kenmerken	69
2.3 De regionale achtergrond van landschapsontwikkeling	20	4.2.1 Natuurlandschap en abiotisch patroon	69
2.4 Landschapsontwikkeling: centrale aangrijpingspunten voor een 21e eeuwse Berlewalde	21	4.2.2 Het landschap	71
2.5 Landschapsontwikkeling: In balans met bestaande activiteiten!	23	4.2.3 Landschapstypen	71
2.6 Landschapsontwikkeling: vele handen maken het werk licht	24	4.2.4 Landschapstypen en deelgebieden	73
		4.2.5 Cultuurhistorie en archeologie	75
3 Van hoofdlijn naar meer detail: te onderscheiden deelgebieden	27	4.3 Sectorale kenmerken en trends	77
Deelgebied 1 Boskamers	29	4.3.1 Landbouw	77
Deelgebied 2 Boerenland: ruimte voor grootschalige landbouw	31	4.3.2 Wonen en werken	77
Deelgebied 3 Ampsen, Verwolde en Laren	33	4.3.3 Verkeer en infrastructuur	78
Deelgebied 4 IJsselwaarden	35	4.3.4 Recreatie en toerisme	78
Deelgebied 5 Berkeldal	37	4.3.5 Water	79
Deelgebied 6 De Hof van Zutphen	41	4.3.6 Natuur en ecologie	81
Deelgebied 7 Het Groote Veld	43	4.3.7 Duurzaamheid	81
		4.3.8 Relatie met (beleids)plannen	82
		4.4 Landschappelijke trends	82
		4.4.1 Inleiding	82
		4.4.2 Landschappelijke vraagstukken in deelgebieden	83
		4.5 Uitdagingen	86
		4.5.1 Landbouw	86
		4.5.2 Woon- en bedrijfsbebouwing	86

4.5.3 Verkeer en infrastructuur	87
4.5.4 Recreatie en toerisme	87
4.5.5 Duurzaamheid	87
5 Landschapsontwikkeling: het kader	89
5.1 Ontwikkelingskader: sturen en stimuleren	89
5.2 Ontwikkelingskader; opbouw en gebruik	89
5.3 Nadere toelichting gebruik	90
5.4 En verder?	93
Bijlage 1 Uitwerking natuur en ecologie per deelgebied	95
Bijlage 2 Koesterkaarten	101
Bijlage 3 Tijdslagen	129
Bijlage 4 Leden stuurgroep LOP (Gebiedscommissie de Graafschap)	131
Bijlage 5 Leden klankbordgroep LOP	132
Bijlage 6 Leden projectgroep LOP	135

0 Samenvatting

Landschap...

De gemeenten Bronckhorst, Lochem en Zutphen kennen een buitengebied van grote landschappelijke waarde en diversiteit. Dit buitengebied wordt over het algemeen schitterend gevonden. Het gebied wordt echter bedreigd door activiteiten in de sfeer van woningbouw, realisatie van lokale bedrijventerreinen en wegeaanleg, die sluipenderwijs de open ruimte afknabbelen of versnipperen. Landbouwactiviteiten veranderen het landschap, recreatieactiviteiten drukken er een stempel op. Al deze ontwikkelingen vervlakken het landschap.

... en landschapsontwikkelingsplan

Vanwege de gezamenlijk ervaren bedreiging van het landschap, het gedeelde doel deze af te wenden, en de gedeelde ontstaansgeschiedenis van het landschap hebben de drie gemeenten besloten samen te werken aan een integraal landschapsontwikkelingsplan voor hun hele buitengebied. Dit betreft een gebied van ongeveer 55.000 hectare! De gemeenten streven met dit landschapsontwikkelingsplan een behoud en verbetering van de kwaliteit van landschap en ecologie, de culturele identiteit en de leefbaarheid in het gebied na en stimulering van een duurzame economie.

De landschapsvisie in dit plan richt zich op versterking van de kenmerkende karakteristieken van het landschap en brengt samenhang in verscheidenheid aan, zodat het buitengebied van de drie gemeenten met al zijn lokale verschillen een harmonieuze landschappelijke eenheid vormt. Het uitvoeringsprogramma geeft een impuls aan de uitvoering van de visie. De visie gaat uit van een gebied waarin wordt geleefd, gewerkt en gerecreëerd en waar landbouw een belangrijke plaats inneemt. De visie heeft daarmee oog voor de positieve wisselwerking tussen landschapsontwikkeling en maatschappelijke activiteiten.

De grotere lijnen voor ontwikkeling van het gebied zijn met Reconstructie en het Nationaal Landschap De Graafschap uitgezet. De landschapsontwikkelingsvisie vult deze lijnen aan en verfijnt ze. Daarnaast levert de landschapsontwikkelingsvisie informatie die in nieuwe

bestemmingsplannen en structuurplannen wordt gebruikt. Zodoende gebruiken de gemeenten de visie de komende tien jaar om sturing te geven aan ontwikkelingen in het buitengebied. De visie bindt burgers, organisaties of bedrijven niet rechtstreeks.

De doorwerking van de landschapsontwikkelingsvisie kan via bestemmingsplannen worden geborgd als gemeenten de visie hierin verwerken.

Dit landschapsontwikkelingsplan is opgesteld op basis van intensief overleg met vele partijen en burgers uit Bronckhorst, Lochem, Zutphen en daarbuiten.

Berlewalde

Tegenwoordige landschapsstructuren en -elementen in het buitengebied van Bronckhorst, Lochem en Zutphen zijn terug te voeren op een situatie van heel lang geleden waarin bos, heidevelden, beekdalen en veengebieden elkaar afwisselden en zo een contrastrijk geheel vormden. Dit landschap werd een 'walde', oerbos zo u wilt, genoemd. In het centrale deel van het plangebied tussen Zutphen en Lochem ligt in een stemvorkachtige vorm een gebied waarin een dergelijk walde het sterkst doorklinkt. In deze landschapsvisie staat het behoud, versterking en verbreiding van dit walde centraal.

Omdat in vroeger tijden het gebied Berlewalde werd genoemd is deze naam de metafoor voor wat de gemeenten nastreven; een herstel van 'Berlewalde'. Hiermee bedoelen we uiteraard niet het herstellen van de toestand van eeuwen geleden. Het betekent concreet een herintroductie van typerende beplantingselementen, benadrukken van contrasten tussen openheid en geslotenheid van landschap, vernatting van het landschap en daarmee een vergroting en versterking van het kerngebied en benadrukking van het unieke karakter van het gebied.

Landschappelijke aangrijpingspunten

Dit plan gebruikt vier aangrijpingspunten om de landschapsvisie te realiseren:

- De beken en rivieren
- De oudste cultuurgronden, de zogenaamde escomplexen en enken
- De voormalige woeste gronden zoals velden, heiden, goren, venen en broekgebieden; tegenwoordig de jonge cultuurgronden of jonge heidebebossingen
- De grens tussen het rivierkleigebied langs de IJssel en het dekzandgebied

Kenmerkende landschapselementen die hierboven zijn genoemd worden versterkt, uitgelicht of vergroot.

Landschap in relatie tot leven

Landschapsontwikkeling vindt niet plaats in een lege ruimte. In het plangebied wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Deze landschapsvisie baseert zich op de notie dat landschapsontwikkeling niet kan en mag voorbij gaan aan deze activiteiten en de functie die het plangebied daarvoor heeft. Landschap heeft niet alleen een zelfstandige waarde maar is ook de drager voor sectorale activiteiten.

Zo draagt een hoogwaardig en attractief landschap aanzienlijk bij aan de waardering van de woon- en werkomgeving. Diverse recreatieve activiteiten bestaan dankzij het landschap. Het landschap draagt bij aan het persoonlijke welbevinden van bewoners en bezoekers.

De gemeenten willen dan ook komen tot een landschapsontwikkeling in balans met de ontwikkeling van de uiteenlopende activiteiten in het gebied. Landschapsontwikkeling staat centraal maar de blik is ook gericht op de belangen van onder meer landbouw.

Hoe naar Berlewalde?

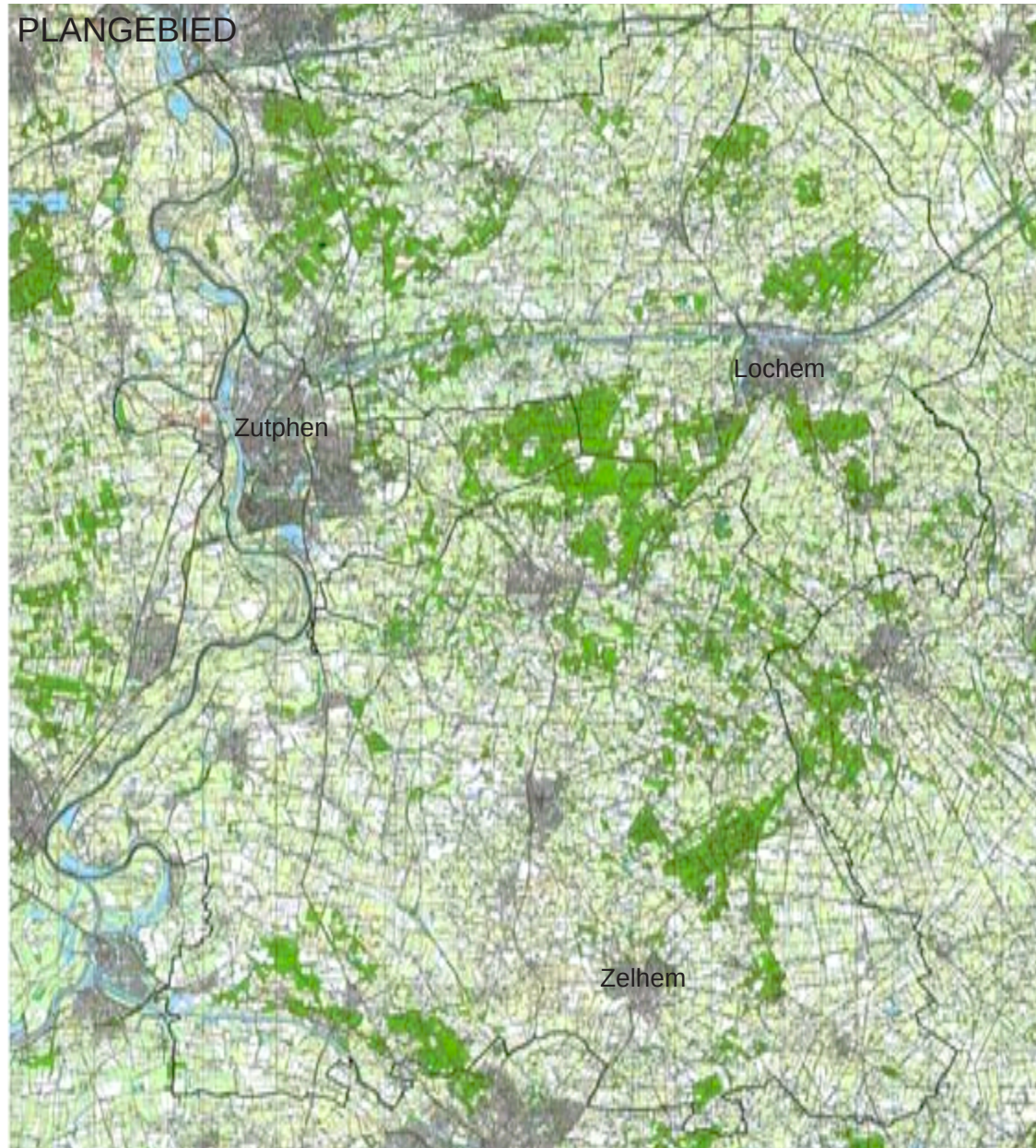
Hoe komt Berlewalde dichterbij? Bronckhorst, Lochem en Zutphen zien verschillende mogelijkheden. In het ene professionele spoor werken overheden en natuur- en landschapsorganisaties aan de landschapsontwikkeling.

In een parallelspoor werken boeren, burgers en andere ondernemers mee aan landschapsontwikkeling en beheer. Met hun blik gericht op hun eigen

bestaan ('er moet ook brood op de plank komen') maar met oog voor de grote landschappelijke kwaliteiten van het gebied dragen zij in kleine en grotere mate bij aan de realisatie van het landschapsbeeld. Het gaat hier niet om andere dingen te doen maar vooral om sommige dingen anders te doen.

Werken aan landschap

De gemeenten gebruiken daarom de landschapsontwikkelingsvisie om initiatieven in het buitengebied vanuit landschappelijke optiek tegen het licht te houden. Is een initiatief in strijd met het Berlewalder gedachtengoed; levert een initiatief juist een positieve bijdrage? In het eerste geval vormt de visie het aanknopingspunt om initiatieven zo mogelijk om te buigen zodat een initiatief de gewenste landschapsontwikkeling zo min mogelijk aantast of zelfs toch ondersteunt. In het tweede geval geeft de visie houvast om de stimulering van initiatieven te beargumenteren. Dit landschapsontwikkelingsplan geeft vorm aan dit afwegingsproces met een stappenplan voor gemeentelijke besluitvorming. En besluitvorming die bijdraagt aan een doordacht gekozen pad naar Berlewalde.

1 Inleiding

1.1 Een landschap om trots op te zijn!

De gemeenten Bronckhorst, Lochem en Zutphen kennen een buitengebied van grote landschappelijke waarde en diversiteit. Oude abiotische patronen en cultuurhistorische lagen schemeren door de recentere vormen van landgebruik en verstedelijking heen. Beekdalen, een kleinschalig kampenlandschap en landgoederen met hun karakteristieke bebossingen en laanbeplanting contrasteren met de open komklei- en broekgebieden langs de IJssel.

De inwoners van het gebied zijn met recht trots op hun groene ruimte. Zij zijn niet de enigen. Ook het rijk onderkent de grote waarde van het gebied en heeft een deel ervan als Nationaal Landschap bestempeld.

1.2 Een landschapsontwikkelingsplan?

Het buitengebied van de drie gemeenten wordt over het algemeen schitterend gevonden. Toch kunnen we niet achterover leunen en uitsluitend genieten. Van verschillende kanten staat het landschap onder druk. Activiteiten in de sfeer van woningbouw, realisatie van lokale bedrijventerreinen en wegeaanleg knabbelen sluipenderwijs wat van de open ruimte af of dragen bij aan de versnippering daarvan. Landbouwactiviteiten brengen grotere of kleinere verandering in het landschap met zich mee, recreatieactiviteiten drukken meer en meer een stempel op het landschap.

Al dit soort ontwikkelingen hebben zo hun consequenties voor het landschap en de ontwikkelingen daarvan. Als we dit in één woord willen samenvatten dan is vervlakking het juiste woord. De zo kenmerkende verscheidenheid in het gebied, de vele contrasten tussen bos, beekdal, landbouwgronden en heide zijn al deels verdwenen of dreigen alsnog te verdwijnen.

1.3 Doel van het landschapsontwikkelingsplan

Met dit plan willen de gemeenten zich zodanig voor het behoud en de verbetering van de kwaliteit van het landschap inzetten, dat het landschap, de ecologie, duurzame economie, de culturele identiteit en de leefbaarheid

in het gebied een stimulans krijgen.

De gemeenten willen de sterke kenmerken van het landschap zo mogelijk versterken, de zwakkere plekken verstevigen en samenhang in verscheidenheid aanbrengen zodat het buitengebied van de drie gemeenten met al zijn lokale verschillen een harmonieuze landschappelijke eenheid vormt.

De gemeenten willen graag zien dat in dit landschap:

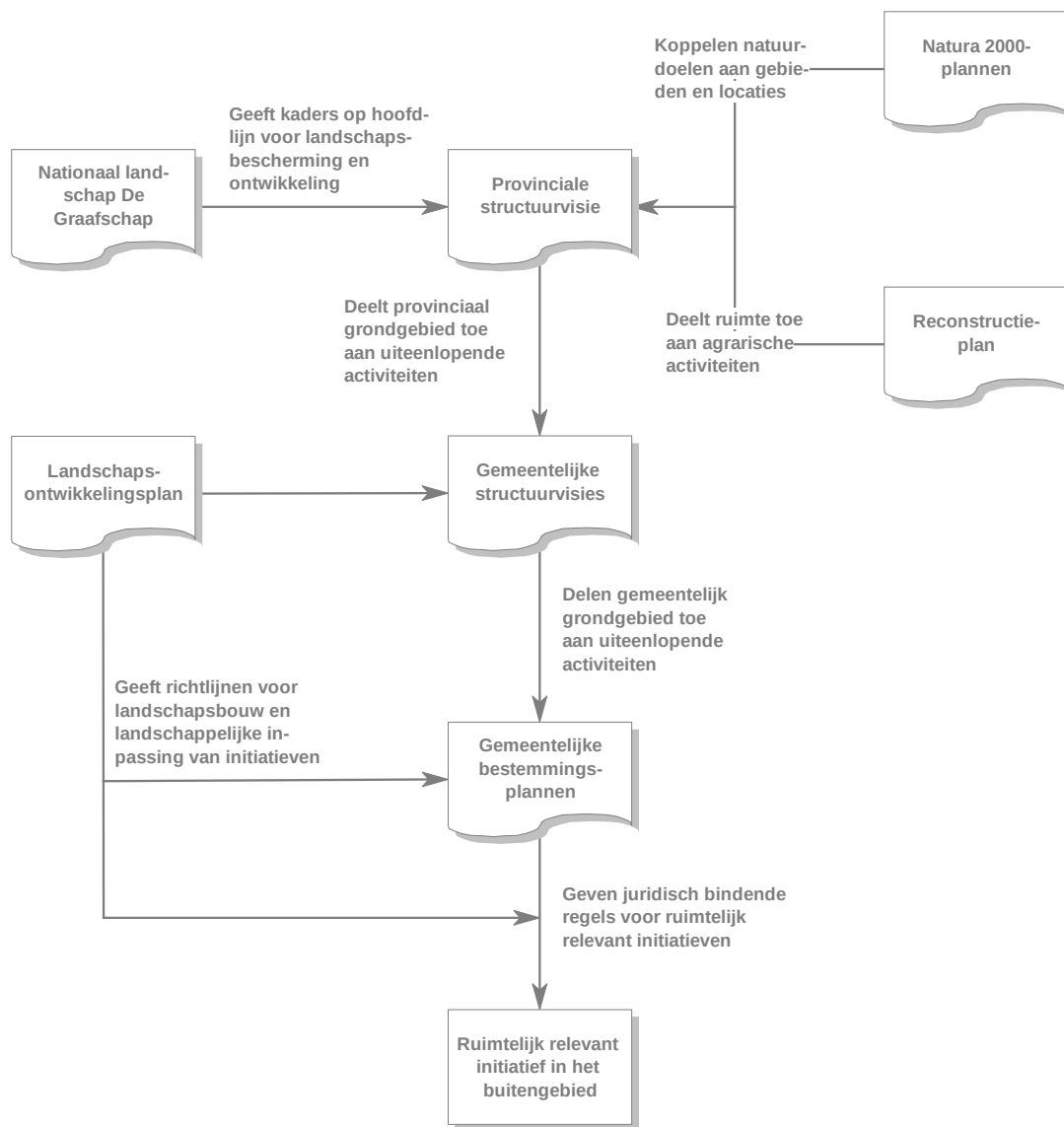
- De identiteit van de verschillende gebieden is versterkt en de samenhang daartussen hechter is
- Steden en dorpen via vloeiende overgangen op het buitengebied aansluiten
- De landbouw een duidelijke, duurzame positie inneemt
- Een blijvend draagvlak is voor een diversiteit aan andere activiteiten die tegelijkertijd bijdragen aan de mogelijkheden voor landschapsbouw

Gezien het relatief hoge percentage grondgebruik door de landbouw in de diverse gebieden van het LOP, is het overduidelijk dat deze sector van grote invloed is op het aanzien van het landschap. Een economisch gezonde grondgebonden landbouwsector heeft ongetwijfeld een gunstige invloed op het aanzien en onderhoud van het landschap. Draait deze sector moeizaam of erger, kwijnt ze, dan zal dit resulteren in negatieve effecten voor het landschap. Niet het LOP, maar het Bestemmingsplan Buitengebied is de plek en het instrument waaraan de landbouw de ontwikkelingsmogelijkheden moet kunnen ontleen om zich, in economisch opzicht blijvend gezond aan de zich voortdurende aandienende ontwikkelingen, aan te passen. Mede in belang van het landschap. (Specifiek voor de gemeente Lochem.)

Met dit streven worden de landschappelijke kwaliteiten gekoesterd en waar nodig verbeterd, wordt het landschap als belangrijke pijler voor de economie in de regio zeker gesteld, en wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan het welbevinden van inwoners en bezoekers.

Deze gedeelde doelen, de relatie tussen stedelijk gebied en het landschap en de gedeelde ontstaansgeschiedenis, hebben de gemeenten Brockhorst, Lochem en Zutphen doen besluiten gezamenlijk te werken aan een integraal landschapsontwikkelingsplan voor het hele buitengebied van de drie gemeenten.

Hiermee kunnen gemeentegrensoverschrijdende ontwikkelingen beter worden aangestuurd en vorm geven.

Dit plan draagt met recht de naam landschapsontwikkelingsplan. Dit plan geeft niet alleen sturing aan de ontwikkeling van het buitengebied van de drie gemeenten maar geeft met het eraan gekoppelde uitvoeringsprogramma ook een impuls aan die ontwikkeling.

1.4 Brede visie

Het behouden, verbeteren en toevoegen van landschappelijke kwaliteiten in het buitengebied wordt in dit ontwikkelingsplan breed opgevat. De visie op het landschap is gericht op het landschap zelf en de daarvoor gewenste kwaliteiten. Maar de visie gaat verder dan landschap alleen. Het landschap is immers een beeldbepalend deel van een gebied waarin wordt geleefd, gewerkt en gerecreëerd. Kortom, alle maatschappelijke activiteiten beïnvloeden de landschapsontwikkeling en omgekeerd. Dit betekent dat de visie op landschapsontwikkeling ook oog heeft voor de plek die deze activiteiten in het landschap opeisen.

In de landschapvisie op het grondgebied van de drie gemeenten speelt de eeuwenoude samenhang tussen de stad Zutphen en het ommeland 'De Graafschap' een vooraanstaande rol. Deze samenhang met alle bijbehorende patronen van economische en andere activiteiten is van grote invloed geweest op het ontstaan van het huidige landschap. Nu, in de 21e eeuw, vervult Zutphen met zijn historische binnenstad de rol van uitvalsbasis voor een bezoek aan De Graafschap. Daarnaast kent de stad een grotere bevolkingsconcentratie waar producten afkomstig uit de plattelandontwikkeling en verbrede landbouw (net zoals vroeger op de markt) aan de man gebracht kunnen worden.

Vanwege de wisselwerking tussen economische activiteiten en het landschap staat de landschapvisie stil bij de vraag welke rol die tegenwoordige activiteiten spelen bij de verwezenlijking van de visie. De aandacht gaat dan uit naar:

- De aard en omvang van activiteiten in het buitengebied zoals landbouw en recreatie die passen bij de gewenste landschappelijke ontwikkeling
- De manier waarop landschappelijke kwaliteiten en inrichting kunnen bijdragen aan het functioneren van deze activiteiten

- De wijze waarop die activiteiten kunnen bijdragen aan de financiering van onderhoud, beheer en verbetering van het landschap
- Door deze onderwerpen te belichten, verstrekt dit landschapsontwikkelingsplan de ingrediënten om te komen tot een duurzame balans tussen landschap en maatschappelijke activiteiten.

De landschapsontwikkelingsvisie is geen visie die los staat van andere landschapsrelevante (sectorale) plannen. Zo is de visie een aanvulling en verfijning op de grotere lijnen die met Reconstructie en de regionale visies zijn uitgezet. Daarnaast levert de landschapsontwikkelingsvisie de nodige input voor bestemmingsplannen en structuurplannen.

1.5 De status van het landschapsontwikkelingsplan

Het landschapsontwikkelingsplan wordt door de gemeenten gebruikt om sturing te geven aan ontwikkelingen in het buitengebied. De visie op het landschap en de ontwikkelingen daarin de komende 10 jaar zijn daarvoor de basis. Met deze visie in de hand kan de gemeente vervolgens nagaan:

- Op welke wijze landschapsdoelen te realiseren zijn
- Hoe ontwikkelingen zijn bij te sturen zodat deze passen in de landschapsontwikkelingsvisie

Hierbij gaat het om ontwikkelingen die op enigerlei wijze een invloed hebben op de landschappelijke kwaliteiten van het gebied van de drie gemeenten. De ontwikkelingen kunnen zowel groot- als kleinschalig zijn, kunnen stammen uit de koker van particulieren of organisaties maar kunnen ook initiatieven van de gemeenten zelf zijn of initiatieven van andere overheden.

Dit landschapsontwikkelingsplan bindt burgers, organisaties of bedrijven niet rechtstreeks. De grote lijnen in de gemeentelijke ruimtelijke ontwikkelingen zijn neergelegd in gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen. Daar waar vernieuwing van deze plannen aan de orde is of waar het gemeentebestuur overweegt een nadere invulling aan die plannen te geven, wordt dit landschapsontwikkelingsplan als richtsnoer gebruikt om die invulling vorm te geven. De juridische doorwerking van de essentiële onderdelen van het landschapsontwikkelingsplan kunnen daarmee via het bestemmingsplan worden geborgd.

De figuur op pagina 14 geeft de relatie weer van het landschapsontwikkelingsplan ten opzichte van andere relevante planvormen en ruimtelijk relevante initiatieven in het buitengebied.

1.6 Inhoud van dit plan

Hoe is dit plan opgebouwd zodat het de sturende functie ten aanzien van landschapsontwikkelingen kan invullen? Dit plan bestaat uit enkele delen.

Centraal staat de **visie op het landschap**. Hierin zijn de beelden over het toekomstige landschap zelf geïntegreerd met een beeld over de aard en schaal van 'bijbehorende' activiteiten.

Ter onderbouwing van de visie is een **analyse** van de huidige situatie van en ontwikkelingen in het buitengebied van de drie gemeenten in dit document opgenomen.

De visie wordt aangevuld met een **ontwikkelingskader**. Dit kader concretiseert de visie zodat een eenduidig handvat voor gemeenten en initiatiefnemers beschikbaar is. Daarmee kan de vraag worden beantwoord of en onder welke randvoorwaarden projecten in het buitengebied ontwikkeld kunnen worden.

Visie en ontwikkelingskader samen geven het beleid van de gemeenten weer. Het laatste deel van het landschapsontwikkelingsplan wordt gevormd door een **uitvoeringsprogramma**. Hierin zijn de activiteiten en projecten van de gemeenten, bewoners en gebruikers zelf opgenomen die invulling geven aan de visie.

Een uitgebreid verslag van de inventarisatie en analyseactiviteiten, op basis waarvan dit landschapsontwikkelingsplan is opgesteld, is te vinden in een afzonderlijke rapportage 'Inventarisatie en analyse'.

1.7 Totstandkoming van het landschapsontwikkelingsplan

Een intergemeentelijke projectgroep heeft de planopsteller – Royal Haskoning – gevoed met informatie. Hieraan hebben Stichting Staring

advies en Stichting Landschapbeheer Gelderland bijdragen geleverd. Daarnaast heeft de gebiedscommissie, die optrad als stuurgroep, het werkproces gevolgd en heeft de keuzes gedurende het proces gemaakt.

Buiten deze groepen is vanaf het begin van de werkzaamheden aan dit landschapsontwikkelingsplan geregeld contact gezocht met de bevolking van de drie gemeenten, met organisaties en met belangenverenigingen. Via overleg met een klankbordgroep, waarin bewoners en organisaties zitting namen, is geregeld overlegd over voortgang en tussenresultaten van de werkzaamheden. In de inventarisatiefase is een roadshow georganiseerd waarin op vier avonden bewoners over doel en belang van het landschapsontwikkelingsplan zijn geïnformeerd. Tijdens deze bijeenkomsten gaven de bewoners hun mening over de ontwikkelingen, kansen en bedreigingen in het gebied en ideeën om hierop voort te bouwen of in te spelen.

Aanvullend is een aantal huiskamersessies georganiseerd, met deelname van onder meer LTO, landgoedeigenaren, Stichting Natuur in de Graafschap, de agrarische natuurvereniging 't Onderholt, de dorpsraad van Barchem en een afvaardiging van de recreatie en toerismesector. Oudheidkundige verenigingen in het gebied hebben bijgedragen aan de cultuurhistorische inventarisatie.

Daarnaast hebben specialisten nog informatie gegeven zoals de Rijksdienst voor Archeologie, cultuurhistorie en monumenten en een Landschaps Kwaliteits Team bestaande uit externe deskundigen. Nieuwsbrieven, berichten op gemeentelijke websites en artikelen in de pers hebben dit uitgebreide palet van interactie en communicatie gecombineerd.

Met het interactieve proces dat zo is gevolgd, is een gedegen en gedragen plan tot stand gebracht.

De in de visie omkaderde uitspraken zijn afkomstig van burgers en belangengroepen die gedurende het proces een inbreng hebben geleverd.

1.8 Wat treft u in dit LOP aan?

Als drager van de visie wordt de metafoor Berlewalde gebruikt. Waar komt deze metafoor vandaan, wat houdt deze metafoor in en hoe wordt deze verankerd in het plangebied? Dit kunt u lezen in hoofdstuk 2.

De visie op hoofdlijn wordt in hoofdstuk 3 verder uitgewerkt per deelgebied. Er zijn zeventien deelgebieden onderscheiden.

Hoofdstuk 4 beschrijft het plangebied naar alle voor de landschapsontwikkeling relevante facetten. De landschapskarakteristieken, te onderscheiden deelgebieden en de ontwikkelingen rond de uiteenlopende activiteiten worden alle belicht. Ook worden de hoofdlijnen van nationaal, provinciaal en gemeentelijk beleid, die bepalend zijn voor verdere ontwikkelingen van het gebied, uit de doeken gedaan.

Aansluitend wordt beschreven wat dit geheel betekent voor het landschap in het plangebied. Waar staat het landschap onder druk, waar liggen kansen voor versterking van landschappelijke kwaliteiten en wat zijn de ruimtelijke ontwikkelingsvarianten die daarmee gepaard kunnen gaan? In hoofdstuk 5 wordt beschreven hoe de visie wordt gebruikt om ontwikkelingen in het gebied te beoordelen op hun betekenis voor het landschap: het ontwikkelingskader.

Bijlage 1 hoort bij de uitwerkingen per deelgebied van de landschapsontwikkelingsvisie behorend bij het thema natuur en landschap. Per deelgebied is een gidssoort aangewezen. In deze bijlage staan de gidssoorten en bijbehorende wenselijke ingrepen in het landschap beschreven.

In bijlage 2 vindt u de 'koesterkaarten'. Met foto, schets en woord geven deze kaartbeelden per landschapstype de te beschermen kwaliteiten weer. Daarnaast geven de koesterkaarten aan welke ontwikkelingen en landschappelijke situaties de gemeenten per landschapstype nastreven. Deze koesterkaarten worden gebruikt bij de beoordeling van ontwikkelingen in het gebied.

In bijlage 3 staat een overzicht met aanwezige tijdslagen in het gebied. In de bijlagen 4,5 en 6 vindt u achtereenvolgens de samenstelling van de stuurgroep, klankbordgroep en projectgroep.

Het landschap in 2020

'Berlewalde' staat voor een bosrijk gebied. Er is altijd het gevoel dat je in een open plek van een "walde" staat of dat een groot bos in de buurt is ook al sta je op het erf van een modern grootschalig melkveebedrijf of in één van de talrijke kleine woonkernen. Bossages en houtwallen zijn vlakbij of aan de einder van het voormalige 'veld' of 'goor' tekenen zich de contouren af van de bossen van 't Zand, het Keppelcomplex, het Groote Veld of de Lochemse Berg. Het stroomopwaarts volgen van een altijd nabije beek of laak leidt tot dwalen in een van de talrijke vochtige eiken-lindebossen of tot een heenkeren door de gevallen bomen of welig tierende oeverbepanting van de houtoevers. Soms ook kom je uit op het vrije veld, paarse hei of op de top van een oude stuwwal met een wijds uitzicht.

2 Landschapsontwikkelingsvisie op hoofdlijn

2.1 Berlewalde

Het grondgebied van de gemeenten Bronckhorst, Lochem en Zutphen kenmerkt zich vooral door een verscheidenheid aan landschappen. Hierin voeren kleinschaligheid en een grote natuurrijkdom de boventoon. Het landschap wordt ook in de 21e eeuw nog mede bepaald door oude abiotische patronen en cultuurhistorische lagen die door de recentere vormen van landgebruik en verstedelijking heen schemeren. Beekdalen, een kleinschalig kampenlandschap en landgoederen met hun karakteristieke bebossingen en laanbeplanting contrasteren met de open komklei- en broekgebieden langs de IJssel. Het landschap laat de moderne landbouw in vele vormen zien terwijl tegelijkertijd de cultuurhistorische restanten van eeuwenoud en –lang landgebruik zonder moeite zijn aan te wijzen in het landschap.

De kleinschaligheid is terug te voeren naar lang vervlogen tijden. Van oorsprong was het plangebied grotendeels begroeid met een nat oerbos. Later, toen de Romeinen zich soms in deze streken waagden, troffen ze niet een oerbos in de vorm van dichte aaneengesloten begroeiing aan, maar een half open landschap met in de natte delen restanten van dat oerbos, het Berlewalde. Dit bos was uitermate rijk aan structuur. Het kende open plekken tussen juist zeer dicht loofbos. Natte open venen en het uitgebreide bekenstelsel contrasteerden tegen de hoge zandruggen met linden en eiken. Het is juist dit contrast met de bijbehorende overgangen tussen natte en droge gronden, dat zorgde voor een groot aantal verschillende biotopen. Dit betekende dat het Berlewalde zich kenmerkte door een grote soortenrijkdom aan plant en dier.

In de voorgaande tekst wordt de verleden tijd gebruikt. We beschrijven immers het verleden. Maar is dit eigenlijk wel juist? Het antwoord is ontkennend. Natuurlijk, het Berlewalde bestaat niet meer. Maar ook nu nog, in de 21e eeuw, wordt het gebied van Bronckhorst, Lochem en Zutphen gekenmerkt door een landschapsstructuur en landschapselementen die terug te voeren zijn op de landschappelijke oorsprong, het Berlewalde. In het centrale deel van het plangebied tussen Zutphen en Lochem ligt in een stemvorkachtige vorm een gebied waarin Berlewalde het sterkst

doorklinkt. In dit gebied zijn bij uitstek de kenmerken van het Berlewalde vertegenwoordigd. Deze brengen nog steeds de kracht en typerende ontspannen betekenis van het Berlewalde tot uitdrukking en geven een eigen identiteit aan het landschap, de cultuur en haar bewoners.

In deze visie voor het gebied staat het behoud en gebruik van deze kracht centraal. Als drager van de visie wordt de metafoor Berlewalde gebruikt. Hiermee bedoelen we uiteraard niet het herstellen van de toestand van eeuwen geleden. Het gaat om het herkenbaar herstellen van de kenmerkende elementen en structuren van lang geleden in het landschap en waar mogelijk te gebruiken voor ruimtelijk en landschappelijk structurende ingrepen in het gebied. Hiermee wordt niet alleen het unieke karakter van het gebied behouden maar ook verder benadrukt. Dit betekent concreet herintroductie van linden- en elzenbroekbossen, benadrukken van contrasten tussen openheid en geslotenheid van landschap, vernatting van het landschap door vasthouden van water in de 'haarvaten' en daarmee een vergroting en versterking van het kerngebied.

Deze landschapsontwikkelingsvisie staat dan ook in het licht van de metafoor Berlewalde. 'We gaan op weg naar een 21e eeuwse Berlewalde!'

"Realiseer een fijnmazig patroon voor flora en fauna. Maak gebruik van houtwallen, singels en sloten. Het groen als 'spinrag' in het landschap".

2.2 Waarom een 21e eeuwse Berlewalde?

'Berlewalde'; een naam die 'mythisch' klinkt. Wat willen de gemeenten hiermee?

Het antwoord op deze vraag is simpel en de argumentatie krachtig. In het plangebied is een prachtige combinatie mogelijk van én landschapsontwikkeling én versteviging van de economische dragers van het plangebied. Vanuit het landschap zelf bezien is het streven naar herstel, behoud en verbetering van de landschappelijke kwaliteiten uiterst waardevol. Het gebied is uniek in landschappelijke verschijning

en natuurlijke kwaliteiten, in Nederland en daarbuiten. De achterhoeker ontleent zijn identiteit aan het landschap net zoals hij of zij identiteit ontleent aan het dialect.

“Wat dé trekker in dit gebied voor recreatie en toerisme is? Het idyllische landschap met oude boerderijen, de lichte glooiingen, koeien in de weil!”

Tegelijkertijd is nu al sprake van een grote economische waarde van het gebied. Diverse economische activiteiten hebben baat bij de grote landschappelijke kwaliteiten, sommige ontleen hun bestaansrecht eraan. In het recente verleden kijkend zien we dat allerlei ontwikkelingen in gang zijn gezet die nu al een 21e eeuwse Berlewalde in de steigers zetten. Met Berlewalde roeien we dus niet tegen de stroom in. We geven daarentegen vanuit een gedegen visie een krachtige impuls aan een ontwikkeling waarin de eerste succesvolle stappen al zijn gezet!

“Zorg voor verwevenheid van natuur, landbouw, water en recreatie. Daar was de Achterhoek altijd sterk in en het is een uitdaging om daar sterk in te blijven”.

Dus de gemeenten willen het Berlewalde inzetten als metafoor voor de landschapsontwikkeling?! Maar wat vinden de inwoners van het gebied ervan? De mensen die er wonen en er hun dagelijks brood verdienen. Om deze meningen te kennen zijn tijdens de opstelling van dit plan veel contacten geweest tussen inwoners van het gebied en de opstellers van dit plan. De inbreng tijdens huiskamergesprekken, informatiebijeenkomsten en de bijeenkomsten met de groep van vertegenwoordigers van het gebied zijn in dit plan verwerkt. De uitspraken die u her en der in deze tekst aantreft zijn direct afkomstig van inwoners, boeren of ondernemers van en in het gebied. Er spreekt een grote betrokkenheid met en zorg voor het gebied uit, maar de kern is dat Berlewalde, het half open landschap met bosschages, houtwallen, beekdalen, heide, weiden, akkers en bossen en dit alles in een schitterend contrast, wordt gezien als de essentie van het gebied nu en in de toekomst. Mits een zorgvuldige marsroute wordt uitgezet, waarin aan de bestaande verwevenheid en samenhang van wonen, werken, recreëren en landschap recht wordt gedaan kan Berlewalde rekenen op volop steun.

2.3 De regionale achtergrond van landschapsontwikkeling

Stel dat we momentopnamen van het plangebied van de afgelopen jaren op een rij zetten. Wat zien we dan?

Wat opvalt, is een ontwikkeling in de landbouw waarin sprake is van een afnemend aantal bedrijven maar wel een toename van de productie. De afname van het aantal bedrijven en een groei van de resterende bedrijven, springt direct in het oog; schaalvergroting dus. De bedrijven die in het gebied te vinden zijn, zijn veelal melkveehouderijen die zich steeds meer specialiseren en vergroten. Het aantal varkens- en kippenhouderijen en het bijbehorende aantal stallen vermindert, het aantal dieren stijgt nog steeds. Naast de specialisatie in de veehouderij is een bescheiden trend waar te nemen waarin agrarische bedrijfsactiviteiten worden verbreed. Dit is een trend die in deze regio hoog is afgezet tegen het landelijke beeld. Agrariërs zijn creatief bezig om aanvullende inkomstenbronnen aan te boren door nieuwe activiteiten te ontplooiën.

In de toeristische sector zien we een toename in wandelen, fietsen, water- en verblijfsrecreatie. Buitenrecreatie heeft een ijzersterke positie gekregen. Deze ontwikkeling gaat hand in hand met een verdere professionalisering van de toeristische sector. Er is een toenemende verweving van de agrarische en recreatieve sector omdat de agrarische sector de verbreding van de activiteiten voor een deel vorm geeft door diensten en producten in de recreatieve sfeer aan te bieden. Omgekeerd is de agrarische sector met bijbehorend grondgebruik van blijvende waarde voor recreatieve beleving van het landschap.

Vrijkomende agrarische bebouwing levert een bijdrage aan een veranderend beeld van het gebied. Grotendeels wordt deze bebouwing benut voor wonen in het buitengebied, al dan niet door sloop van oude stallen en ten behoeve van wonen nieuwbouw. Dit wordt mede gevoed door de trend naar landelijk wonen. In mindere mate vinden uiteenlopende kleinschalige recreatieve en economische activiteiten een onderkomen in die bebouwing.

Recreatie speelt een rol in het toenemende vraagstuk rond de financiering van instandhouding van de landgoederen. De financiële lasten van het beheer en onderhoud van de landgoederen wegen zwaar. Door het vinden van nieuwe functies voor de landgoederen in de recreatieve en/of woonsfeer kunnen nieuwe inkomstenbronnen worden aangeboord.

“Realiseer nieuwe economische dragers voor bestaande landgoederen. Geef landgoederen meer bewegingsvrijheid!”

Het vanouds dichte netwerk van wegen en paden, verhard en onverhard, heeft de afgelopen jaren ook een geleidelijke verandering ondergaan. Met het oog op de landschappelijke en recreatieve waarde van het gebied is de dichtheid van verharde wegen in delen van het gebied verminderd en is de autotoegankelijkheid terug gebracht. Zandwegen worden meer en meer op hun waarde voor het landschap geschat en een beter beheer ervan is opgezet of staat te gebeuren. In het buitengebied is een langere afstand fietspadennet in wording.

Bij diverse woonkernen worden of zijn rondwegen gerealiseerd. Gecombineerd met centrumgerichte uitbreidingen van woonkernen, heeft dit ertoe geleid dat rond diverse kernen een harde rand bestaat tussen woonkern en buitengebied. Veranderende inzichten over de inrichting van randzones en de betere bescherming van stads- en dorpsgezichten komen op. Deze inzichten spelen tevens een rol bij het teruggeven van de vroegere centrumfuncties van kleine kernen en kunnen via deze landschapsvisie worden in- en aangevuld.

Ook vanuit de optiek van de klimaatverandering gaat aandacht uit naar de rol van het buitengebied. Het groene landschap als leverancier van biomassa, bos als natuurlijke tempering van lokaal hoge temperaturen, beken en dalen als opvanggebied voor tijdelijke wateroverschotten door piekneerslag, het buitengebied als ruimte voor de opwekking van duurzame energie en een ecologische structuur waarlangs soorten migreren.

Duidelijk is dat er een veelkleurige achtergrond bestaat waartegen het landschapsontwikkelingsplan is opgesteld en wordt uitgevoerd. Ook is duidelijk dat de kracht van het plan alleen tot volle uitdrukking kan komen als bestaande activiteiten met de landschapsontwikkeling worden ondersteund en vice versa.

2.4 Landschapsontwikkeling: centrale aangrijpingspunten voor een 21e eeuwse Berlewalde

Hoe is dat te realiseren, wat zijn de landschappelijke aangrijpingspunten daarvoor? Wij zijn vier aangrijpingspunten tegengekomen namelijk:

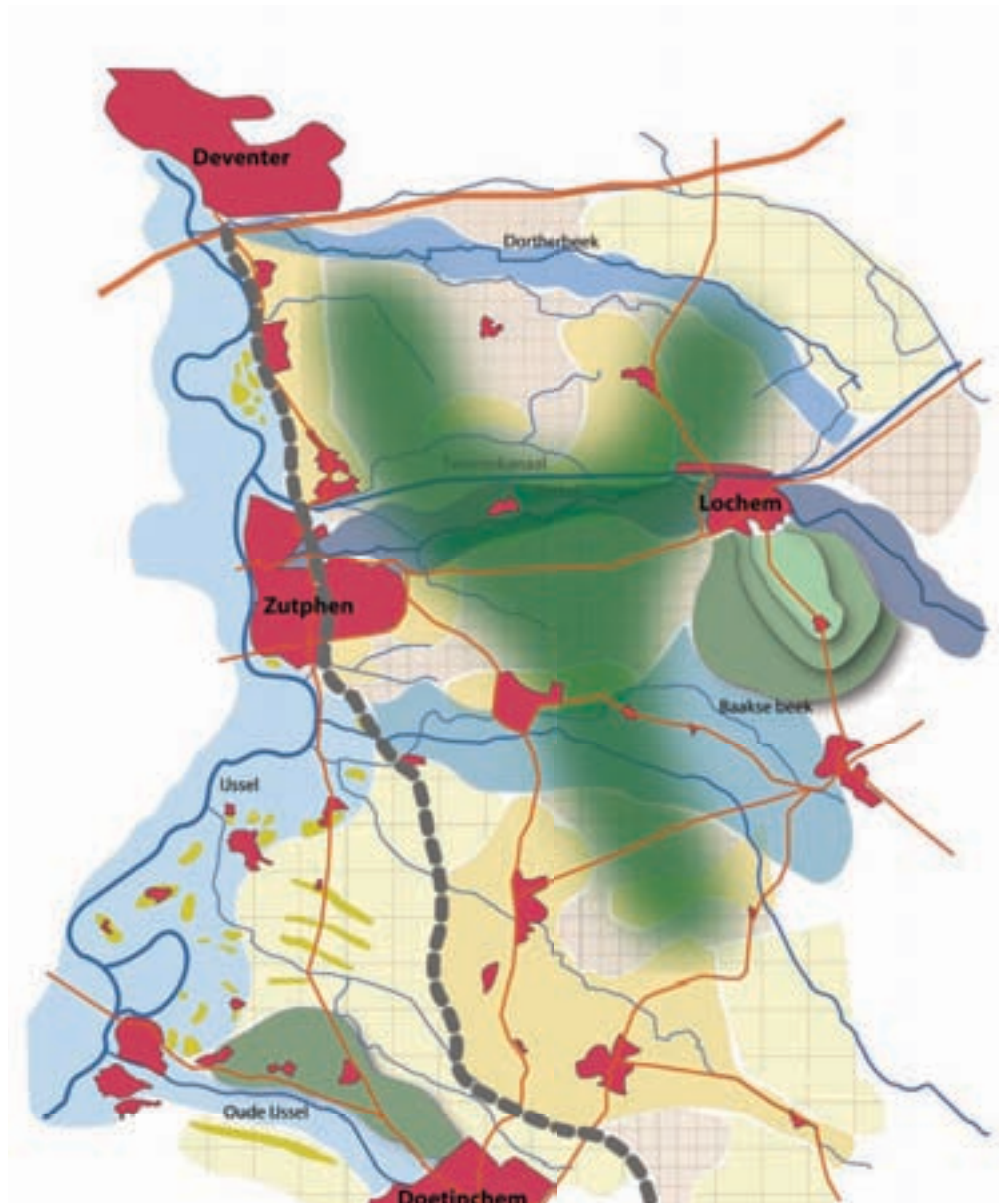
- De beken en rivieren
- De oudste cultuurgronden, de zogenaamde escomplexen en enken (infields)
- De voormalige woeste gronden zoals velden, heiden, goren, venen en broekgebieden (outfields); tegenwoordig de jonge cultuurgronden of jonge heidebebossingen en
- En tenslotte de grens tussen het rivierkleigebied langs de IJssel en het dekzandgebied

De *beken en rivieren* zijn vanouds de structurerende elementen van dit landschap. Zij vormen het landschap, zorgen voor hoog – laag- en droog-natgradiënten, en geven het landschap daarmee een extra dimensie. Juist doordat grote landschappelijke gehelen worden verdeeld leveren beken en riviertjes een bijdrage aan verscheidenheid, kleinschaligheid en de vele gradiënten op zeer korte afstand van elkaar, zo kenmerkend voor de Achterhoek. In dit plan wordt dan ook ingezet op het gebruik van het bekenstelsel, bestaand uit rivieren, grotere beken en kleine beken, om Berlewalde vorm te geven. Waar kansen zich voordoen wordt ingestoken op een beekdalbrede benadering. Hierbij is het accent gericht op herstel van het beekdalsysteem en het stimuleren van een beekdalbrede, watervriendelijke inrichting. De brongebieden, de boven-, midden- en benedenlopen hebben ieder hun eigen karakteristieken, waardoor de gewenste breedte van de beekdalbrede inrichting en de aard van inrichting uiteenloopt.

Karakteristieke biotopen worden beschermd en zo mogelijk versterkt zodat ook aan de landschappelijke en natuurlijke diversiteit wordt bijgedragen. Landschapsbouw, verbetering van ecologische en chemische waterkwaliteit en aspecten van kleinschalige waterberging worden in gezamenlijkheid bevorderd.

De *infields*, de *oudste cultuurgronden*, zijn de overblijfselen van grondgebruik in het verleden. Ze zijn van grote cultuurhistorische waarde. Hun vorm draagt ook in hoge mate bij aan de landschappelijke structuren

LANDSCHAPSONTWIKKELINGSVISIE Bronckhorst-Lochem-Zutphen

LEGENDA

en diversiteit. De essen, kampen, enken en gehuchten bepalen de kleinschaligheid, ze structureren de groenstructuur van houtwallen en bosjes.

De gemeenten willen in dit landschapsontwikkelingsplan gebruik maken van de structurerende kracht van deze elementen. Door te streven naar behoud en zo mogelijk benadrukken van deze structuren en is een krachtig sturend principe om de landschappelijke kwaliteiten te handhaven of te versterken. De oude patronen worden dus zoveel mogelijk ontzien of gebruikt om nieuwe bebouwing vorm te geven. De randen van enken, essen en kampen worden geaccentueerd en versterkt door het terugbrengen gebiedskarakteristieke beplanting. De vervlakking van het landschap wordt hiermee een krachtig halt toegeroepen!

“Zet alle tijdslagen aan en benadruk belangrijke elementen ter versterking van de cultuurhistorie”.

De *outfields*, de voormalige woeste gronden, zijn relatief jonge gronden. Ze kenmerken zich vooral door een hoge mate van openheid en uniformiteit. Het zijn of beboste heidevelden waar de ontginning van het oude Berlewald begon of oude veengebieden of natte heidevelden.

In tegenstelling tot de andere aangrijpingspunten om te werken aan het landschap, waar behoud of versterking veelal aan de orde is, geldt voor diverse *outfields* het motto ‘ontwikkeling’. De meeste *outfields* bieden de ruimte voor grotere nieuwe ontwikkelingen, ontwikkelingen die in het kerngebied niet of minder gewenst zijn. Ze moeten dan ook vooral niet gezien worden als de minder waardevolle gebieden. Ze zijn juist uitermate waardevol omdat ze de gemeenten de speelruimte bieden om activiteiten en functies te accommoderen die elders conflicteren met de landschapskwaliteiten en landschappelijke doelen.

De *outfields* zijn in deze gedachtlijn de ontwikkelplekken voor nieuwe landbouwkundige, toeristische of grootschalige natuurontwikkeling of andere functies met een bijbehorend nieuw dragend landschappelijke onderlegger. Niet alle *outfields* zijn waardevolle ontwikkelplekken. Sommige zijn juist bijzonder vanwege hun gave ontginningspatroon, openheid en de ligging ten opzichte van aangrenzende kleinschalige gebieden.

Het plangebied wordt in noord-zuidrichting doorsneden door een *vrij scherpe grens tussen het Oost-Nederlands dekzandgebied en de rivierkleigebieden van de IJssel*. De grens loopt globaal van Epse tot aan Hummelo. Omdat Berlewalde staat voor een afwisseling van openheid en geslotenheid, van uiteenlopende landschapselementen en gradiënten is de overgang van het rivierenland en de dekzandlagen een van de typerende uitingen van Berlewalde.

Tegenwoordig is de overgang vervaagd door uiteenlopende activiteiten en landgebruik.

Met deze visie richten de gemeenten zich op een versterking en zo mogelijk herstel van zichtbaarheid van en het contrast in de overgang tussen dekzandgebied en rivierkleigebied. Dit betekent dat in de occupatielaag grondgebruikspatronen en de plaatsing van landschappelijke elementen, bouwwerken en infrastructuur in het licht worden gesteld van het benadrukken of herstellen van de overgang.

2.5 Landschapsontwikkeling: In balans met bestaande activiteiten!

Landschapsontwikkeling vindt niet plaats in een lege ruimte. In het plangebied vinden veel verschillende activiteiten een plek. Er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd op uiteenlopende wijzen. In het plangebied liggen diverse grotere en kleinere woonkernen. Daarnaast kenmerkt het gebied zich door een relatief hoge dichtheid van verspreid in het buitengebied liggende woonbebouwing en enkele spaarzaam bewoonde grotere natuurgebieden zoals ‘t Zand, Het Grootte Veld, de Lochemse berg en jonge ontginningsgebieden geschikt voor de grootschalige melkveehouderij zoals het Larensche Broek, de landbouwdriehoek en Wolfersveen. Daarnaast treft men vele agrarische bedrijven en her en der lokale bedrijventerreinen aan. Op het vlak van recreatie kenmerken Bronckhorst, Lochem en Zutphen zich door een hoog recreatief mede gebruik van het buitengebied. Het gebied is ideaal als wandel- en fietsgebied. Diverse beken en rivieren lenen zich uitstekend voor aan water gerelateerde recreatie; zwemmen, kanoën en aangenaam vertoeven langs de oever.

Deze landschapsvisie is gebaseerd op de notie dat landschapsontwikkeling niet kan en mag voorbij gaan aan deze activiteiten en de functies. Enerzijds leggen die activiteiten restricties op aan de mogelijkheden voor landschapsontwikkeling doordat ze beslag leggen op de ruimte. Anderzijds kan landschapsontwikkeling een positieve bijdrage leveren aan de kwaliteit van die activiteiten. Zo draagt een hoogwaardig en attractief landschap aanzienlijk bij aan de waardering van de woonomgeving en het woongenot en de werkomgeving. Voor diverse recreatieve activiteiten is een dergelijk landschap zelfs de doorslaggevende factor, de bestaansreden, voor die activiteit. Landschap heeft dus niet alleen een zelfstandige waarde maar dat landschap is ook te zien als de drager voor sectorale activiteiten. Tenslotte, het landschap zoals we dat nu aantreffen in het plangebied en zoals we dat ons in de toekomst voor ogen hebben draagt bij aan het persoonlijk welbevinden van bewoners en bezoekers.

“Economisch én ecologisch duurzame ontwikkeling is mogelijk door schaalvergroting en verbreding op bedrijfsniveau, in het kleinschalige Achterhoekse landschap”.

Een tweede reden voor aandacht voor sectorale ontwikkelingen is de bijdrage die zij kunnen hebben voor landschapsontwikkeling. Zo is de agrarische sector een belangrijke drager van landschappelijke structuur en ontwikkelingen in het open landschap van de jonge ontginningsgebieden. Maar ook stedenbouwkundige activiteiten en recreatieve ontwikkelingen kunnen positieve bijdragen leveren aan landschapsontwikkelingen. Deze ontwikkelingen kunnen zelf het landschap verrijken maar kunnen ook landschapsontwikkelingen financieren.

“Zonder landbouw geen (veranderend) cultuurlandschap. Geef ondernemers voldoende ruimte voor een toekomst”.

Met deze visie geven de gemeenten vorm aan hun wens om te komen tot een landschapsontwikkeling in balans met de ontwikkeling van de uiteenlopende activiteiten in het gebied. Landschapsontwikkeling staat centraal maar de blik is ook gericht op de belangen van onder meer landbouw. Het harmonieus combineren van grootschalige landbouw in een kleinschalig landschap is een belangrijke opgave. Ook de belangen van recreatie, wonen en werken in het algemeen zijn te respecteren. Dit geldt eens te meer daar waar dergelijke activiteiten de culturele identiteit van het

landschap hebben bepaald.

Een overkoepelend onderwerp in dit verband is bouwen in het landschap. Of het nu om woonbebouwing, agrarische bebouwing of recreatieve bebouwing gaat, het is de uitdaging om rekening te houden met de aanwezige landschapskwaliteiten en zo mogelijk kenmerkende landschapsstructuren te behouden of terug te brengen. Daarbij past het streven naar een samenspel van dorp en ommeland, een situatie waarin harde randen tussen woonkern en omgeving het landschapsbeeld verstoren. Tenslotte is te denken aan het bouwen in een stijl die identiteit en eigenheid van streek en landschap recht doet.

2.6 Landschapsontwikkeling: vele handen maken het werk licht

De vorige paragraaf schetst een beeld van de kenmerkende eigenschappen van het huidige landschap die als leidraad kunnen worden gebruikt om Berlewalde te realiseren. Hoe denken we echter Berlewalde dichterbij te brengen? Wat doen we daar nu precies voor? Bronckhorst, Lochem en Zutphen zien daarvoor verschillende mogelijkheden. In het ene spoor werken overheden en natuur- en landschapsorganisaties aan het beheer en de ontwikkeling van het landschap. Dit zijn organisaties als Gelders Landschap, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het waterschap. Zij zijn bij uitstek organisaties met de blik gericht op landschap en natuur, zij zijn de ‘professionals’. Zij werken alleen en met partners aan landschapsontwikkeling en beheer.

“Het motto ‘Beleving wordt beloning’ kan de basis zijn voor lokale financiële bijdragen aan groene en blauwe diensten”.

In een parallelspoor werken boeren, burgers en bedrijven mee aan landschapsontwikkeling en beheer. Met hun blik gericht op hun eigen bestaan (‘er moet ook brood op de plank komen’) maar ook met oog voor en besef van de grote landschappelijke kwaliteiten van het grondgebied van de drie gemeenten dragen zij in kleine en grotere mate bij aan de realisatie van het landschapsbeeld. Het gaat hier niet zozeer om andere dingen te doen, andere activiteiten te ontplooiën of juist te laten, het gaat er hier vooral om sommige dingen anders te doen.

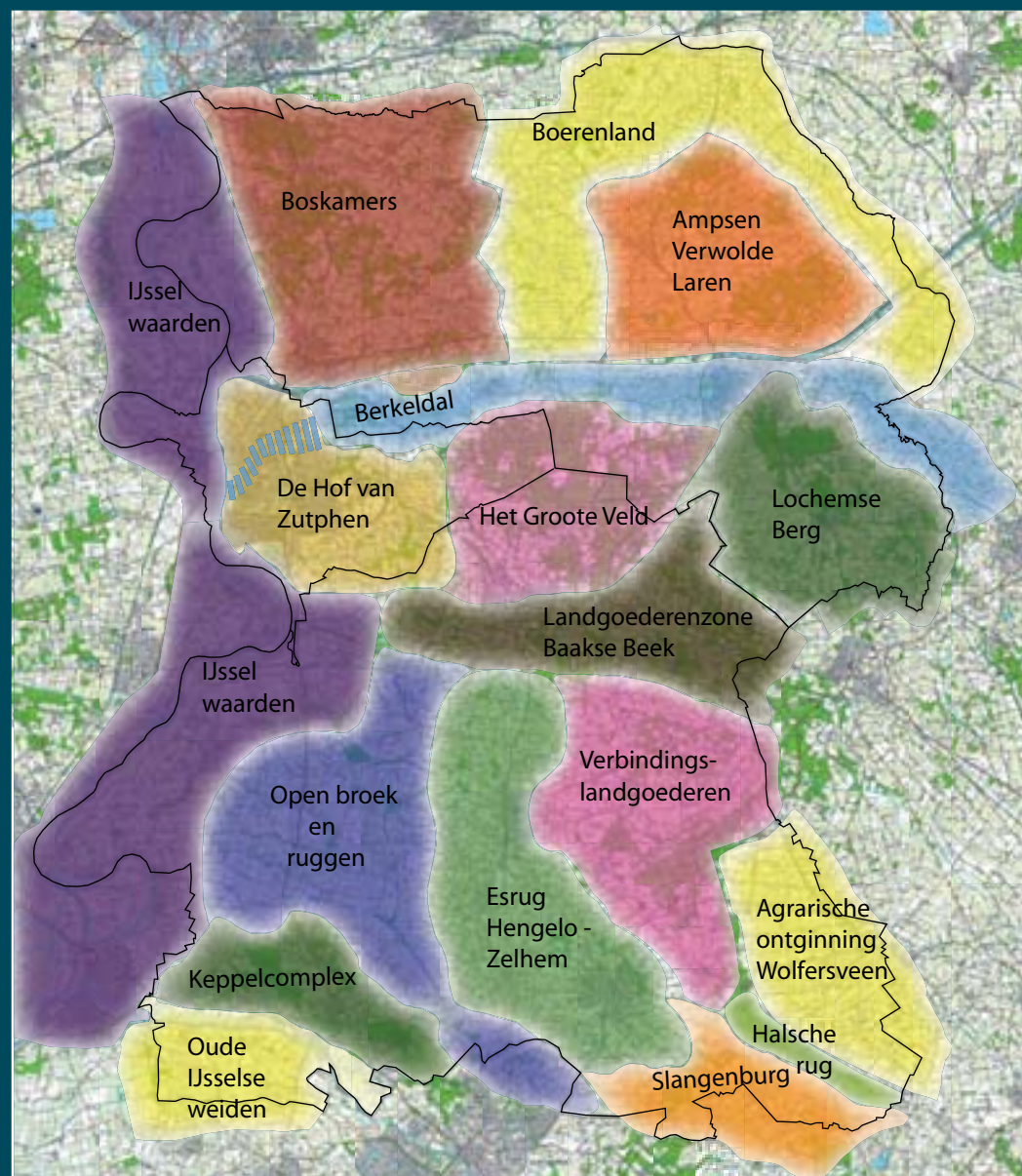
We denken bijvoorbeeld aan woningbouw of -verbouw met oog voor

typerende bouwstijlen. Het realiseren van zachte randen van dorpskernen waardoor de kernen meer opgaan in het landschap. Het zoeken en gebruiken van oude cultuurhistorische structuren voor ingrepen in de ruimte.

Langs deze twee sporen wordt zowel gericht als bijna terloops gewerkt aan het voorgestane landschapsbeeld: gericht of bijna terloops maar altijd doelbewust!

Werken aan Berlewalde heeft zijn prijs. In het uitvoeringsprogramma geven de gemeenten aan welke mogelijkheden voor handen zijn om activiteiten die bijdragen aan het gedachtengoed mee te financieren.

DEELGEBIEDEN LOP-GEBIED

3 Van hoofdlijn naar meer detail: te onderscheiden deelgebieden

De voorgaande tekst schetst het toekomstbeeld Berlewalde. Het is nu tijd om van dit beeld op hoofdlijn in te zoomen naar de deelgebieden die we in het plangebied onderscheiden. Tijd om de vraag te beantwoorden: 'Wat betekent één en ander nu precies?'.

In dit plan zijn zeventien deelgebieden onderscheiden vanwege de typerende landschappelijke kenmerken en ruimtelijke samenhang ervan.

In de navolgende tekst beschrijven we achtereenvolgens de visie op de volgende deelgebieden:

- Boskamers: boscomplexen en open landschap
- Boerenland: ruimte voor duurzame landbouw
- Ampsen, Verwolde en Laren: ensemble van landgoedkernen en buitenplaatsen
- IJsselwaarden: glooiend langs de IJssel
- Berkeldal: een open beekdal omgrensd door steilranden
- De Hof van Zutphen: uitloopgebied voor de Hanzestad
- Het Groote Veld: zandpaden doorsnijden bos en hei
- Lochemse Berg: een stuwwal in het landschap
- Landgoederenzone Baakse beek: historische landgoederen in reliëf
- Open broek en ruggen: contrast tussen klei en zand
- Esrug Hengelo-Zelhem: kleinschaligheid als troef
- Verbindingslandgoederen: tussen essen en enken
- Halsche rug: prachtige vergezichten over openheid
- Agrarische ontginning Wolfersveen: rationeel ontginningspatroon als onderlegger voor landbouw
- Slangenburger: intieme landgoedbossen
- Keppelcomplex: rivierduinen als parels langs de oude IJssel
- Oude IJsselse weiden: grootschalige landbouw domineert

'Natuurontwikkeling'

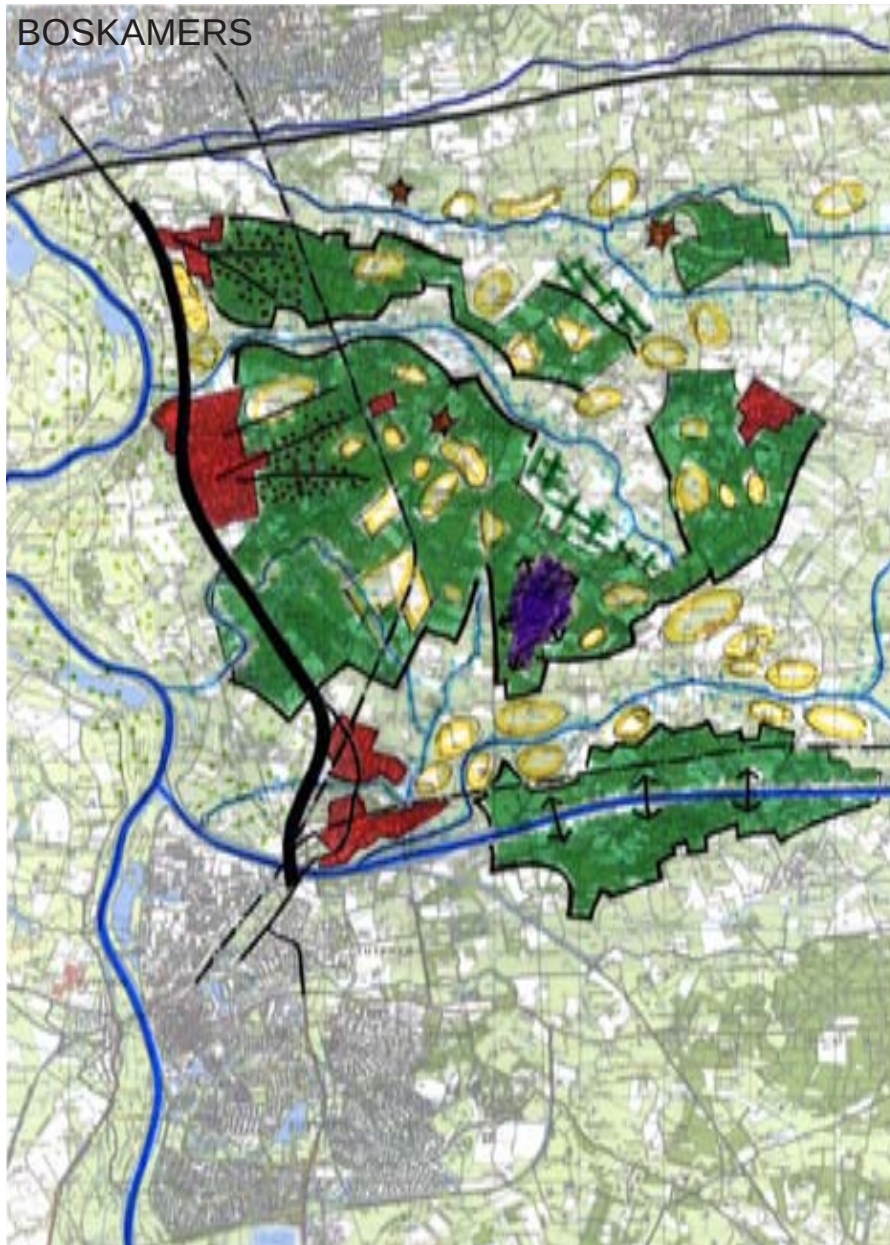
Landschapontwikkeling gaat uitstekend samen met natuurontwikkeling. In deze landschapsvisie wordt dan ook dikwijls gesproken over de ontwikkeling van natte natuur, veelal rond beekdalen, en overige natuur. Van belang is te beseffen dat landschap en natuur niet zonder meer hetzelfde is. Vanuit landschappelijke optiek kan bijvoorbeeld een bos worden gezien als groen element dat al dan niet op zijn plaats is. Vanuit de optiek van natuur wordt datzelfde bos gezien vanuit de ecologische waarde ervan. Welke soortenrijkdom kent dat bos, zowel wat flora fauna betreft? Draagt de plaats van het bos bij een vergroting van het centrale leefgebied van soorten of kan het een schakel vormen tussen verschillende leefgebieden? Welk soort bos of biotoop zouden we op een bepaalde plek willen zien om biodiversiteit te handhaven of te vergroten en eventueel bedreigde soorten te ondersteunen? Kortom, natuurontwikkeling is niet 'zomaar natuurontwikkeling'.

Om aan te geven welk soort natuur wordt nagestreefd wordt vaak een specifiek natuurdoeltype genoemd. In de vakwereld is per natuurdoeltype een gidssoort aangewezen; een bepaalde plant- of diersoort die typerend is voor een specifiek natuurdoeltype. In deze landschapsvisie is per deelgebied door vermelding van gidssoorten aangegeven welke natuur wordt nagestreefd. Nadere informatie per deelgebied is te vinden in bijlage 1.

'Landschapselementen'

Door diverse ontwikkelingen in het buitengebied zijn veel landschapselementen verloren gegaan. Om het landschap te versterken, is het van belang dat landschapselementen worden hersteld en nieuwe elementen worden toegevoegd aan het landschap. Ieder landschapstype kenmerkt zich door specifieke landschapselementen. De deelgebiedvisies geven aan op welke wijze het landschap versterkt kan worden. In het kleinschalige kampenlandschap gebeurt dat bijvoorbeeld door herstel en aanplant van houtwallen, in de van nature nattere gebieden gebeurt het juist door herstel en aanplant van broekbossen. In de landschapstypenkaarten staan de karakteristieke landschapselementen en soorten beschreven.

BOSKAMERS

Legenda

-   Bebouwing
- Landhuis
- Bos
- Infrastructuur
- Watengang
- Essen/Enken
- Grens rivierenlandschap-dekzandlandschap
- Natte natuurontwikkeling
- Versterking landschapselementen
- Verbinding/relatie
- Vergroten areaal Gorrelse Heide

Deelgebied 1

Boskamers: boscomplexen en open landschap

Op de overgang van het riviereengebied naar het dekzandlandschap liggen de kernen Epse, Gorssel en Eefde. Op de overgang zijn prachtige vergezichten op de open IJsseluiterwaarden mogelijk. Tussen de kernen liggen oude enken en essen en oostelijk ervan liggen grote boscomplexen met aantrekkelijke woonmilieus. Het gebied is in de beleving van veel mensen zo mooi dat men zich als vanzelf afvraagt wat hier nog te verbeteren valt vanuit landschappelijk oogpunt. Verbeteren is inderdaad niet het goede woord, maar toch is er nog een en ander te winnen.

Deze visie richt zich op het dramatiseren van het contrast tussen het open riviereengebied en het besloten dekzandgebied met boscomplexen en woonkernen; de landschappelijke grens wordt meer beleefbaar gemaakt. Dit kan door het contrast tussen de meer open gebieden en de besloten gebieden te versterken. Markante zichtlijnen worden benadrukt en gekoppeld aan routes.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Handhaven en versterken contrast rivierkleigebied en dekzandgebied
- Behoud relatie oude dorpskernen en buitengebied
- (Natte) landschaps- en natuurontwikkeling
- Koesteren oude cultuurgronden (enken en essen) en microreliëf

Dit deelgebied bestond van oudsher grotendeels uit woeste gronden, doorsneden door beekdalen. Grote delen woeste gronden zijn ontgonnen en bestaan tegenwoordig uit boscomplexen. Dit deelgebied ligt grotendeels binnen de stembork, het kerngebied van Berlewalde. De landschapsontwikkeling wordt hier gericht op een verdere vernatuurlijking.

Nieuwe boscomplexen zijn daar mogelijk waar verdichting van het landschap gewenst is, bijvoorbeeld in het gebied tussen Joppe, Harfsen en Kring van Dorth. In de beplanting en natuurontwikkeling op zowel dekzand als rivierklei wordt teruggegrepen op het Berlewalde van weleer. Binnen de Gorsselse Heide worden de oude woeste gronden gerevitaliseerd door stukken bos om te vormen tot heidevelden.

De naar het westen stromende Dortherbeek en Haarbeek, Dommerbeek, Flierderbeek, Eefse Beek en Harfsensche Beek hebben het landschap mede vorm gegeven door open beekdalen te creëren. De openheid van de meeste dalen leidt tot een landschappelijk contrast met de besloten hoger gelegen gebieden. Dit contrast willen we benadrukken; herstel van steilranden, ecologische verbetering van de beken, het vervangen van stuwen door vistrappen en cultuurhistorische herwaardering van de oude structuren gaat uitstekend samen met het natuurlijke landschap dat we hier nastreven. Het watersysteem wordt geoptimaliseerd ten behoeve van de aanwezige functies. Als gidssoort geldt in dit deelgebied de ringslang.

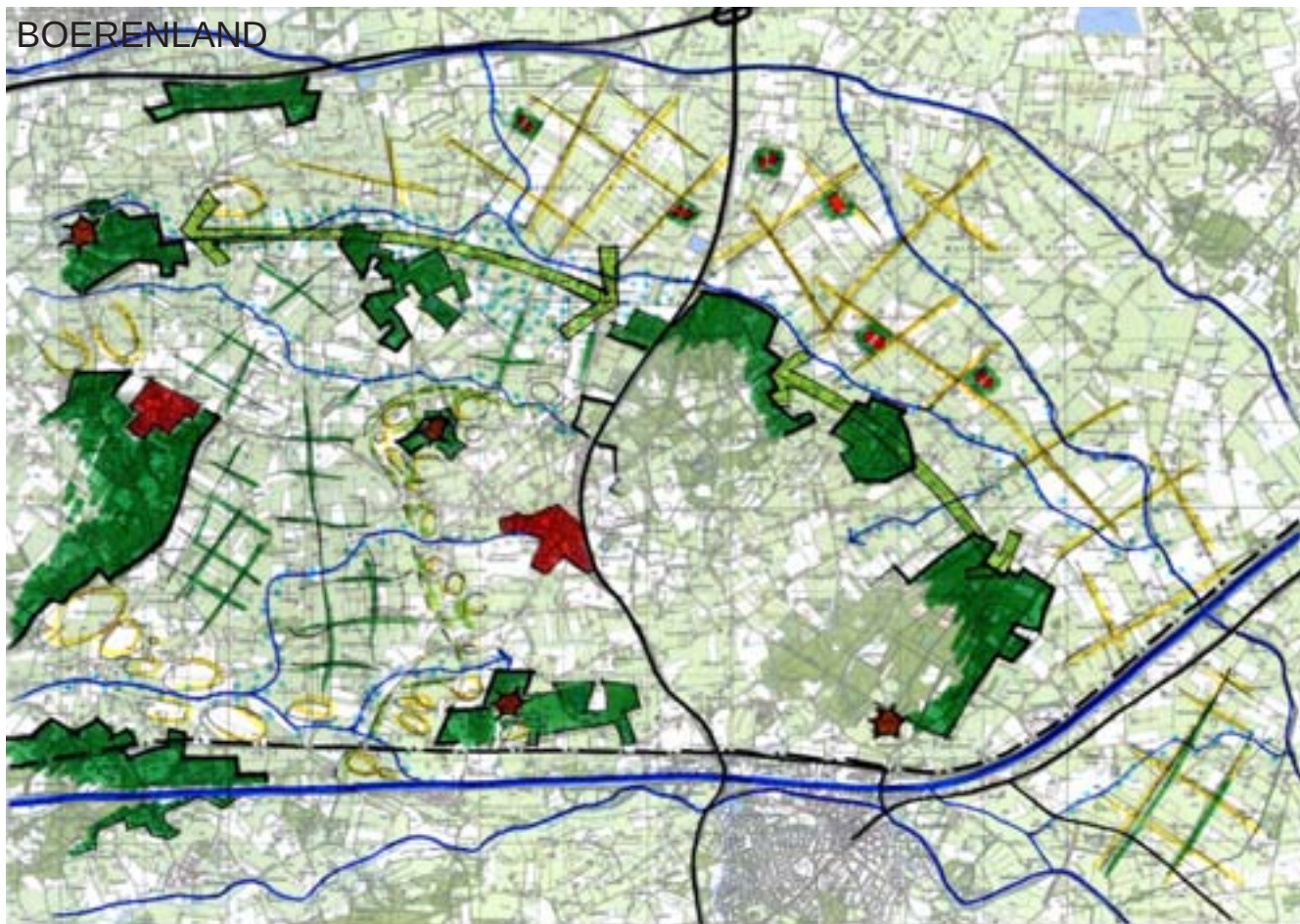

De kernen Epse, Gorssel en Eefde hebben van oudsher een nauwe band met de woeste gronden. Lange rechte schapendriften vormden de schakels tussen de kernen en de woeste gronden. Herstel en versterking van deze oude routes verbetert de toegankelijkheid en cultuurhistorische betekenis van het gebied. Het betekent een uitbreiding van het netwerk van zandpaden en lanen, waardoor het gebied een aantrekkelijk uitloopgebied wordt voor de bewoners van de omliggende kernen.

De oude landbouwgronden, enken en essen rondom de kernen Epse, Gorssel en Eefde en aan de randen van de beekdalen zijn landschappelijk waardevol en worden behouden. De openheid en het microreliëf zijn karakteristiek voor het landschapbeeld; dit vraagt om een passend agrarisch gebruik. Voor dit gebied willen we op zoek gaan naar mogelijkheden voor de teelt van gewassen die vroeger het beeld van dit landschap mede bepaalden. Dit sluit aan bij de trend tot verbreding van de economische basis van de landbouw en het zoeken van nicheproducten.

Het Twentekanaal is een barrière in het hart van het plangebied. Deze barrièrewerking willen we graag opheffen. We richten ons hier op een samenspel van natuur- en landschapsontwikkeling. We streven naar een groter aaneengeschaakt natuurlijk netwerk van natte natuur. De natuurlijke lage ligging en kweldruk uit het Twentekanaal resulteert in

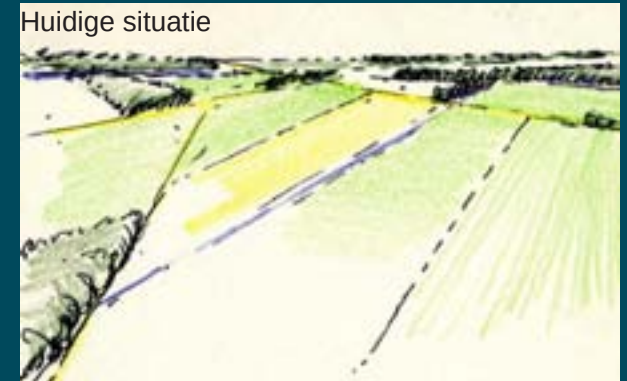
BOERENLAND

Legenda

	Bebouwing		Watergang		Versterking landschapstructuren		Open gebied
	Landhuis		Essen/Enken		Verbindingsrelatie natuur		Agrarisch bedrijf met erfbeplanting
	Bos		Versterking enkiesranden		Landschappelijk casco in LOG		
	Infrastructuur		Natte natuurontwikkeling				

Huidige situatie

Toekomstbeeld ten westen van Laren

volop potenties voor ontwikkeling van hooilanden en moeras. Naast de landschappelijke waarde hiervan voor de verzachting van de harde lijn van het Twentekanaal levert dit een prachtig leefgebied op voor amfibieën en bijvoorbeeld de ooievaar.

Vernatuurlijking betekent niet alleen natuur! Het zijn bijvoorbeeld juist de agrarische, grondgebonden bedrijven die voor de openheid zorgen, als contrast tegen de boscomplexen met daarin de statige lanen. De grondgebonden landbouw, agrarisch natuurbeheer en extensieve vormen van recreatie en toerisme horen in samenspel bij en in dit landschap. Oude huisplaatsen, waaronder Huize 't Joppe en Huize Dorth, moeten indien nodig een nieuwe functie krijgen waardoor deze huizen behouden blijven voor de toekomst.

Door de balans tussen natuur, landschap, landbouw, wonen en recreatie te zoeken en te versterken kan een situatie versterkt worden waarin diverse functies elkander bestaan en bestaansrecht versterken.

Deelgebied 2

Boerenland: ruimte voor grootschalige landbouw

Rechtlijnige verkavelingspatronen, dat is het eerste wat opvalt in dit grotendeels uit outfields bestaande gebied. Een open gebied waarin uitstekende kansen liggen voor grootschalige moderne landbouw. Het is niet voor niets dat de Larensche Broek is aangewezen als Landbouwonwikkelingsgebied (LOG). Ten westen van Laren, waaronder Emsbroek, heeft een minder weids karakter maar ook hier is volop ruimte voor grondgebonden landbouw. Dit deelgebied wordt ontsloten via de N332 en N339. Het gebied ten zuiden van het Twentekanaal wordt ontsloten via de N346. De overige wegen in, met name het LOG-gebied, worden indien noodzakelijk aangepast aan de behoefte van de intensieve veehouderij.

De landschapsontwikkeling staat in dit deelgebied in het teken van de landbouw. Het landschapsbeeld wordt gevormd door de landbouwactiviteiten. Het landbouwkundig georiënteerde rechtlijnige ontginningspatroon is drager van het landschap. De openheid van het

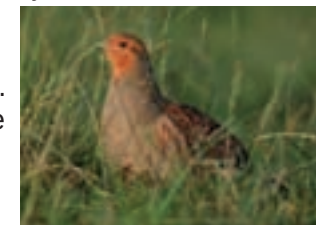
gebied wordt hier gezien als kracht, de agrarische bebouwing als uiting van een sterke, moderne landbouw. Landschap moet hiervoor een passende onderlegger zijn en niet meer dan dat.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Handhaven openheid ontginningsgebieden
- Stevig landschappelijk casco realiseren
- Natte natuurontwikkeling langs beken

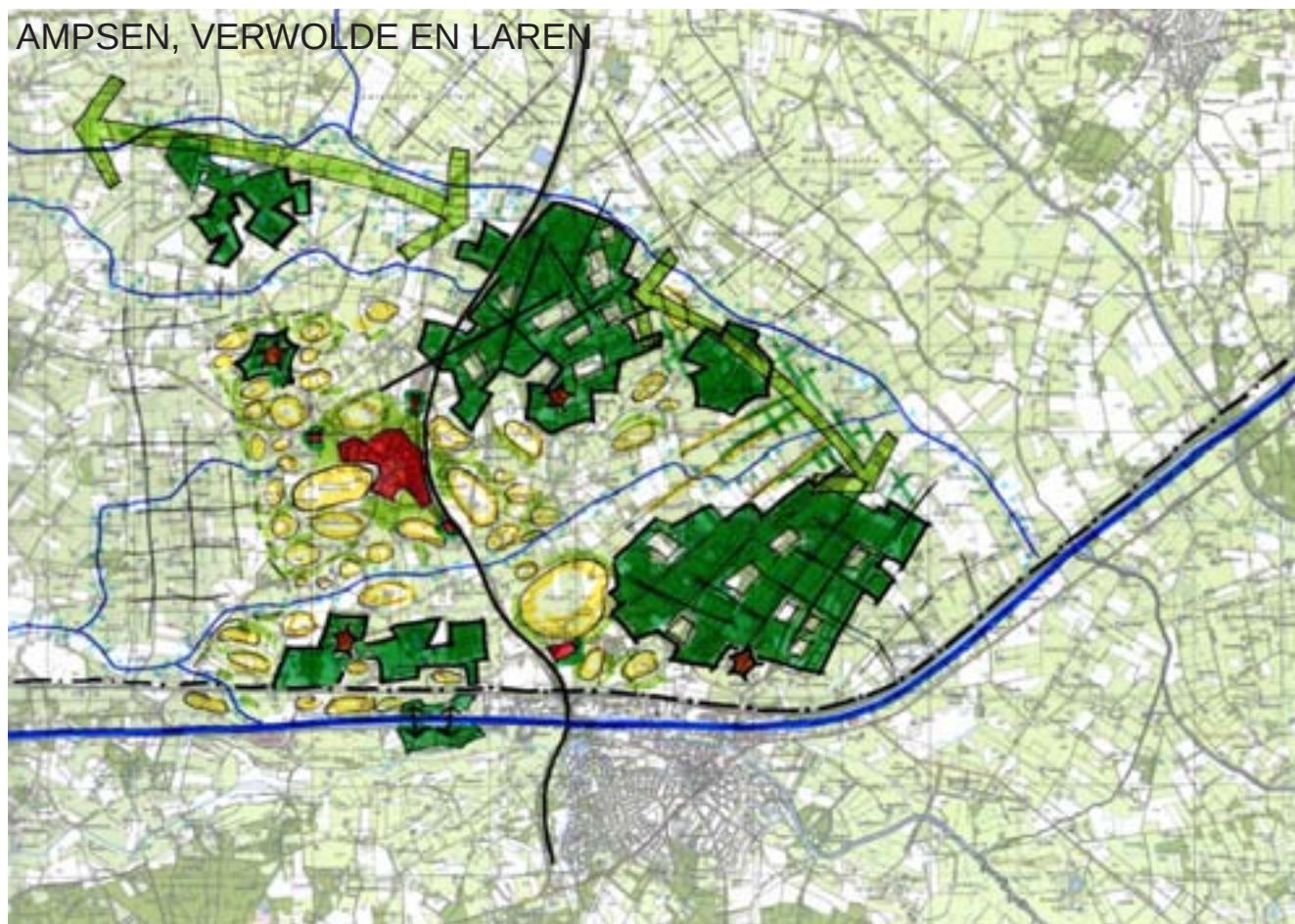
In het LOG-gebied is de weidsheid van grote landschappelijke waarde. Hier streven we naar een landschappelijke onderlegger door stevige erfbeplantingen. Erfbeplantingen die bijdragen aan de natuurlijke rijkdom door het planten van gevarieerd gebiedseigen groen. In het gebied ten westen van Laren willen we de landschappelijke structuurlijnen versterken door het realiseren van kleinschalige landschappelijke elementen.

De Voorste Beek, Bolksbeek, Haarbeek, Huurnerbeek, Dortherbeek, Schipbeek en Nettelhorster Laak zijn dragers voor natte natuur. De beken, samen met erven en landschappelijke lijnen, zoals sloten en laken, worden gebruikt als aangrijpingspunt voor verdere landschapsontwikkeling. Natuurvriendelijke inrichting van oevers draagt hieraan bij op een wijze die past binnen de kaders die de landbouw stelt. De gidssoort is de Patrijs.

In dit deelgebied worden de ontwikkelingsmogelijkheden voor intensieve grootschalige vormen van landbouw volop benut. Duurzame vormen van energiewinning krijgen hier de ruimte wat de gemeenten betreft. Uitplaatsing van landbouwbedrijven uit de stamvork naar dit deelgebied, draagt eveneens bij aan de ontwikkeling van Berlewalde.

AMPSEN, VERWOLDE EN LAREN

Legenda

Deelgebied 3

Ampsen, Verwolde en Laren: ensemble van landgoedkernen en buitenplaatsen

Kleinschaligheid is troef direct ten noorden van het Twentekanaal. Een menging van landgoedkernen, buitenplaatsen, bossen, landbouwgronden en natte natuur is het kenmerk van het gebied. Rond Laren liggen essen en kampen geschaard; boscomplexen, de landgoedkernen Ampsen en Verwolde en buurtschap Groot Dochteren schermen het gebied aan de noord-, oost- en zuidzijde af. Daarbuiten liggen de meer open outfields.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Handhaven waardevolle enken en essen
- Behoud relatie oude dorpskernen en buitengebied
- Natte natuurontwikkeling langs beken
- Versterken bestaande landgoederen om economische activiteiten in het buitengebied te ondersteunen

De kracht van de landgoederensfeer willen we in dit gebied benadrukken door herstel en instandhouding van de lanen en zandwegen met hun kenmerkende lange rechte lijnen. Ditzelfde geldt voor de natte landgoedbossen en overige houtopstanden.

Met behoud van de herkenbaarheid van de landgoederen streven we een aaneengesloten gebied in een band ten noordoosten van Laren na. Dit draagt bij aan de ecologische waarde van het gebied. De Dortherbeek en Haarbeek schakelen de groen-blauwe kernen van de landgoederen in oost-westrichting aaneen.

De Dortherbeek en Haarbeek scheiden de noordelijke open outfields van het meer gesloten bos- en landgoederenlandschap dat de zuidelijke oever van de beek beslaat. De beek is de drager voor natte natuur en de verdere ontwikkeling daarvan, waarop de landgoederen uitstekend aansluiten. We willen hier de natte natuur inclusief de bijbehorende begroeiing in stand houden en verder versterken. Agrarisch nat natuurbeheer kan hieraan een belangrijke bijdrage leveren.

De Larense Enk is een prachtig voorbeeld van een enk die zijn cultuurhistorische stempel drukt op het deelgebied. De directe aansluiting van de dorpsrand van Laren op de Larense Enk vraagt om aandacht. In deze landschapsontwikkelingsvisie wordt ingezet op de versterking van de randen van de enk om de herkenbaarheid van het cultuurhistorische patroon van grondgebruik te verhogen.

Waar uitbreiding van Laren wel aan de orde is, is stedenbouwkundige creativiteit wenselijk om een geleidelijke overgang van dorpsbebouwing in omringend landschap te realiseren. Deze overgang kan bijvoorbeeld worden vormgegeven door gebruik te maken van kenmerkende landschapselementen zoals houtwallen. Een meer organische en centrumgerichte uitbreiding in plaats van een strakke, zakelijke verkaveling is op zijn plaats. Dit geldt ook voor de overige kernen in dit gebied, waaronder Exel. Vrijkomende agrarische bebouwing wordt bij voorkeur geclusterd in nieuwe woonerven.

Net als op de landgoederen is rond Laren een behoud en versterking van het zandpadennetwerk een uitstekend middel om de karakteristiek van het landschap te onderstrepen. Dit netwerk heeft een belangrijke betekenis voor de recreatieve sector.

Verblijfsrecreatie kan een plek krijgen in of nabij Laren. Het centrum van Laren doet ook dienst als TOP-locatie, een toeristische overstap plek. In het overige gebied ligt het accent op extensieve recreatie in de vorm van fiets- en wandelroutes en ruitersporen. Bed & Breakfast behoort eveneens tot de mogelijkheden.

Behoud van de grondgebonden landbouw is relevant om de afwisseling tussen bossen, natuur en open landbouwgronden te behouden. Dit geldt niet alleen voor de aanwezige enken en essen, maar zeker ook voor het open landbouwgebied tussen Ampsen en Verwolde. Nieuwe economische functies worden gezocht voor de pachtboerderijen. Versterking van de bosbouw is enerzijds een middel om het Berlewalder gedachtengoed te realiseren, anderzijds is het een mogelijkheid om de economische situatie van de landgoederen te versterken. Het is van belang om de landgoederen te zien als bedrijf; het zijn economische eenheden van houtopstanden, grondgebonden landbouw en gebouwen.

IJSSELWAARDEN

Legenda

- Historisch centrum
- Bebouwing
- Landhuis
- Bos
- Infrastructuur
- Watergang
- Enkelen
- Zichtlijn / te behouden panorama's
- Grens rivierenlandschap-dekzandlandschap
- Natte natuurontwikkeling
- Verbinding/relatie

Ook voor dit gebied streven we naar een verzachting van de lijn die het Twentekanaal in het landschap snijdt.

Voor het herstel van de Dortherbeek/Haarbeek worden de gidssoorten kamsalamander en das gebruikt. Voor de inrichting is reeds een Dortherbeekvisie opgesteld.

Deelgebied 4

IJsselwaarden: Open landschap glooiend langs de IJssel

De eeuwenlange invloed van de IJssel heeft voor een aantrekkelijk open gebied gezorgd. Kleine kleigaten, ontginningspatronen, oude krekken en relictten van de militaire geschiedenis verwijzen naar het verleden. De relatie met het Veluwemassief is voelbaar.

De openheid met markante herkenningspunten op grote afstand zoals stadssilhouetten van Zutphen en Bronkhorst zijn een belangrijke kwaliteit van het gebied. Deze blijft behouden. Beplanting benadrukt de aard en openheid van het landschap.

Ten noorden van Zutphen grenst de IJssel direct aan de hogere gronden. Deze grens is zichtbaar door het besloten, bosrijke karakter van de dekzandgronden en de openheid van de IJsseluiterwaarden. Ten zuiden van Zutphen ligt de grens tussen rivierenlandschap en dekzandlandschap meer oostelijk. Hier is een tussengebied aanwezig dat gevormd is door de oude loop van de Berkel en de oude IJssel en een doorbraak van een rijntak in oude lopen van voornoemde bijrivieren in de vroege middeleeuwen. Dit gebied kenmerkt zich tegenwoordig door open komgronden en broekgebieden met daarin enkele rivierduinen en stroomruggen en westelijke vooruitgeschoven dekzandruggen. De scherpe overgang van het open riviereengebied naar het meer gesloten landschap op het dekzand versterkt de landschapskwaliteiten en –beleving van beide landschapstypen sterk. In de visie wordt daarom ingezet op het handhaven en waar mogelijk versterken van dit contrast.

Het landschapspalet van de IJsselwaarden wordt gecompleteerd door de diverse kleine woonkernen. Dit zijn oude bewoningsplekken op de toppen van de rivierduinen en stroomruggen. Deze oude hogere bewoningsplaatsen in het open rivierenland hebben een hoge archeologische waarde. Het oude stadje Bronkhorst en de kleine kernen Rha en Olburgen zijn prachtige voorbeelden van deze oude nederzettingen.

Deze visie bepleit het waarborgen van deze kwaliteiten voor de toekomst. Rond uitbreiding van deze kernen, zo al aan de orde, is uiterste terughoudendheid te betrachten. Uitbreiding van de kernen buiten de rivierduinen of stroomruggen is uit den boze. Door de binnendorpse groene ruimtes veilig te stellen van bebouwing, wordt de relatie van de kern met het omliggende open gebied behouden. Bronkhorst heeft een beschermd stadsgezicht. Daarmee is het zicht vanuit de omgeving op de kern al gegarandeerd, en worden opgaande elementen geweerd.

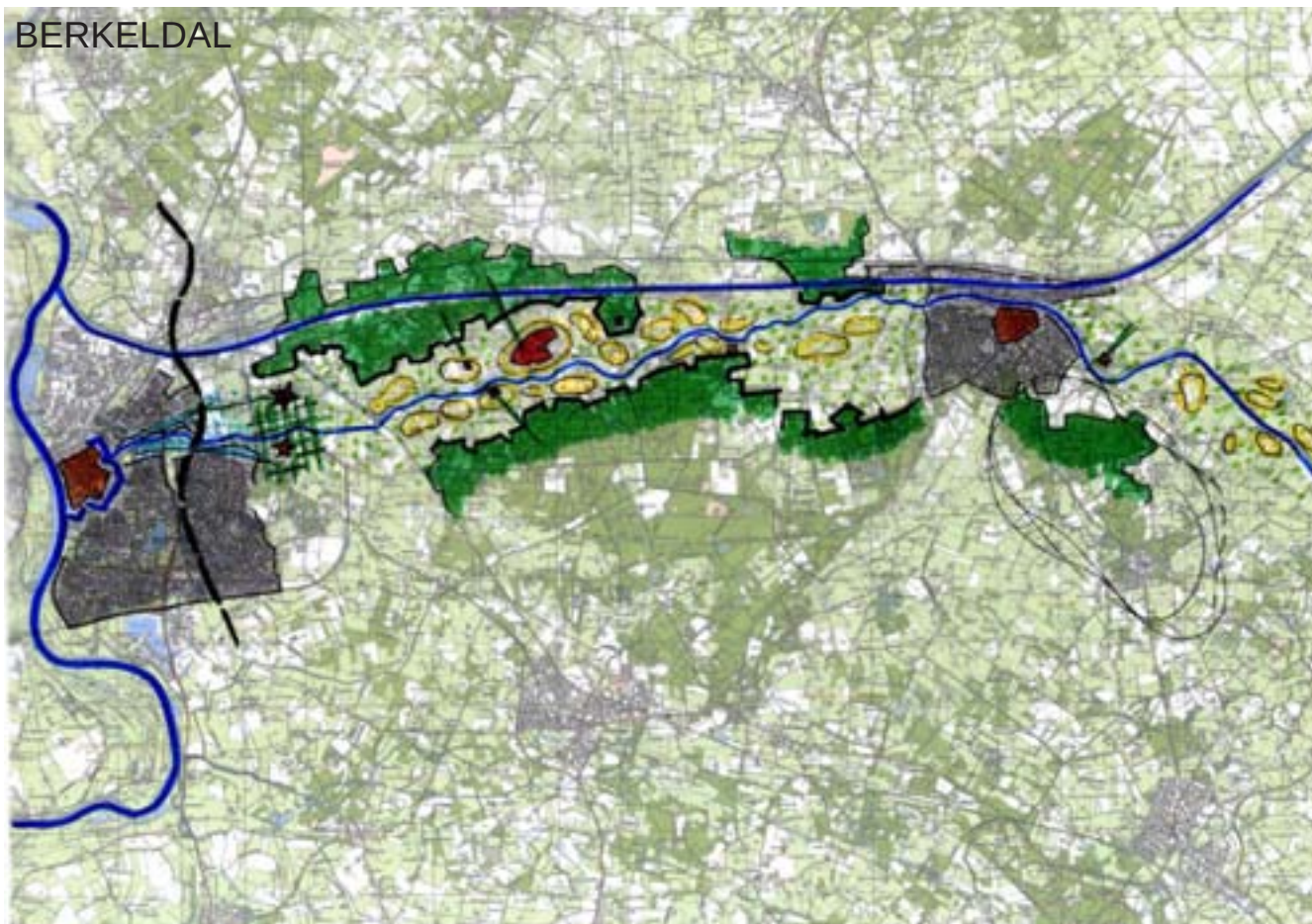
Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Handhaven openheid komgronden en natte veldontginningen
- Handhaven en versterken contrast rivierkleigebied en dekzandgebied
- Behoud relatie oude dorpskernen en buitengebied
- Natte landschaps- en natuurontwikkeling in de uiterwaarden rekening houdend met de veehouderij

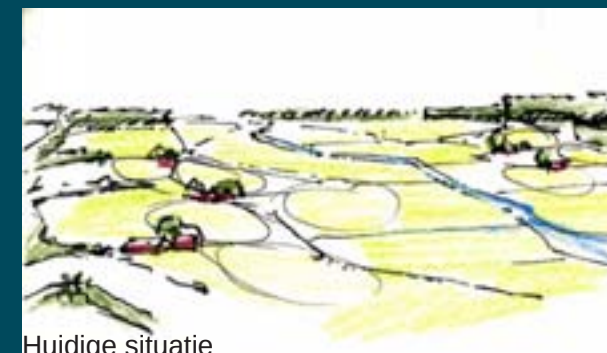
Voor de landschapsontwikkeling op de open gronden langs de IJssel spelen zowel natuurbehoud en –ontwikkeling als de landbouw een belangrijke rol. Buitendijks ligt het accent op natuurontwikkeling en extensieve begrazing van weiden in de uiterwaarden. Grootschalige grondgebonden melkveehouderij met name binnendijks en zuidelijk van Zutphen.

Natte natuurontwikkelingen en waterberging gaan hand in hand in de buitendijkse gebieden. Oude rivierarmen worden hersteld voor waterbuffering maar ook voor natte natuurontwikkeling. Mits dit niet ten koste gaat van de aanwezige cultuurhistorische en archeologische waarden dragen deze activiteiten in hoge mate bij aan handhaven en versterken van de landschappelijke identiteit. Egalisaties passen

BERKELDAL

Legenda

Huidige situatie

Toekomstbeeld

bijvoorbeeld niet in de visie, het afpellen of ontkleien van oude geulen wel.

De IJsseluiterwaarden maken deel uit van Natura 2000. Voor de invulling van de natuurontwikkeling worden de kwartelkoning en knoflookpad als gidssoorten gehanteerd.

De zone tussen Brummen en de IJsselsprong maakt deel uit van de robuuste ecologische verbindingszone Veluwe – Winterswijk.

Ook de natuurontwikkeling mag niet ten koste gaan van de openheid van de uiterwaarden. De natuurrijkdom van de uiterwaarden kan echter wel worden versterkt door herstel van landschapselementen, zoals vlechthekken, meidoornhagen, knotwilgen en hakhout. Hierbij dient echter rekening gehouden te worden met 'Ruimte voor de Rivieren'.

De nieuwe stedelijke ontwikkelingen in dit deelgebied lijken onafwendbaar. De stedenbouw bij Zutphen accentueert de aanwezigheid van de rivier en haar weidse overstromingsvlakten door fraai aangelegde rivierfronten. Het referentiebeeld van het aangelegde Stedelijk uitloopgebied tussen Brummen en Zutphen en in de Overmarsch is dat van een open heggelijk landschap. Dit uitloopgebied flankiert de mogelijk aangelegde robuuste ecologische verbindingszone die de Veluwe via de Achterhoek met Duitsland verbindt.

Het buitendijkse gebied kent een belangrijk landbouwkundig gebruik. Grootschalige grondgebonden melkveehouderij wordt veelal binnendijs ten zuiden van Zutphen aangetroffen. In deze landschapsontwikkelingsvisie past landbouw uitstekend bij de openheid die in het grootste deel van de waarden wordt voorgestaan. Een duurzame instandhouding van de landbouw biedt kansen voor het behoud van de openheid in het gebied.

De openheid van het gebied wordt tussen Doesburg en Zutphen onderbroken door twee grote recreatieparken. In deze visie op het landschap in de waarden past verblijfsrecreatie niet. Uitbreiding is

bij voorkeur te vermijden, maar indien er veranderingen of uitbreiding plaatsvinden, dan is dit slechts toegestaan als er een flinke kwaliteitsslag wordt gemaakt en de locatie beter wordt ingepast in het landschap. Dagrecreatie, recreatief medegebruik van het gebied, is uitstekend te combineren met het voorgestane landschap in de waarden. De toegankelijkheid en beleving van het rivierengebied kan worden bevorderd door de dijken en kades geschikt te maken voor recreatief medegebruik. Vanaf de dijken en kades kunnen de bezoekers genieten van de weidse uitzichten. Pontjes worden gehandhaafd om de relatie met de westelijke oever van de IJssel te behouden.

Deelgebied 5

Berkeldal: een open rivierdal omgrensd door steilranden

In het Berkeldal liggen geweldige kansen voor de ontwikkeling van Berlewalde. Het Berkeldal tussen Zutphen en Lochem maakt deel uit van het kerngebied van Berlewalde. Het gebied kenmerkt zich door een robuust watersysteem met vloeivelden en een meanderende Berkel, kunstwerken worden verwijderd. Het waterschap Rijn & IJssel heeft al een Berkervisie opgesteld die hier prachtig bij aansluit.

Het relatief open Berkeldal heeft een belangrijke, scherpe landschapsgradiënt en ligt als een smalle open corridor in het dichtbeboste kerngebied van de drie gemeenten.

Het contrast wordt versterkt. Dit gebeurt door de randen van het Berkeldal te benadrukken door herstel van het patroon van houtsingels die vanaf de flanken tot aan het dal reiken. Deze singels kunnen tevens fungeren als ecologische verbindingen. Het open karakter van het dal zelf dient behouden te blijven.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Handhaven en versterken landschapsgradiënten beekdalrand
- Herstel van het watersysteem van de Berkel met vloeivelden en meandering zonder dat wateroverlast in stedelijke bebouwing optreedt
- Versterken landschappelijke inpassing Almen

- Aaneensluiten landgoederen Berkelmonding
- Behoud microreliëf Berkeldal

Bebouwing vindt van oudsher plaats in de randen en op de hoger gelegen gronden. Het betreft oude buitens, havezaten en oude agrarische erven. Wellness en vrije tijdbesteding vormden van oudsher belangrijke functies in het rivierendal.

De kern Almen ligt als een eiland op een geïsoleerde dekzandrug in het rivierdal. De relatie van Almen met het omliggende landschap behoeft aandacht (landschapsbouw). Bij stedenbouwkundige ingrepen in de kern kan de landschappelijke aansluiting van Almen op het omliggende Berkeldal worden versterkt. Dit leidt tot een natuurlijke overgang tussen dorp en omringend landschap. Hagen en wilgen zijn voorbeelden van beplanting die dienst kunnen doen als overgang. Uitbreiding van Almen buiten de dekzandrug is vanuit landschappelijk oogpunt niet wenselijk. Nieuwe bebouwing in het Berkeldal is incidenteel slechts toegestaan in de randen van het dal.

De monding van de Berkel in de vestingwerken van Zutphen vormt een element in de overgang van het Berkeldal naar het stedelijke gebied. Huize de Voorst en 't Velde en het dorp Warnsveld liggen aan de Berkelmonding. De monding wordt versterkt door haar openheid te contrasteren met de geslotenheid van de hoger gelegen landgoederen en Warnsveld. De lager gelegen monding en de rivier zelf bestaat uit kleinere landbouwpercelen met landschapselementen en kleinere natuurgebiedjes die overeenkomsten vertonen met de elementen en kleinere natuurgebiedjes die voorkomen in het riviereengebied. Dit gebied krijgt daarmee tevens een grotere toegevoegde waarde als een groene long in de bebouwing van Zutphen en Warnsveld en voor recreatief medegebruik. Doordat de Berkel in de vestingwerken uitmondt, vormt de Berkel met haar oevers tezamen met de restanten van de vestingwerken een groene long tot ver in de stad. De Berkel en de restanten van de vestingwerken verbinden zo fysiek het buitengebied met de historische binnenstad. De ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten langs de Berkel benut Zutphen om het historische stadshart te verbinden met het buitengebied en het Nationaal landschap De Graafschap.

De ontwikkeling van natte natuur in combinatie met een robuust watersysteem is het leidende beginsel in het Berkeldal. Als gidssoort wordt hier de Winde gehanteerd. Deze beide ontwikkelingsrichtingen – natte natuur en een robuust watersysteem – zijn uitstekend te combineren met de visie op het landschap. De natuur krijgt vorm door meandering in een begreind gebied. In dit gebied zijn gedempte en afgedamde armen zoveel mogelijk betrokken.

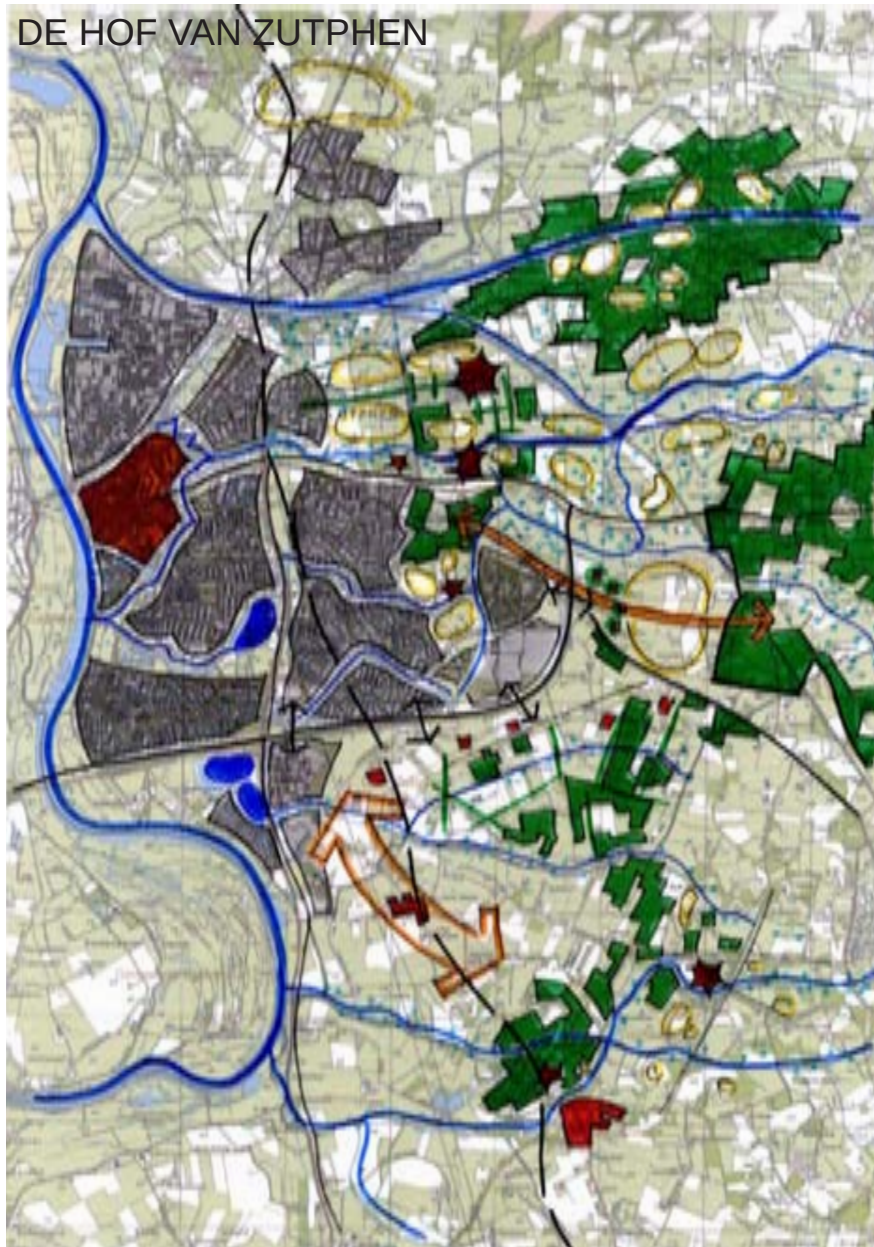

De bestaande grondgebonden landbouw behoudt in deze visie haar functie in het Berkeldal. Daarnaast liggen er volop kansen voor verbreding van de economische basis van de landbouw. Te denken valt aan toevoeging van agrarisch nat natuurbeheer of het invullen van recreatieve (neven) functies.

Recreatie is een belangrijke drager van de voorgestane landschapsonwikkeling in het Berkeldal. Recreatieve buitenactiviteiten vormen een inkomstenbron die mede ingezet kan worden om (al dan niet agrarisch) landschapsbouw en –beheer te financieren. In deze visie wordt een recreatieve ontwikkeling dan ook toegejuicht waarin de Berkel als een groene long in de stad Zutphen wordt bestendigd.

Door het Berkeldal beter toegankelijk te maken voor recreatieve buitenactiviteiten kan de oude verbindende functie van het Berkeldal nieuw leven worden ingeblazen. Zo is verdere ontwikkeling van de waterrecreatie mogelijk. Er is een programma in uitvoering dat er op gericht is dat een zo groot mogelijk deel van de Berkel is te bevaren met de Berkelzomp. Een recreatieve fiets- en wandelroute kan de Berkel door het dal volgen. Almen en oud Warnsveld kunnen zich ontwikkelen tot belangrijke pleisterplaatsen. Daarnaast kunnen er rustpunten voor recreanten worden ontwikkeld in de vorm van vlonders of een theehuis. Uitgangspunt hierbij is dat het kleinschalige ontwikkelingen betreft. Educatie (bebording) over de ontstaansgeschiedenis en/of waterhuishouding en natuur leveren een toegevoegde waarde voor de recreant en dragen bij aan de bewustwording en beleving van het Berkeldal.

DE HOF VAN ZUTPHEN

Legenda

- Historisch centrum
- Bebouwing
- Landhuis
- Bos
- Infrastructuur
- Watergang
- Erken/essen
- Nette natuurontwikkeling
- Versterking landschapselementen
- Recreatieve verbindingrelatie
- Grens rivierenlandschap-deklandschap

Huidige situatie

Toekomstbeeld

Toekomstbeeld STUIT

Deelgebied 6

De Hof van Zutphen: uitloophetied voor de Hanzestad

Het buitengebied van Zutphen vormt een aantrekkelijk uitloophetied voor de inwoners van de stad Zutphen en is daarom goed toegankelijk voor de ommetjesmaker, lange afstandloper en fietser. Hoe ziet deze visie de toekomst van dit gebied?

Vanuit het historische hart van de stad kan de recreant langs een lint van aantrekkelijke stedeboekkundige plekjes en parkjes – groene vingers – in de buitenwijken naar het fraaie buitengebied wandelen en fietsen. Het stedelijk uitloophetied (STUIT) is gerealiseerd; de inrichtingwijze ervan is in het oosten tot aan de spoorlijn Zutphen – Vorden doorgezet. Langs de zuidelijke en oostelijke stadsrand ligt een intensieve recreatiezone. Op grotere afstand van de stad ligt het accent op extensieve vormen van recreatie.

Rond Zutphen ligt een vitaal platteland met een evenwicht tussen recreatie, natuur en agrarisch gebruik. Een landschappelijk raamwerk van ommetjes bij de stadsrand en doorgaande wandel- en fietsroutes naar het hart van het Berlewalde – Hackfort en Het Groote Veld – maken het gebied toegankelijk. Cultuurhistorische waarden worden versterkt. De relatie tussen stad en platteland heeft een optimale invulling. Aan de routestructuren hebben zich ondernemers gevestigd die ook economisch invulling hebben gegeven aan de relatie stad en platteland zoals een recreatief weekendarrangement Hackfort – Zutphen van Natuurmonumenten in samenwerking met De Driekant. Berlewalde krijgt hier betekenis door het toevoegen van groene landschapselementen, waardoor de landschappelijke structuur wordt versterkt en de natuurlijke kwaliteit en rijkdom toenemen. Als gidssoort geldt hier de Bosanemoon. Toevoeging van landschapselementen is gebaseerd op cultuurhistorische patronen zoals lanen, laken, de buitens en landgoederen en essen en enken.

Essentie van de landschapsonwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

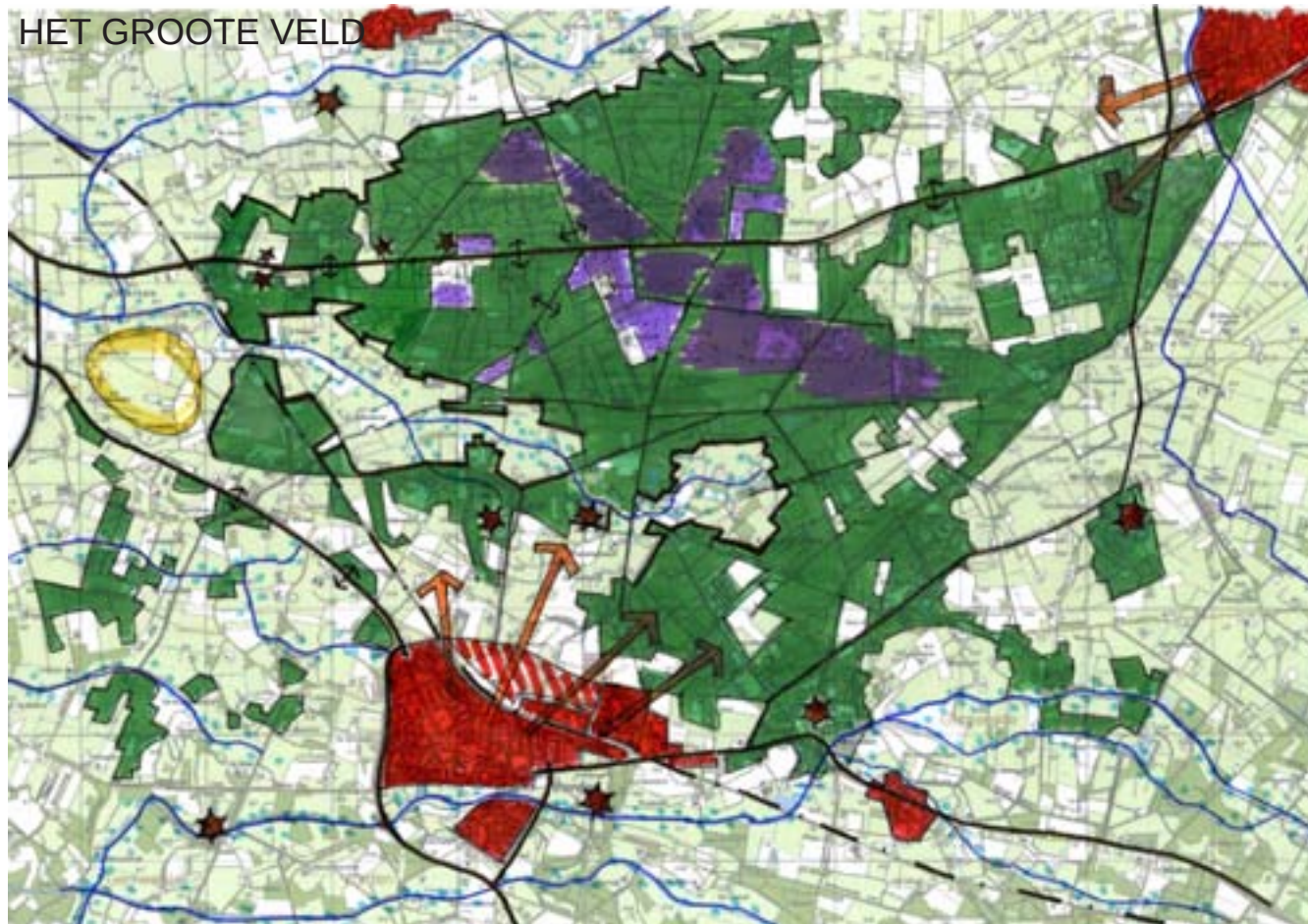
- Versterking cultuurhistorische onderlegger met landschappelijke ingrepen
- Accentuering van de grens tussen het rivier- en dekzandlandschap met op de overgang het Leestense Broek
- Versterking van randen van kampen, essen, enken, rivierduintjes en beek en rivierplateaus
- Versterking van de relatie tussen Zutphen en het buitengebied, mede door gebruikmaking van de Berkel die een natuurlijke fysieke verbinding vormt
- Inpassing van de stedelijke ontwikkeling in het landschap

De grens tussen het rivieren- en dekzandlandschap is in dit deelgebied grotendeel verdwenen onder de uitbreidingen van stad en dorp na de tweede wereldoorlog en is niet meer als sterke grens herkenbaar in het landschap. Er is nog maar sprake van enkele relicten zoals in 't Poppink en Bronsbergen. De relicten worden gebruikt om het landschap te verbeteren. Deze worden versterkt en opgenomen in een aaneensluitende structuur die aansluit op de realisatie van Berlewalde.

Nieuwe ingrepen gericht op recreatie of gerelateerd aan economische activiteiten die de relatie stad-platteland versterken krijgen vooral de ruimte in de intensieve recreatiezone zoals vermeld in de inrichtingsvisie STUIT. De oudere cultuurgronden, rivierduinen, enken en essen, zoals de Warkense Enk blijven herkenbaar in het landschap. Egalisatie mag niet plaatsvinden, het versterken van de kampen en enken door het aanzetten van de randen met beplanting wordt juist gestimuleerd.

De koppeling van Zutphen met het Groote Veld vindt plaats conform de inrichtingsvisie STUIT 2003 en via de Warkense Enk. Deze reliëfrijke omgeving wordt gerestaureerd; beplanting langs de randen wordt hersteld. Doorgaande wandelpaden en fietsroutes verbinden in de toekomst de ommetjes van de stadrand met het hart van het Berlewalde. Nieuwe bebouwing in de vorm van knoopen, nieuwe buitens en wooncollectieven kunnen bijdragen aan de versterking van de landschappelijke kleinschalige structuur maar ook financieel.

HET GROOTE VELD

Legenda

	Bebouwing		Watergang		Vergroten heide areaal
	Landhuis		Natte natuurontwikkeling		Transferium
	Bos		Enken/essen		Verbindingrelatie met Groote Veld
	Infrastructuur		Landschapsbouw		

Woningbouwrechten als gevolg van de sloop van intensieve veehouderijen in Het Groote Veld kunnen teruggebouwd worden in de recradentie, mits deze op de daarvoor geschikte locatie landschappelijk worden ingepast.

Voor de doorgaande recreatieve routestructuren is Vierakker landschappelijk en recreatief een belangrijke schakel tussen Zutphen en Hackfort. De kleinschalige dorpsstructuur wordt behouden en versterkt door realisatie van knooppervens en nieuwe kleine woonplaatsen in een fraaie setting van kleine landschapselementen. Door deze op oude boerderij- of nederzittingsplekken te realiseren, krijgen ze eveneens een cultuurhistorische betekenis. De gemeente Zutphen ondersteunt in dit deelgebied nieuwe woonvormen in het buitengebied. Landgoed 't Poppink is een concreet voorbeeld.

De laatste toekomstige uitbreiding van Leesten bestaat uit woningbouw in en tussen landschapspark. Zij fungeert als overgang tussen de stad en het buitengebied.

Voor de vitaliteit van dit deelgebied is het van belang levensvatbare landbouwbedrijven te behouden. Deze bestaan uit een grote bouwkaavel met daar omheen grote rationeel ingerichte huiskavels. Recreatieve en natuurfuncties in hetzelfde gebied kunnen goed samengaan met de landbouw als er gestreefd wordt deze functies te realiseren zonder dat huiskavels worden aangetast. Daarnaast liggen er kansen voor verbreding van de landbouw. Denk hierbij onder meer aan boerderijen die vormen van dagverblijf, recreatieve activiteiten en educatie koppelen aan de landbouwactiviteiten.

Waterrecreatie op de Berkel en de laken wordt gestimuleerd. Dit wordt gecombineerd met natte natuurontwikkeling langs de laken door middel van flauwe oevers, broekbosjes en natte hooilanden.

Deelgebied 7

Het Groote Veld: zandpaden doorsnijden bos en hei

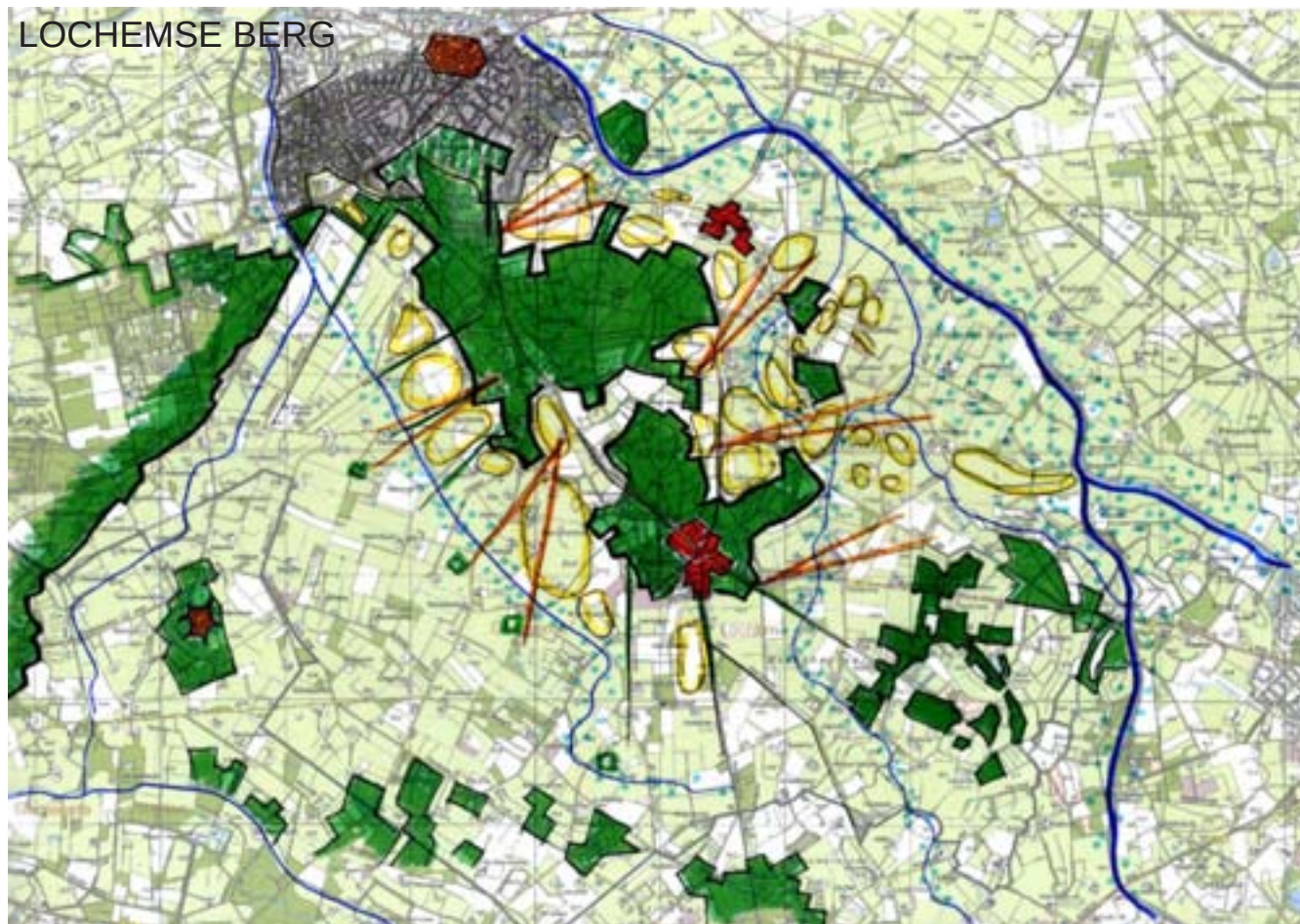
Het Groote veld, een aantrekkelijk, toegankelijk en afwisselend natuurgebied tussen de kernen Zutphen, Lochem en Vorden kent een landschappelijk grote structuurrijkdom. Boscomplexen, open heidevelden, landbouwgronden en open beekdalen wisselen elkaar op een spannende manier af. De landschappelijke kracht van Het Groote veld uit zich in een groot aaneengesloten natuurgebied waar rust en stilte nog heersen. Er liggen ecologische potenties. Tegenwoordig bestaat het gebied echter voor een groot deel uit bos, dat een sterke monocultuur kent. Dit terwijl op enkele oude kampen en essen rondom Vorden na, het Groote Veld bestond uit woeste gronden. Pas in de 19e eeuw zijn de heidevelden ontgonnen.

Het Groote Veld ligt in het hart van het 21e eeuwse Berlewalde; de huidige landschapsstructuur ademt nog steeds de sfeer van vervlogen tijden. Toch is juist hier een enorme kwaliteitsslag te behalen door in te zetten op vergroting van de biodiversiteit en ontwikkeling van (natte) natuur. Wat lange tijd een monocultuur was, wordt een structuurrijk 21e eeuws Berlewalde!

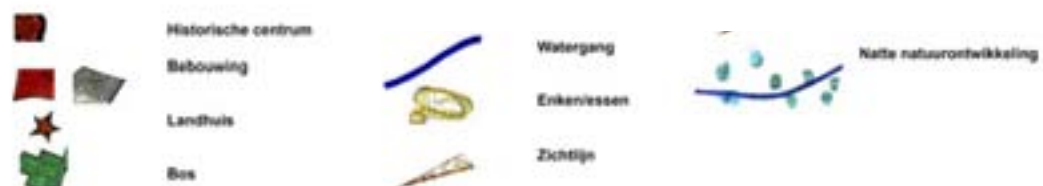
Oude heidebossen worden omgevormd tot meer natuurlijk bos of tot open heidevelden. Dit bevordert de biodiversiteit. (Natte) heidevelden worden hersteld en opener maken. Daarmee verloren gaand bos kan worden gecompenseerd op plekken waar verdichting wenselijk is. Herstel van lanen wordt bevorderd en vindt plaats door verjonging en dunning van de lanen.

In het Groote Veld stromen enkele beken, waaronder de Onderlaatsche Laak. Rondom deze beken vindt natte natuurontwikkeling en agrarisch natuurbeheer plaats. Hier ontstaat een beeld van dotterbloemgraslanden, esjes met graan en koeien in de wei. Kortom: een kleine ontginning in het uitgestrekte Berlewalde.

LOCHEMSE BERG

Legenda

Essentie van de landschapontwikkelingsvisie voor dit deelgebied

- Behoud van de grote landschappelijke structuurrijkdom
- Vergroting biodiversiteit en doorbreken monocultuur
- Versterking en vergroting van de aaneengesloten natuurlijke eenheid die Het Groote Veld vormt
- Omvorming oude heidebossen tot meer natuurlijk bos en vergroting areaal open heidevelden
- Natuur- en landschapontwikkeling langs beken
- Zonering van functies

Het primaat ligt in Het Groote Veld bij natuurontwikkeling, maar de grondgebonden landbouw behoudt een plek in Het Groote Veld. Daarnaast liggen er vooral kansen voor verbreding van de agrarische bedrijfsactiviteiten. Te denken valt aan agrarisch natuurbeheer, biologisch boeren of recreatie-gerelateerde activiteiten.

Bij beëindiging van veehouderijen worden bouwrechten ten gevolge van grootschalige sloop bij voorkeur verzilverd buiten Het Groote Veld (zie De Hof van Zutphen op dit punt) om de rust en ongereptheid van het gebied te stimuleren.

Ecologisch beheer past ook prima in dit deelgebied. Het beheer door schaapskuddes, voorgestaan door Natuurmonumenten en het in project Schapen van de gemeente Bronckhorst, kan een geweldige bijdrage leveren aan het beheer van de heidevelden. Als gidssoort voor natuurontwikkeling geldt hier de Nachtzwaluw.

In Het Groote Veld vindt een recreatieve zonering plaats. Aan de randen is op diverse locaties ruimte voor intensieve recreatie, terwijl in de kern van het gebied juist ruimte is voor rust, stilte, natuur en ongereptheid. Aan de randen van het natuurgebied zijn enkele overstapplaatsen en parkeervoorzieningen gerealiseerd. De recreatieve ontsluiting van het Groote Veld vindt plaats door een goede eenduidige bebording en gaat over recreatieve routes en voorzieningen en cultuurhistorie en natuurwaarden.

Grootschalige intensieve (verblijfs)recreatie wordt niet toegestaan in de

kern van Het Groote Veld, maar is beperkt tot enkele reeds aan de rand gelegen locaties. Daarnaast zijn het stadje Lochem en het dorp Vorden zelf bij uitstek geschikt voor vestiging van recreatiegerelateerde functies en bedrijven.

Bij eventuele uitbreiding van de kernen Lochem en Vorden worden bestaande landschappelijke structuren gebruikt. De Schetsschuit Vorden speelt hier prachtig op in. Landschapsbouw was daar het uitgangspunt voor de ontwikkeling van Vorden.

De wegen in Het Groote Veld zijn - waar mogelijk - afgewaardeerd ten behoeve van de rust in het gebied. Om de barrièrewerking voor dieren te verkleinen zijn faunapassages aangelegd bij de Vordenseweg, de Lochemseweg en bij de Almenseweg aan weerszijden van de Lochemseweg. Aandacht is er eveneens voor het opheffen van de barrièrewerking voor bewoners en recreanten.

Deelgebied 8

Lochemse Berg: een stuwwalkern in open landschap

De Lochemse Berg met aangrenzend gebied vormt een samenhangende eenheidsgradiënt van een relatief hooggelegen beboste stuwwalkern van de Lochemse Berg en de Kale Berg, glooiende open flanken met zandpaden en akkers en aan weerszijden van de berg een open landschap (ontginningsgebied en beekdal). Aan de voet van de berg is bijzondere kwel-gerelateerde natuur aanwezig. Door de vele vergezichten vanaf de berg worden de glooiingen, één van de kernkwaliteiten van dit deelgebied, optimaal ervaren.

De Lochemse Berg wordt gezien als een parel in het plangebied. De berg valt buiten de stembus, het hart van Berlewalde, maar het heeft zoveel landschappelijke kwaliteiten, dat hij speciale aandacht verdient.

Essentie van de landschapontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Behoud en accentuering van glooiende open enken
- Vergroting biodiversiteit van de bossen op de Lochemse berg
- Bescherming van de kwelgebieden aan de voet van de berg
- Behoud openheid gebieden aan weerszijden van de berg

De stuwwal kent een belangrijke korte landschapsgradiënt: een beboste 'top', flanken met enken en kampen en een kwelzone aan de voet van de stuwwal wisselen elkaar op korte afstand af. De Lochemse Berg kan worden gezien als hydrologische 'motor' voor veel (o.a. botanische) gebiedskwaliteiten in de gebieden rondom de berg. Denk hierbij onder meer aan de kwelbeek Heksenlaak en de kwelafhankelijke schraal graslanden in de Hagenbeek en de vele kwelgebieden in Zwiep, het Veen en in de omgeving van de Cloese.

De bossen op de kruin van de berg bestaan voornamelijk uit beuken of naaldbomen. Deze landschapvisie staat voor een omvorming van deze monocultuur tot structuurrijke bossen met een grote biodiversiteit. Op de flanken liggen glooiende enken. Een prachtig voorbeeld is de Barchemse Enk. Deze enken zijn van oudsher open en hebben een landbouwkundig gebruik. De openheid van de enken op de flanken van de berg, is een grote kwaliteit van het gebied. Daardoor wordt de berg optimaal beleefd. Er is dan ook alles aan gelegen om de openheid van de enken te behouden voor de toekomst.

Het agrarisch gebruik van de enken kan gecombineerd worden met agrarisch natuurbeheer. Om het gebied voor flora en fauna interessanter te maken worden de randen van de enken benadrukt door aanplant van landschapselementen. De gidssoort is hier de Boomvalk. De kwelzones aan de voet van de stuwwal zijn bij uitstek geschikt voor de ontwikkeling van natte natuur, zoals bij de Heksenlaak.

Naast de kwelzones vindt natte natuurontwikkeling ook plaats in de overige watergangen die dit deelgebied rijk is, waaronder de Barchemse Veengoot en de Visserij. De Barchemse Veengoot ligt centraal in het open ontginningsgebied. Daarom vindt vernatuurlijking voornamelijk plaats in de sloot en als laagblijvende beplanting en niet zozeer in de vorm van opgaande beplanting langs de oevers.

De openheid van de dalen hoort bij de beleving van de berg. Dat geldt ook voor de 'landbouwdriehoek' ten westen van de berg, een open ontginningsgebied tussen de Lochemse Berg, het Groote Veld en de zone van de Baakse Beek en het gebied tussen Barchem en Ruurlo. In deze gebieden ligt het accent op de combinatie van grondgebonden landbouw, natuurontwikkeling, leefbaarheid en versterking van het landschap. Agrarisch natuurbeheer is een prima nevenactiviteit voor de landbouw. Kavelruil en grotere huiskavels verbeteren de landbouwkundige situatie. Plannen voor de 'landbouwdriehoek' staan in het 'GrondGebonden Perspectief' (GGP). Nieuwbouw- of uitbreidingsplannen van agrarische erven moeten zijn voorzien van een erfbeplantingsplan. Erfbossen maken hier deel van uit.

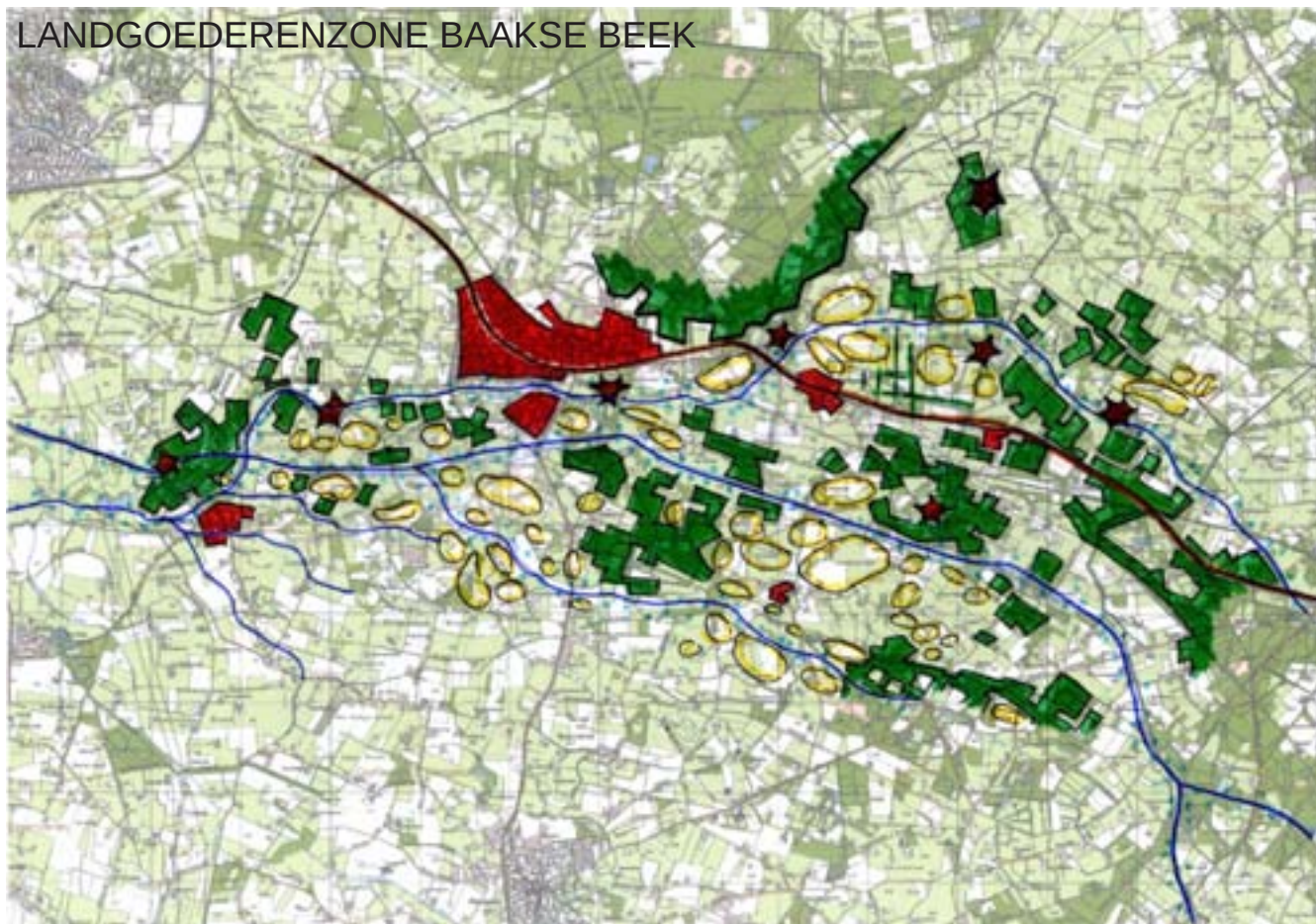
Lochem ligt deels op de Lochemse Berg. De berg is dan ook een belangrijk uitloophetgebied voor de inwoners van Lochem. Extensieve vormen van recreatie zoals fietsen, wandelen of de ruitersport, passen bij uitstek in dit prachtige landschap. Door je langzaam voort te bewegen in dit landschap, wordt het landschap het meest optimaal beleefd. Een fijnmazig netwerk van (zand)paden maakt de Lochemse Berg toegankelijk evenals een fietsknooppuntnetwerk.

Naast Lochem liggen op of nabij de Lochemse Berg enkele kleinere kernen en buurtschappen, waaronder Barchem en Zwiep. Door de centrale ligging van Barchem op de berg, liggen er prachtige kansen voor Barchem om zich te ontwikkelen als pleisterplaats / rustpunt voor recreanten. De vijfsporg kan als dorpshart ook een belangrijke betekenis voor de recreatieve sector krijgen. De leefbaarheid in de kleine kernen en buurtschappen is van wezenlijk belang voor de levendigheid en het in stand houden van dit gebied. Bij uitbreiding van bijvoorbeeld Zwiep en Barchem moet rekening worden

gehouden met de gebiedskwaliteiten. Bij Zwiep is het van belang het kleinschalige karakter en de als van zelfsprekende verwevenheid van Zwiep met het omliggende landschap te behouden.

(Toekomstige) bedrijven mogen de draagkracht van het landschap niet te boven gaan. Dit betekent dat de bedrijven door verkeersaantrekkende werking en omvang niet passen in het landschap. Uitbreidingen van Lochem moeten bij voorkeur 'kleuren' naar de waardevolle landschappen: nieuwe buurtschappen op de zandgronden of buitenplaatsen aan de randen van de dalen.

LANDGOEDERENZONE BAAKSE BEEK

Legenda

Bebouwing

Landhuis

Bos

Infrastructuur

Watergang

Erken/essen

Versterking
landschapselementen

Natte natuurontwikkeling

Deelgebied 9

Landgoederenzone Baakse Beek: historische landgoederen in reliëf

Het stroomgebied van de Baakse Beek – Veengoot is een landschappelijk zeer afwisselend en aantrekkelijk gebied. Op korte afstand zijn flinke verschillen in hoogteligging, grondsoorten, natuur, waterhuishouding en verkavelingsvormen te vinden. Dit gebied willen we ontwikkelen tot een natuurlijk ogend en gevarieerd bekenstelsel waar het water weer de ruimte krijgt om te meanderen. Landgoederen, grondgebonden landbouw, natuur en recreatie profiteren hiervan. De beeklopen en de cultuurhistorische kwaliteiten van dit deelgebied worden weer hersteld en benut.

Een groot aantal middeleeuwse kastelen en landgoederen, waaronder Huize 't Medler, De Wildenborch, Kasteel Vorden, Hackfort, Het Onstein, Wientjesvoort en De Wierse domineren het gebied. Vrijwel alle landgoederen hadden een grote binding met het water (verdediging, energiewinning, landbouw, esthetische waarde). De relatie met het water is in veel gevallen verdwenen. Vanuit landschappelijk, hydrologisch, natuurlijk en cultuurhistorisch oogpunt is het van groot belang dat die relatie wordt hersteld. Met deze landschapsontwikkelingsvisie met Berlewalde voor ogen wordt dit streven ondersteund.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Beeklopen en vloeisystemen terug in oude staat
- Herstel van de relaties tussen landgoederen en water
- Verjongde lanen
- Open zichtlijnen
- Herstel rabattenbossen en oude kwelbossen

Ontwikkelingen die een geweldige invulling geven aan Berlewalde zijn onder andere het herstellen van oude beeklopen en vloeisystemen, het benutten van natuurlijke laagtes voor waterberging, het herstellen van de watervoorziening in de grachten en vijvers op de landgoederen, het herstellen van rabattenbossen en oude kwelbossen en het herstellen en verjongen van lanen en zichtlijnen.

Langs de beken liggen oude dekzandruggen en enkele oude essen. Deze zijn van oudsher te herkennen als open ruimten in het landgoederenlandschap en worden als zodanig behouden. De lagere gronden tussen de ruggen waren van oudsher nat. Hier zijn in het verleden rabattenbossen aangelegd. Deze worden hersteld en er wordt in de natuurlijke laagtes een plek gezocht voor waterberging. Doordat er op korte afstand veel bodemvruchtbaarheidsverschillen en verschillen in microreliëf aanwezig zijn, liggen er volop kansen voor een grote natuurrijkdom. Bij de realisatie van de landschapsvisie geldt de Kleine IJsvogelvlieder als gidssoort.

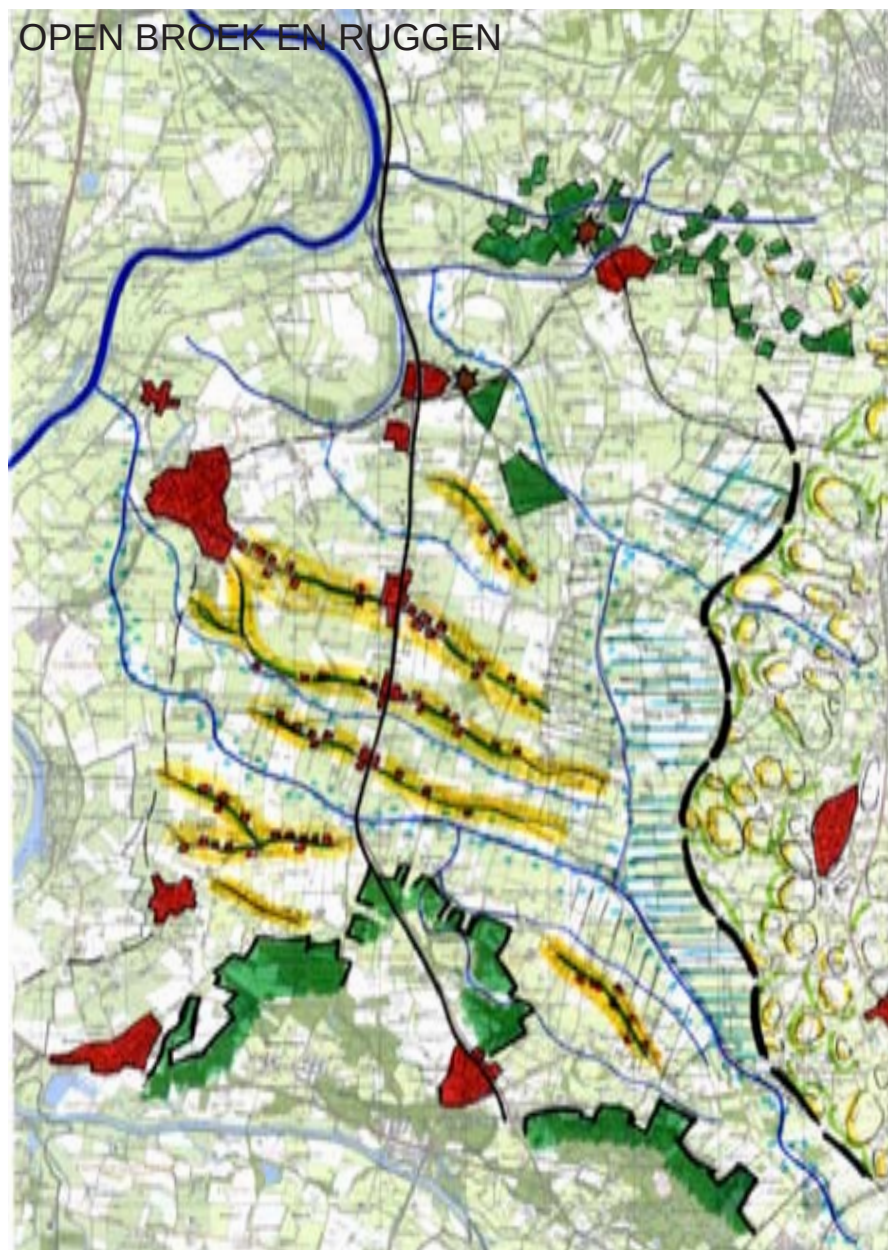

De watergangen in het gebied zijn niet allemaal natuurlijke lopen. De Veengoot is bijvoorbeeld een gegraven watergang en heeft van oudsher een rechte loop. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt wordt deze rechtlijnigheid bij de gegraven watergangen behouden. Natte natuurontwikkeling kan daar prima mee worden gecombineerd.

Een groot gedeelte van dit deelgebied valt binnen het hart van Berlewalde. De hiervoor beschreven ontwikkelen sluiten daar prachtig op aan. Landbouw behoudt echter haar plek in het gebied. Kansen liggen bij grondgebonden landbouw, agrarisch (nat) natuurbeheer en verbreding.

Realisatie van de landschapsontwikkelingsvisie betekent een enorme landschappelijke kwaliteitsimpuls voor dit gebied. Die impuls heeft een duidelijke doorwerking voor de recreatieve sector. Landschap, cultuurhistorie en water worden beleefbaar gemaakt. Daartoe moet het gebied goed toegankelijk zijn. Een fijnmazig netwerk van routes langs de verschillende landgoederen wordt gerealiseerd. De cultuurhistorie van de landgoederen wordt vermarkt. Educatieve programma's voor scholen worden opgezet. Het pallet van landgoederen kan worden omgezet in een pakket van culturele arrangementen. Combinaties kunnen worden gemaakt tussen Bed & Breakfast, fiets- en wandelroutes, voorstellingen op de landgoederen, themafeesten / evenementen, verkoop streekelijke producten, etc. Dit biedt belangrijke kansen om de landgoederen een

OPEN BROEK EN RUGGEN

Legenda

- Bebouwing
- Landhuis
- Bos
- Infrastructuur
- Watergang
- Enken/essen
- Versterking enkl/esranden
- Nette natuurontwikkeling
- Stroomrug
- Opengebied
- Grens rivierlandschap-dekzandlandschap

duurzame toekomst te bieden. Ruimte wordt geboden voor nieuwe functies op de landgoederen. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor duurzame vormen van energiewinning, zoals hakhoutbeheer.

Naast de bebouwing op de landgoederen liggen er enkele kernen in dit deelgebied: Vorden is de grootste kern, overige kernen zijn Wichmond en Kranenburg.

Eventuele uitbreiding van de kernen moet worden gebaseerd op de landschappelijke onderlegger; bestaande landschappelijke structuren gebruiken als natuurlijke begrenzing voor uitbreidingen. De Schetsschuit Vorden speelt hier prachtig op in. Landschapsbouw was daar het uitgangspunt voor de ontwikkeling van Vorden.

In Vorden wordt de voorde gekoesterd. De voorde vormt een groene zone in de kern, de Baakse Beek stroom hier doorheen. De voorde is van oudsher bepalend geweest voor de dorpsstructuur. Het vormt een groene geleding in Vorden: het oude dorp ligt aan de noordzijde, het nieuwere gedeelte aan de zuidzijde. Wichmond heeft eveneens een interessante landschappelijke ligging. De overgang van het dekzandlandschap naar het rivierenlandschap ligt in dit deelgebied ter hoogte van Wichmond. Het dorp ligt op een veldontginning, terwijl het kasteel Suderas in het rivierenland ligt. Ter plekke van Wichmond passeren de Baakse Beek en Veengoot / Stroomkanaal van Hackfort elkaar.

In opdracht van het Waterschap Rijn en IJssel is een ontwerpstudie waterbeheer Landgoederenzone Baakse Beek uitgevoerd. In deze studie worden de kwaliteiten van het gebied opnieuw gewaardeerd en benut. De studie is doorvertaald tot een integrale visie voor de Baakse Beek / Veengoot. De subtitel van de studie was niet voor niets 'cultuurhistorie als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkeling'.

Deelgebied 10

Open broek en ruggen: contrast tussen klei en zand

In dit deelgebied heeft lange tijd de oer-IJssel vrij spel gehad. Tegenwoordig vervult de landbouw een belangrijke functie in het gebied.

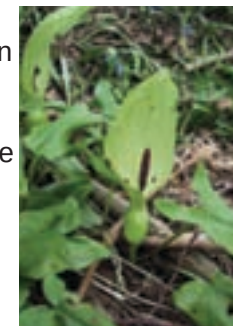
De kom- en broekgronden zijn open en rechtlijnig. Deze worden afgewisseld door de hoger gelegen ruggen die juist een meer besloten karakter hebben. Bebouwing vindt van oudsher plaats op de ruggen.

De grens tussen het rivierenlandschap en dekzandlandschap vormt de oostelijke begrenzing van dit deelgebied. De grens uit zich hier in kavelpatronen en openheid. Het broekland, onderdeel van dit deelgebied, kent een rechtlijnige verkaveling en heeft een open karakter. Het slotenpatroon staat haaks op de grens. Het aangrenzende kampenlandschap rond Hengelo en Zelhem heeft daarentegen een grillig verkavelingspatroon, heeft een meer besloten karakter en heeft microreliëf. De grens willen we versterken door het broekgebied open te houden en het kampenlandschap zwaarder aan te zetten met opgaande beplantingen.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

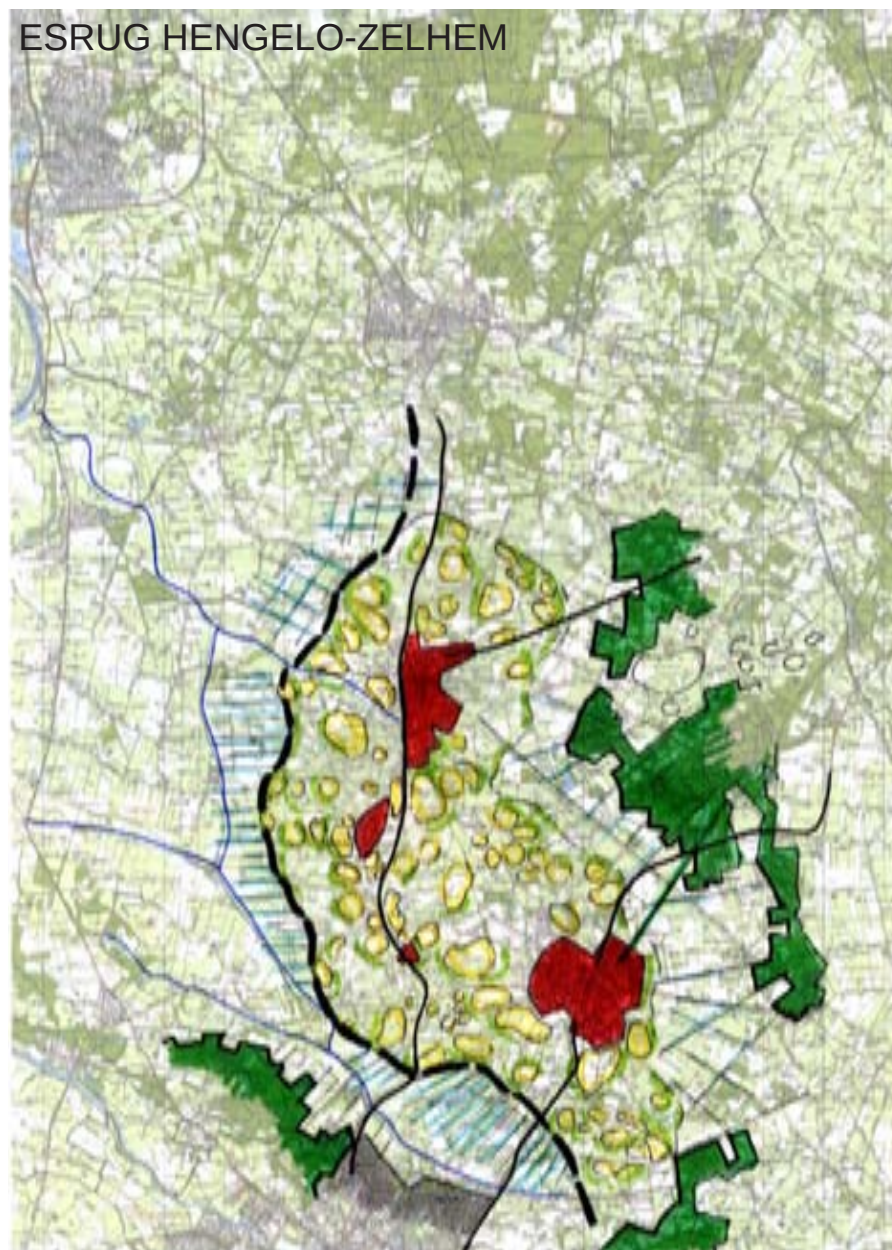
- Landschapsontwikkeling in kom- en broekgebieden in teken van landbouw
- Versterken contrast tussen ruggen en kom- en broekgebieden
- Tegengaan aaneengesloten stedelijke bebouwing ruggen

Langs de grens, in het broekgebied, ligt een kwelzone. Dit gebied is van oudsher heel nat geweest. In de sloten en de Hengelosche Beek kan de ecologische rijkdom worden vergroot. Bij de Grote Beek en Oosterwijkse Vloed wordt eveneens ingezet op ontwikkeling van natte natuur. De gidssoort is hier de Gevlekte Aronskelk.

In de kom- en broekgebieden, de outfields, is ruimte voor schaalvergroting; landbouw vervult er de voornaamste functie. Dit betreft zowel intensieve veehouderij als grondgebonden landbouw. Landschapsontwikkeling staat hier dan ook in het teken van de landbouwkundige functie. Bestaande bedrijven krijgen de ruimte voor een duurzame toekomst. Agrarische bouwblokken worden veiliggesteld voor agrarisch gebruik. Nieuwbouw van agrarische bebouwing wordt bij voorkeur op een landschappelijk verantwoorde wijze ingepast via een gericht beplantingsplan.

ESRUG HENGELO-ZELHEM

Legenda

-   Bebouwing
- Bos
- Infrastructuur
- Watergang
- Essen/Enken
- Versterking enk/eranden
- Grens rivierenlandschap-dekzandlandschap
- Open gebied

In dit deelgebied is ruimte voor ontwikkeling van duurzame energie. Dit dient gesitueerd te worden nabij de agrarische erven en de N314.

De hoger gelegen ruggen zijn ontstaan ten tijde van de oer-IJssel en zijn archeologisch interessant. De ruggen zijn van oudsher bewoond. Het contrast met het open broek- en komgebied kan worden versterkt door de wegen op de ruggen aan te zetten met beplanting: essen of lindes. De uitzichten vanaf de ruggen op het open omliggende gebied moet gehandhaafd blijven. Er mag dus geen aaneengesloten lint van bebouwing ontstaan op de ruggen. Monumentale boerderijen op de ruggen worden behouden en indien nodig, voorzien van een nieuwe functie.

De N314 loopt haaks op de ruggen. Daar waar de N318 de ruggen kruist, zijn woonkernen ontstaan. Een voorbeeld hiervan is Toldijk. Voor de leesbaarheid van het landschap en het behouden van de kwaliteiten is het van belang dat deze kernen zich concentreren op de ruggen en niet in de open komgronden.

Deelgebied 11

Esrug Hengelo- Zelhem: kleinschaligheid als troef

Dit oude cultuurlandschap wordt gekenmerkt door haar kleinschaligheid, microreliëf, grillige patronen en oude boerderijen. Hier vond van oudsher bewoning plaats. In vroeger tijden was het een bewoond 'eiland' tussen de woeste gronden. Dit landschap is echter geworden tot een enkenlandschap waarin op veel plekken de cultuurhistorische structuur is aangetast.

Deze landschapsvisie richt zich op een toevoeging van landschapselementen die geleidelijk aan het karakter van het oorspronkelijke landschap weer naar boven haalt. Dit verhoogt de beleefswaarde voor bewoners en recreanten.

De grens tussen het rivierenlandschap en dekzandlandschap in het westen van het deelgebied uit zich in kavelpatronen en openheid. Het broekland kent een rechtlijnige verkaveling en heeft een open karakter. Het slotenpatroon staat haaks op de grens. Het kampenlandschap rond

Hengelo en Zelhem, onderdeel van dit deelgebied, heeft daarentegen een grillig verkavelingspatroon, heeft een meer besloten karakter en heeft microreliëf. De grens wordt versterkt door het broekgebied open te houden en het kampenlandschap zwaarder aan te zetten met opgaande beplantingen de natuurlijke kwaliteit van de esranden te verhogen.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied

- Toevoeging van landschapselementen in het enkenlandschap
- Versterking van de grens tussen open broekgebied en kampenlandschap met opgaande beplanting
- Behoud openheid essen enken
- Accentuering van de randen van essen en kampen
- Realisatie van fijnmazig netwerk van kerkenpaden
- Ontwikkeling van landgoederen in relatie met natuurbouw

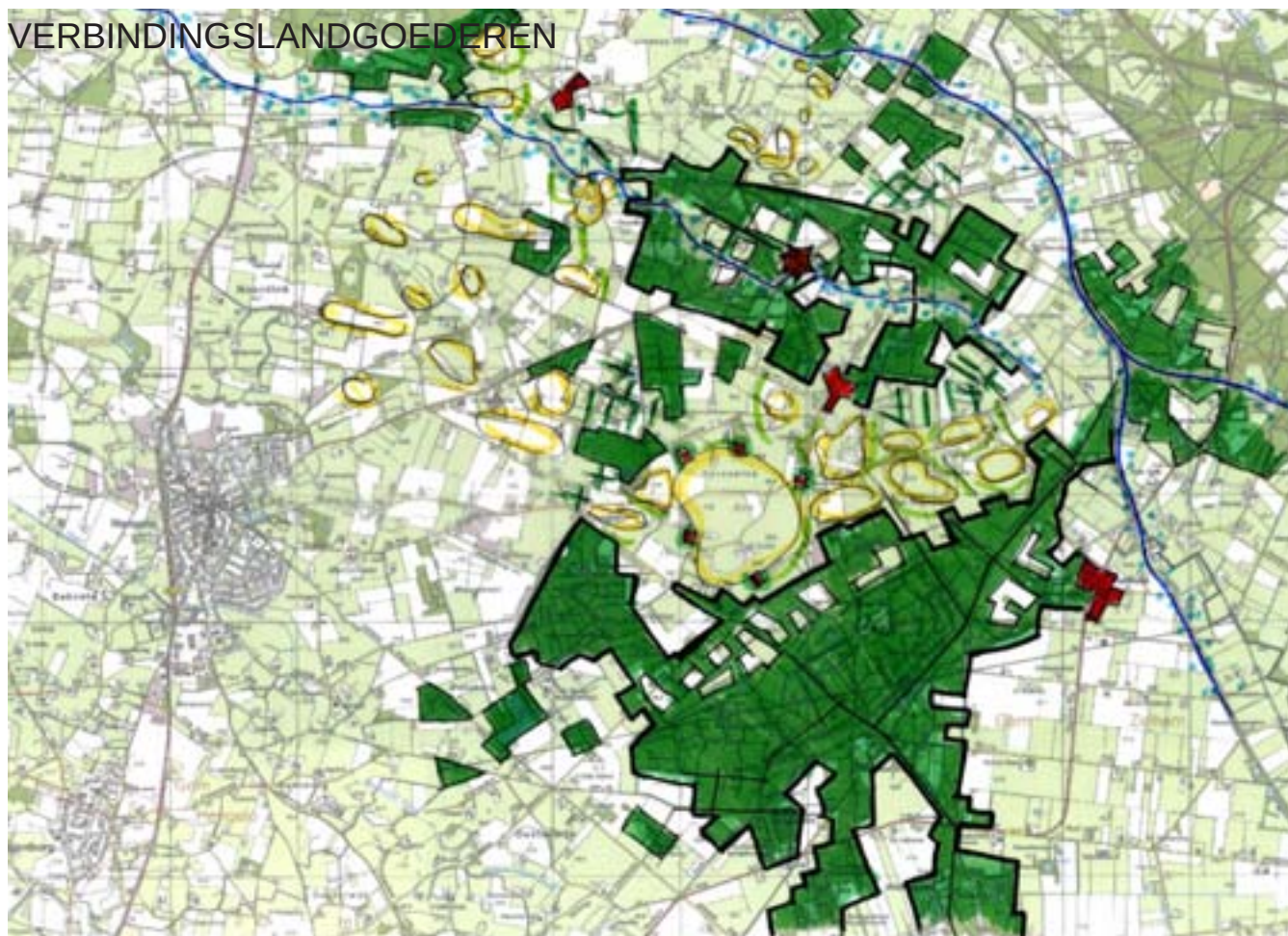
De Veldleeuwerik is de gidssoort. De randen van de vele essen en enken worden versterkt door deze aan te zetten met opgaande beplanting. Hierdoor ontstaat een fijnmazig netwerk voor flora en fauna. Snoeihout wordt benut voor duurzame energiewinning. De essen en enken zijn van oudsher de open plekken in het Berlewalde en hebben archeologische waarde. Deze plekken worden open gehouden. Egalisaties zijn niet toegestaan.

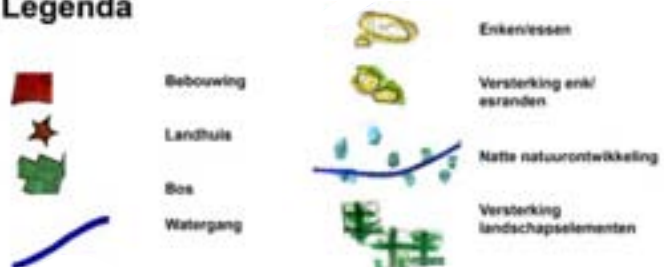
De essen en enken behouden hun agrarische functie. Grondgebonden landbouw blijft in dit deelgebied een belangrijke functie. Daarnaast wordt gezocht naar verbreding van de sector. Agrarisch natuurbeheer behoort tot de alternatieven.

Voor vrijkomende monumentale agrarische bebouwing worden nieuwe economische dragers gezocht. Overige vrijkomende agrarische bebouwing wordt geclusterd in nieuwe woonerven. Situering van deze nieuwe woonerven vindt bij voorkeur plaats op oude erven. Waar mogelijk wordt vrijkomende agrarische bebouwing benut om nieuwe landgoederen op te richten en op de bijbehorende gronden natuurontwikkeling te bevorderen.

VERBINDINGSLANDGOEDEREN

Legenda

Dit kleinschalige landschap is heel eigen voor De Graafschap. Jaarlijks komen vele recreanten naar De Graafschap en benoemen dit landschap als 'typisch De Graafschap'. Dit deelgebied dient optimaal ontsloten te worden voor fietsers en wandelaars. De rondwegen dienen op voldoende plekken oversteekbaar te zijn. Een fijnmazig netwerk van onder andere kerkenpaden wordt gerealiseerd. Langs de routes wordt ontwikkeling van kleinschalige recreatie gestimuleerd. Te denken valt aan kamperen bij de boer, kleinschalige horeca, een theeschenkerij, etc. Deze routestructuren zijn overigens ook relevant voor de eigen bevolking. Het buitengebied moet toegankelijk worden gemaakt voor de eigen bevolking. Barrièrewerking van (toekomstige) rondwegen wordt voorkomen door voldoende toegangen / onderdoorgangen te realiseren.

In dit deelgebied liggen enkele kernen. Zelhem en Hengelo zijn de grote kernen, Keijzenborg en Velswijk zijn kleine, jongere kernen. Deze kernen hebben van oudsher een belangrijke relatie met het omliggende landschap en liggen dikwijls ingeklemd tussen enken en essen. De aansluiting van de dorpsrand met het omliggende landschap vraagt om aandacht. Een uitbreiding van de kernen op de enken en essen is onwenselijk omdat dit de kernkwaliteit van het gebied aantast. Waar uitbreiding van de kernen aan de orde is, is stedenbouwkundige creativiteit wenselijk. De overgang van de kern naar het landschap kan worden vormgegeven door gebruik te maken van kenmerkende landschapselementen. Een meer organische en centrumgerichte uitbreiding in plaats van een strakke, zakelijke verkaveling is op zijn plaats.

Deelgebied 12

Verbindingslandgoederen: tussen essen en enken

Landgoed 't Zelle en landgoed 't Zand liggen in een aantrekkelijk gebied waar boscomplexen, natuur en landbouwgronden, openheid en geslotenheid elkaar afwisselen. Beide landgoederen zijn ontstaan op de voormalige woeste gronden. Rechte verkavelingslijnen en lanen verwijzen naar het ontginningsverleden van deze gebieden. Deze landschapsontwikkelingsvisie gaat uit van een aaneenschakeling van de verschillende natuurgebieden en landgoederen, 't Zelle ligt in het noorden en 't Zand in het zuiden, tot een groter netwerk.

Tussen 't Zelle en 't Zand ligt een kampengebied dat nog enkele prachtige enken herbergt, waaronder de Varsselse Enk. Deze enken kenmerken zich door steilranden en microreliëf en zijn van oudsher open plekken geweest. In deze visie behouden de enken hun openheid, en worden de randen van de enken versterkt door aanplant van singels en houtwallen (gidsoort Das). Door toevoeging van deze landschapselementen worden 't Zelle en 't Zand met elkaar verbonden.

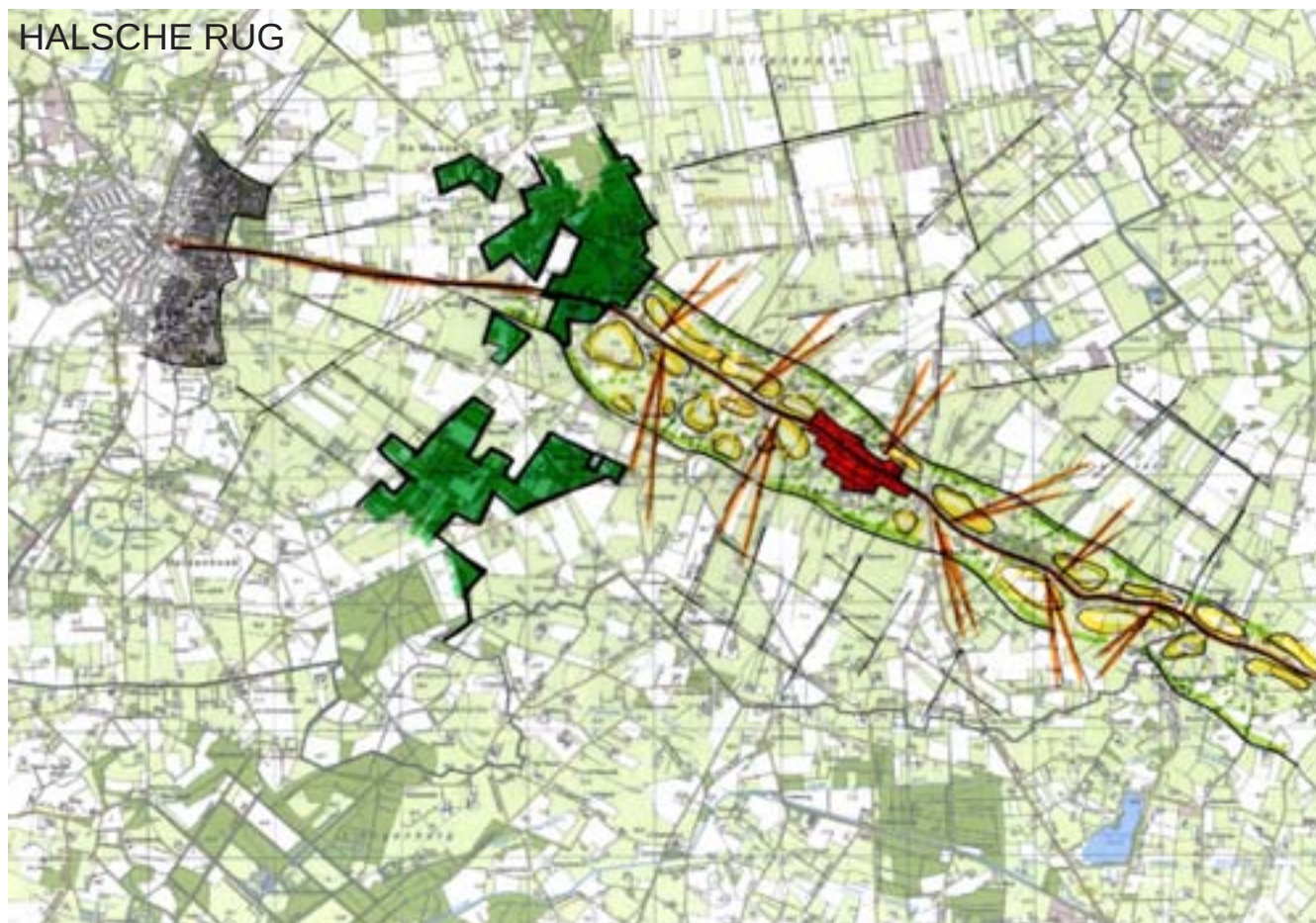
Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Behoud openheid essen enken
- Accentuering van de randen van essen en kampen
- Ontwikkeling nieuwe landgoederen in relatie met natuurbouw
- Toevoeging van kleine landschapselementen om een aaneengesloten landschappelijk netwerk te krijgen
- Oorspronkelijke erfbeplanting bij diverse pachtboerderijen

Een andere manier om een aaneengesloten netwerk van natuurgebieden te krijgen, is het ontwikkelen van landgoederen. De gemeente Bronckhorst heeft hiervoor een Landgoederenvisie opgesteld. In dit deelgebied worden nieuwe landgoederen toegestaan als vervanging van vrijkomende agrarische bebouwing. Op bijbehorende gronden vindt natuurontwikkeling plaats. De aaneenschakeling van landgoederen beperkt zich niet tot dit deelgebied. 't Zelle wordt verbonden met de landgoederen in de Baakse Beek zone, 't Zand met Slangenburg. Daarnaast wordt ook gestreefd naar een verbinding met de meer oostelijk gelegen landgoederen in de gemeente Berkelland.

Met de landschappelijke aaneenschakeling van de landgoederen willen we een duurzame landschappelijke en ecologische situatie bereiken. Om dit te bereiken en in stand te houden moeten de landgoederen ook een duurzame financiële toekomst tegemoet kunnen zien. Dit om de instandhouding en het onderhoud van het landschap en de prachtige monumentale gebouwen en boerderijen te kunnen financieren. Daarom worden nieuwe economische dragers voor de landgoederen toegestaan.

HALSCHE RUG

Legenda

Huidige situatie

Toekomstbeeld

Te denken valt aan professionalisering bosbouw, recreatieve functies zoals kleinschalige horeca, theeschenkerij, logies, rondleidingen, expositieruimte, golfsport, etc. Ook functies met een sociaal of maatschappelijk karakter, zoals een zorgboerderij, passen prima in dit deelgebied thuis. Op 't Zelle worden enkele voormalige pachtboerderijen verhuurd. Doordat in het verleden alle kleine en grote bijgebouwen zijn gesloopt (bakhuisjes, hooibergen, schuurtjes) en geen adequate erfbeplanting bij deze panden aanwezig is, staan ze nogal verloren in het landschap. Een goede erfbeplanting en de (her)bouw van enkele bijgebouwen, zou een meerwaarde betekenen voor het landgoed.

In dit deelgebied passen bij uitstek extensieve vormen van recreatie. Verblifsrecreatie mag slechts op kleine schaal plaatsvinden en moet landschappelijk worden ingepast. Door uitbreiding en aaneenschakeling van de zandpaden ontstaat een fijnmazig netwerk voor fietsers, wandelaars en ruiters. Het Pieterpad en de Varsse route doorkruisen het terrein al en worden druk bewandeld. De gebouwen van de landgoederen vormen daarin rustpunten en/of bezienswaardigheden. Er liggen volop kansen om prachtige arrangementen samen te stellen in dit deelgebied.

Voor de levendigheid en het onderhoud van het landschap is het van belang dat de kleine kernen en buurtschappen leefbaar blijven. Linde, Varsse en Veldhoek zijn kleine kernen / buurtschappen. Eventuele uitbreiding van de kernen wordt gebaseerd op de landschappelijke onderlegger. Daarnaast is het van belang dat de agrarische functie behouden blijft. Grondgebonden landbouw en verbreding passen in dit deelgebied. Bij verbreding kan bijvoorbeeld worden gedacht aan agrarisch natuurbeheer of aan recreatieve activiteiten.

De Lindense Laak stroomt over het landgoed 't Zelle. In deze watergang wordt natte natuur ontwikkeld. Daarnaast geldt voor beide landgoederen dat de verdroging wordt tegengegaan. (De Lindense Laak inclusief omgeving staat op de TOP-lijst met meest verdroogde gebieden.) Voor wat betreft duurzaamheid, kan gedacht worden aan optimalisatie van het gebruik van biomassa, lokale energieopwekking, verbouw nieuwe gewassen, etc.

Deelgebied 13

Halsche Rug: prachtige vergezichten over openheid

De Halsche Rug is een hoge langgerekte rug in het landschap met cultuurhistorische waarde. Het is van oudsher een belangrijke oost-west passage, een bijna kaarsrechte en kilometers lange zandrug tussen Zelhem en Aalten. Over de rug loopt een oude hanzeweg (de huidige N330, die Zelhem met Varsseveld en de N18 verbindt) en oude hessewegen liggen aan de flanken. Bebouwing staat eveneens op de rug. Op de flanken liggen open kampen en enken. Vanaf de rug zijn er prachtige vergezichten over het omliggende open ontginningslandschap aanwezig.

De rug kent een belangrijke korte landschapsgradiënt. De meer besloten kam van de rug, de open flanken met enken en kampen en de lager gelegen, open ontginningsgebieden aan weerszijden van de rug. De landschapsontwikkelingsvisie richt zich op het versterken van die gradiënt en op het behouden van de gestrektheid van de rug.

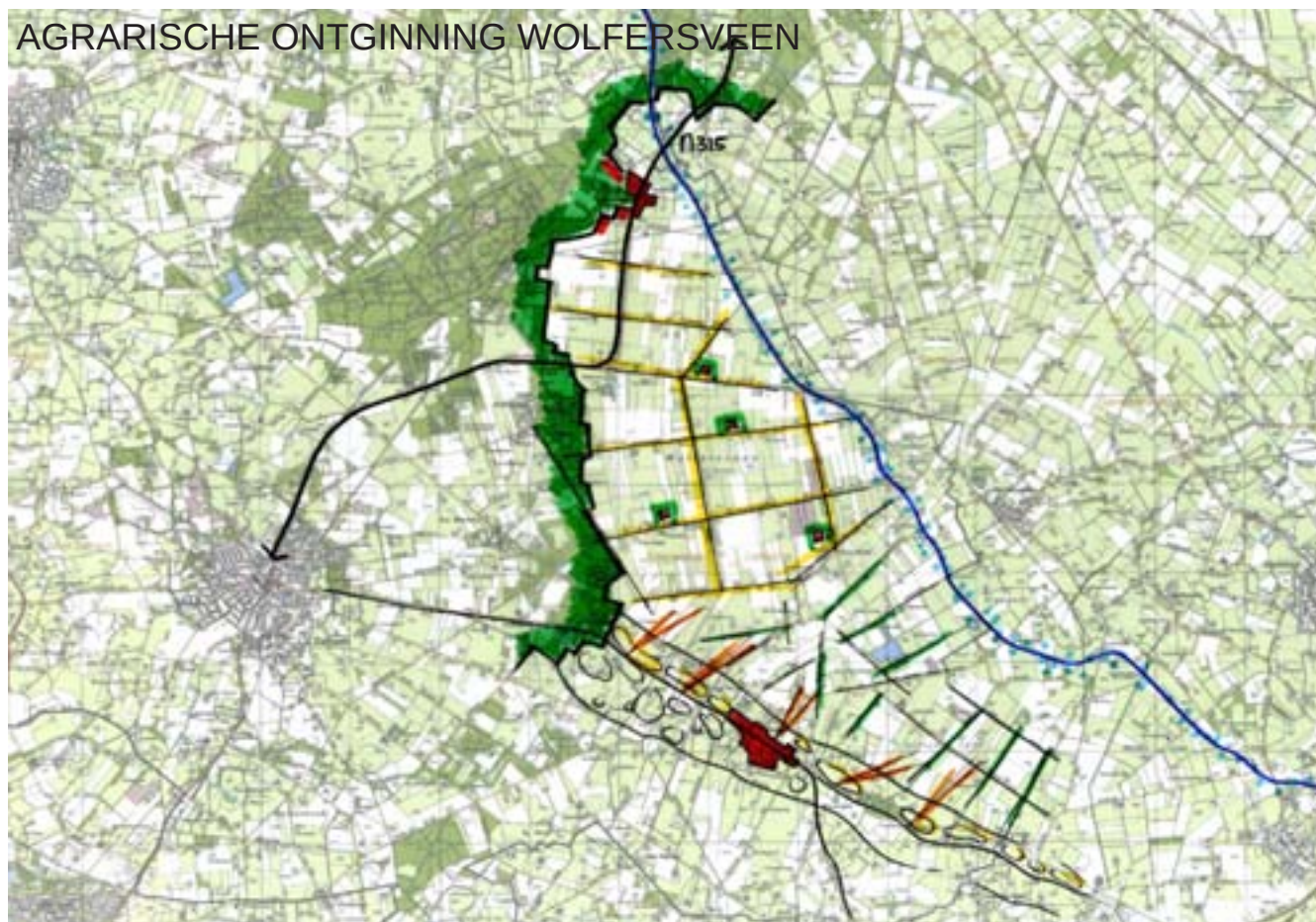
De gestrektheid van de rug wordt benadrukt door de landschappelijke opbouw vast te houden bij nieuwe ontwikkelingen van Halle. Uitbreidingen van Halle vinden niet plaats op de flanken, maar bovenop de rug. De bovenkant van de rug heeft een meer besloten karakter, de flanken zijn juist meer open. Bij nieuwbouw wordt er rekening mee gehouden dat de waardevolle uitzichten vanaf de rug worden behouden.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Versterken gradiënt Halsche rug
- Behoud gestrektheid rug
- Open houden uitzichten vanaf de rug door het behoud van landbouwgronden op de rug
- Open houden van het landschapsgebied aan weerszijden van de rug

Vanaf de rug zijn prachtige uitzichten over de open ontginningslandschappen. Deze vergezichten versterken het bewustzijn / de belevingswaarde van de rug. Waardevolle zichtlijnen worden in kaart gebracht en gekoesterd. Opgaande beplanting of bebouwing worden niet gerealiseerd in deze zichtlijnen.

AGRARISCHE ONTGINNING WOLFERSVEEN

Legenda

Bebouwing

Bos

Infrastructuur

Watergang

Zichtlijn

Essen/Enken

Landschappelijk casco
in LOG

Natte natuurontwikkeling

Toekomstbeeld

De oude enken en kampen op de flanken behouden hun landbouwkundige functie en daarmee hun openheid. De flanken worden landschappelijk versterkt door randen van de enken en kampen te beplanten, rekening houdend met de zichtlijnen. Als gidssoort geldt hier de Boomkikker.

Aan de voet van de rug liggen waardevolle kwelzones. Hier liggen prachtige kansen voor natte natuurontwikkeling. Daarnaast is het van belang om verdroging tegen te gaan.

De ontginningsgebieden aan weerszijden van de Halsche Rug hebben een open karakter en het rechtlijnige verkavelingspatroon is kenmerkend. Landbouw is hier de voornaamste functie. In verband met het beleven van de langgerekte rug, is het van belang deze landbouwgebieden open te houden.

De landbouw in dit deelgebied bestaat uit grondgebonden landbouw en verbreding. De boerderijen staan zowel aan de route over de rug als langs de wegen aan de voet van de rug.

In dit deelgebied passen extensieve vormen van recreatie.

Deelgebied 14 **Agrarische Ontginning Wolfersveen: rationeel ontginningspatroon als onderlegger voor landbouw**

Dit is het Wolfersveen, een grootschalig, open ontginningsgebied met een rationeel verkavelingspatroon ligt centraal in dit deelgebied. Het is dan ook niet vreemd dat het Wolfersveen is aangewezen als Landbouwonwikkelingsgebied (LOG). Landschapsontwikkeling staat in dit gebied in het teken van de landbouw. Het landschap wordt hier gezien als een afgeleide van de dominante landbouwfunctie. Het landbouwkundig georiënteerde ontginningspatroon is de drager van het landschap. De openheid van het gebied wordt hier gezien als kracht, de agrarische bebouwing als uiting van een sterke, moderne landbouw. Landschap moet

hiervoor een passende onderlegger zijn. Het draagvermogen van het landschap wordt versterkt door realisatie van een stevig landschappelijk casco.

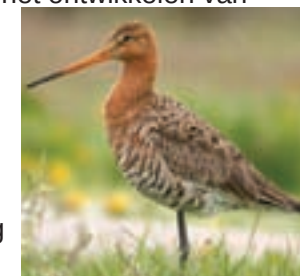
Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Versteving landschapsbeeld
- Weidsheid Wolfersveen behouden en benadrukken
- Landschapsontwikkeling in teken van landbouwfunctie
- Accentuering westelijke rand deelgebied met bos, houtwallen en lanen

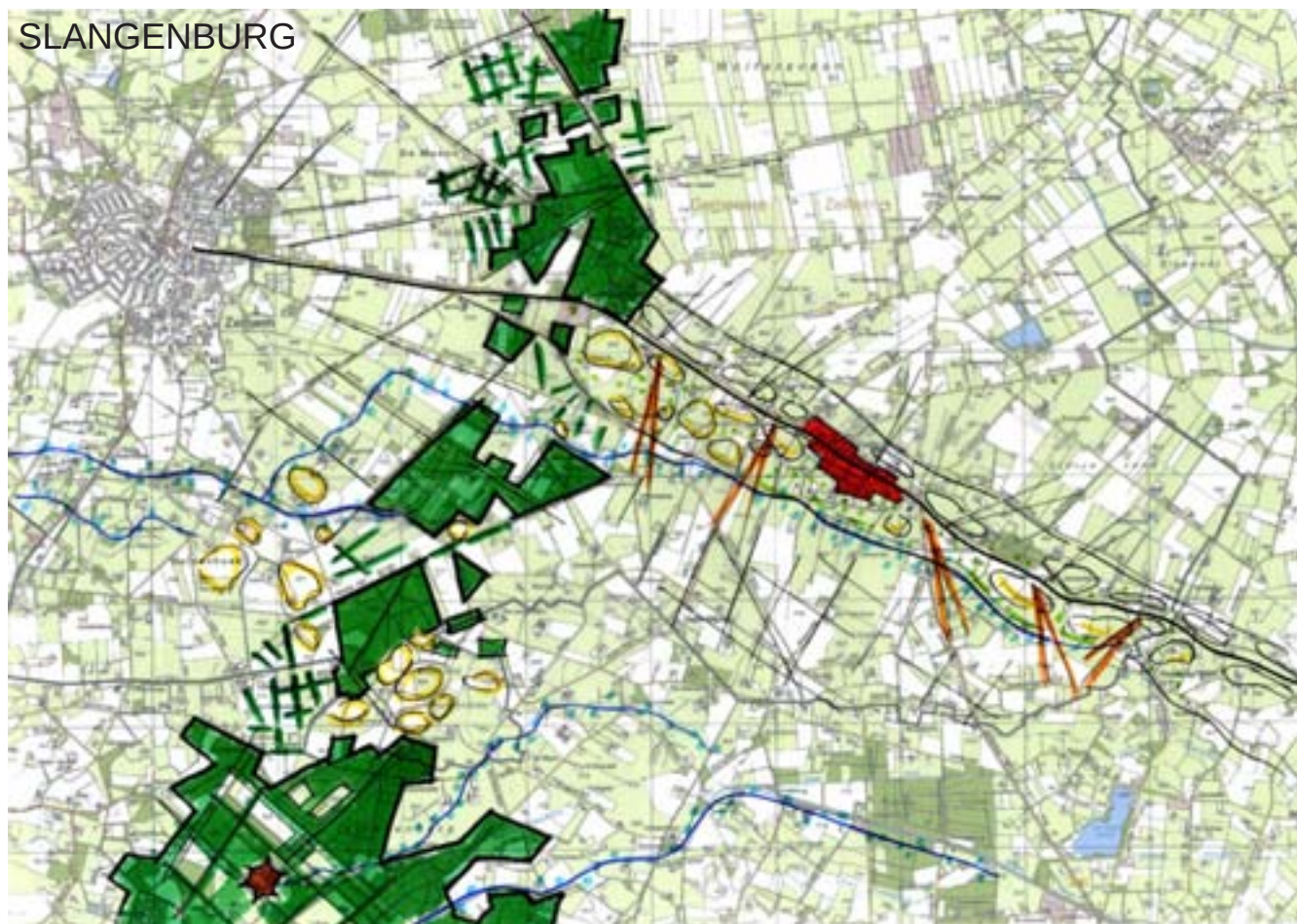
Dit deelgebied bestaat voor het overgrote deel uit ontginningsgebied, de outfields. De outfields bieden de ruimte voor grotere nieuwe ontwikkelingen, ontwikkelingen die in het hart van Berlewalde niet of minder gewenst zijn. In het Wolfersveen liggen dan ook volop ontwikkelingsmogelijkheden voor intensieve grootschalige vormen van landbouw. Duurzame vormen van energiewinning krijgen hier eveneens de ruimte. Voor een goede bedrijfsvoering is het van belang dat de bedrijven goed ontsloten worden. Vanuit de LOG-visie worden de mogelijkheden voor ontsluiting onderzocht.

Het landschappelijk casco wordt vormgegeven door de erven in een stevige collectieve erfbeplanting te zetten. Oude veenbosjes worden gehandhaafd, overig snippergroen kan worden verwijderd. De natuurrijkdom in de sloten kan worden verbeterd. De gidssoort in dit deelgebied is de Grutto. Doel hiervan is enerzijds het ontwikkelen van een draagkrachtig landschap en anders om de weidsheid van het Wolfersveen te benadrukken.

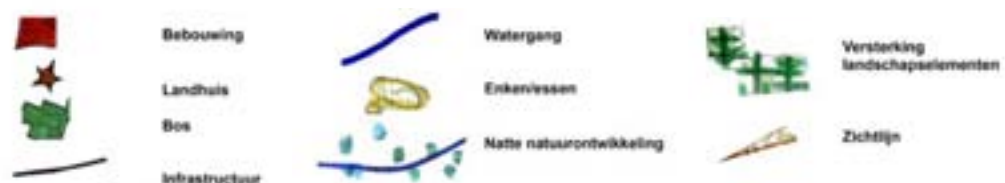
De Veengoot vormt de oostelijke begrenzing van dit plangebied. Deze watergang vormt eveneens de overgang naar kleinschaliger landschappen. Voor de Veengoot richt de landschapsontwikkelingsvisie zich op ontwikkeling van natte natuur. Recreatief medegebruik (wandelen, vissen) behoort tot de mogelijkheden en draagt bij aan de beleving van de Veengoot. Recreatief medegebruik vindt overigens alleen langs de randen van dit deelgebied plaats.

SLANGENBURG

Legenda

De westelijke begrenzing van dit deelgebied wordt gevormd door het bosrijke landgoederengebied, waaronder landgoed 't Zand. Door deze rand steviger aan te zetten met bos en nieuwe landschapselementen zoals houtwallen en lanen, wordt het contrast met de openheid van het Wolfersveen versterkt.

Het gebied ten zuidoosten van Halle-Heide (Stuivezand) is net iets minder weids dan het Wolfersveen. Ondanks dat dit gebied geen deel uitmaakt van het LOG, ligt het primaat ook hier bij de landbouw. Een transparante laanbeplanting langs de ontginningslijnen en wegen vormen hier het landschappelijke casco.

Deelgebied 15

Slangenburg: intieme landgoedbossen

Slangenburg is afwisselend en rijk geschakeerd met landgoedbossen, landbouwgronden en natuurwaarden. Door de landgoedbossen van Slangenburg te verbinden met 't Zand ontstaat een aaneenschakeling van bos- en natuurgebieden.

Het is een aantrekkelijk fiets- en wandelgebied voor recreanten.

De landschapsontwikkelingsvisie is in dit deelgebied erop gericht een aaneengesloten bos/natuurgebied te realiseren. Slangenburg en 't Zand worden met elkaar verbonden door toevoeging van landschapselementen en bospartijen. De landschappelijke onderlegger, het rechtlijnige verkavelingspatroon van de 19e eeuwse ontginningen, dient als basis voor het opzetten van het landschappelijk raamwerk. Hier en daar komen oude enken voor. Deze oude cultuurgronden dienen open gehouden te worden en het microreliëf moet worden gekoesterd. Bij het realiseren van het raamwerk geldt de Das / Bruine Vlinder als gidssoort. De gemeente Bronckhorst heeft een landgoederenvisie opgesteld. In dit deelgebied bestaat de mogelijkheid ter vervanging van vrijkomende agrarische bebouwing nieuwe landgoederen te realiseren. Dit dient gecombineerd te worden met natuurontwikkeling op bijbehorende gronden.

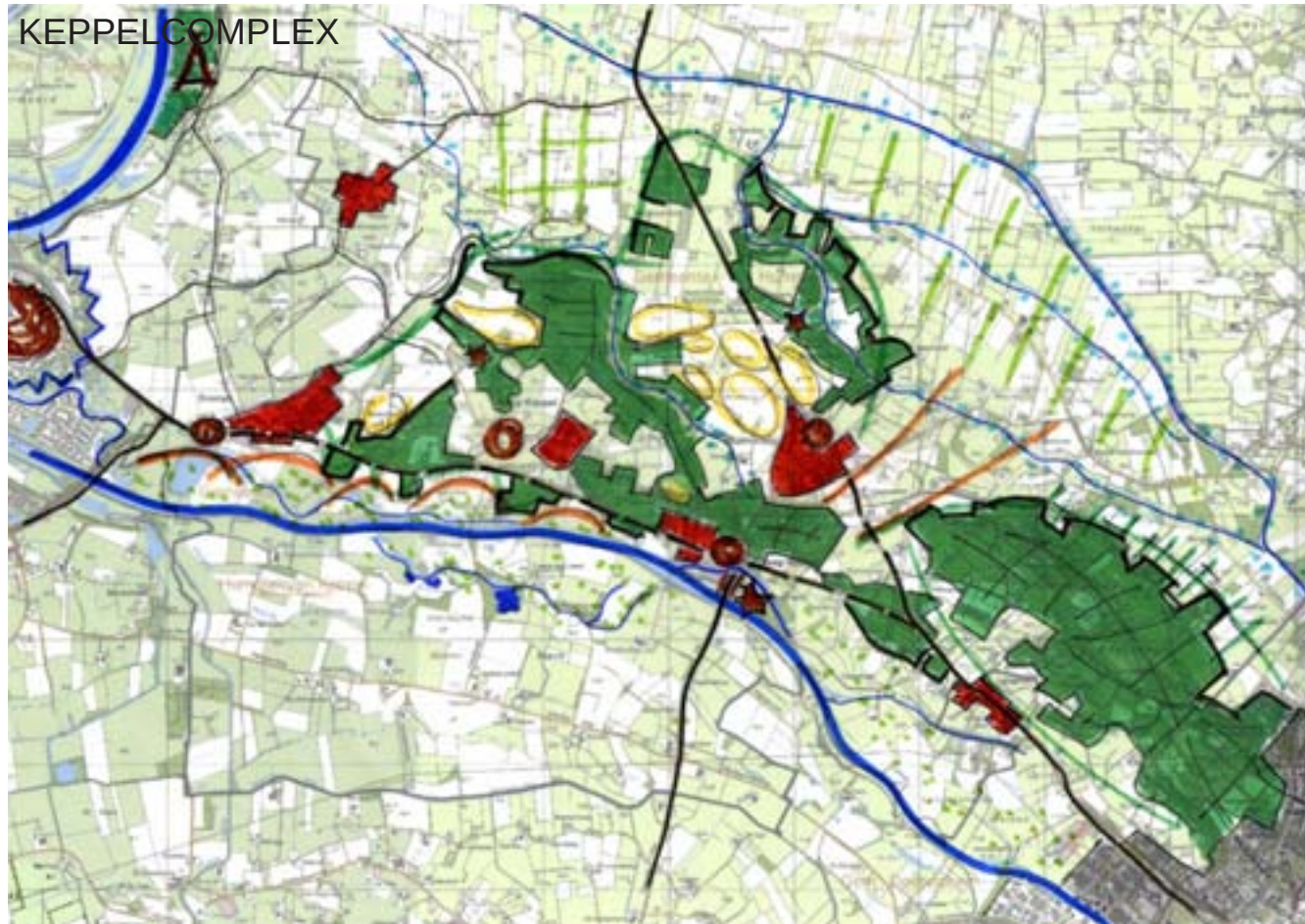
Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Toevoeging landschapselementen en bospartijen
- Open houden oude cultuurgronden
- Koesteren microreliëf
- Ontwikkeling van nieuwe landgoederen in relatie met natuurbouw
- Natuurontwikkeling van beeklopen

Voor de bestaande landgoederen worden nieuwe economische dragers gezocht. Te denken valt aan professionalisering van de bosbouw, recreatieve functies zoals kleinschalige horeca, logies, etc. Ook functies met een sociaal of maatschappelijk karakter passen prima in dit deelgebied thuis. Waar sprake is van vrijkomende agrarische bebouwing kunnen nieuwe landgoederen een plaats vinden. Dit in combinatie met natuurontwikkeling op de bijbehorende gronden.

Landbouw maakt van oudsher onlosmakelijk deel uit van de landgoederen. Grondgebonden landbouw is niet weg te denken uit dit gebied. Daarnaast liggen er volop kansen voor verbreding. Agrarisch natuurbeheer, de verkoop van biologische producten en recreatieve nevenfuncties behoren tot de mogelijkheden.

Slangenburg leent zich uitstekend voor extensieve vormen van recreatie. Verblifsrecreatie mag slechts op kleine schaal plaatsvinden en moet landschappelijk worden ingepast. Door uitbreiding en aaneenschakeling van de zandpaden en door herstel van kerkenpaden ontstaat een fijnmazig netwerk voor fietsers, wandelaars en ruiters. De gebouwen van de landgoederen vormen daarin rustpunten en bezienswaardigheden. Door de nabijheid van hoofdinfrastructuur (N315 en A18) en de stad

Legenda

	Historisch centrum		Bos		Warande Oude Ussel
	Bebouwing		Infrastructuur		Natte natuurontwikkeling
	Landhuis		Watergang		Open gebied
	Cultuur historische knoop		Enken/essen		
			Zichtlijn		

Doetinchem bestaat in dit deelgebied de mogelijkheid te investeren in toeristisch recreatieve voorzieningen die passen bij de nabijheid van de stad.

De gebieden aan weerszijden van de bosrijke zone tussen 't Zand en Slangenburger hebben een meer open karakter en vervullen een belangrijke rol voor de grondgebonden landbouw. Het gebied ten oosten van de bosrijke zone wordt eveneens gekenmerkt door het rechte lijnige verkavelingspatroon van de 19e eeuwse ontginningen. De openheid is hier een kwaliteit en dient behouden te blijven. Reden hiervoor is de ligging naast de hoger gelegen Halsche Rug. Doordat de gebieden aan weerszijden van de Halsche Rug open zijn, wordt de cultuurhistorische rug optimaal ervaren.

Er lopen enkele waterlopen door dit deelgebied, waaronder de Beneden Slinge, Heidenhoekse Vloed en Halsche Vloed. De beeklopen worden hersteld en ontwikkeld tot natte natuurlijke zones. Herstel van de beeklopen betekent eveneens een vergroting van de waterbeleving in dit deelgebied. De landeweer is een waardevol element vanuit water en cultuurhistorie.

Deelgebied 16

Keppelcomplex: rivierduinen als parels langs de Oude IJssel

De rivierduinen parallel aan de Oude IJssel vormen een prachtig ensemble, het Keppelcomplex. Menselijke bewoning concentreerde zich van oudsher langs de randen, op de hoge gronden. Zo ook in dit gebied langs de Oude IJssel. De vele landgoederen en historische kernen verwijzen naar het verleden en bepalen nu nog het beeld van dit gebied. Het is logisch dat de archeologische verwachtingswaarde hoog is in dit gebied. Het is een gradiëntrijk gebied met veel microreliëf en bij Hoog Keppel ligt een bijzondere korte landschapsgradiënt.

Door de unieke combinatie van landschap, natuur en cultuurhistorie is het Keppelcomplex samen met de Lochemse Berg één van de parels in het LOP-gebied. Hier ligt het accent van de landschapsonwikkelingsvisie dan ook op versterking van de beeldkwaliteit.

Essentie van de landschapsonwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Herstel en verjonging lanen
- Vernatting en vernatuurlijking beeklopen
- Koesteren microreliëf
- Duurzame toekomst monumentale gebouwen

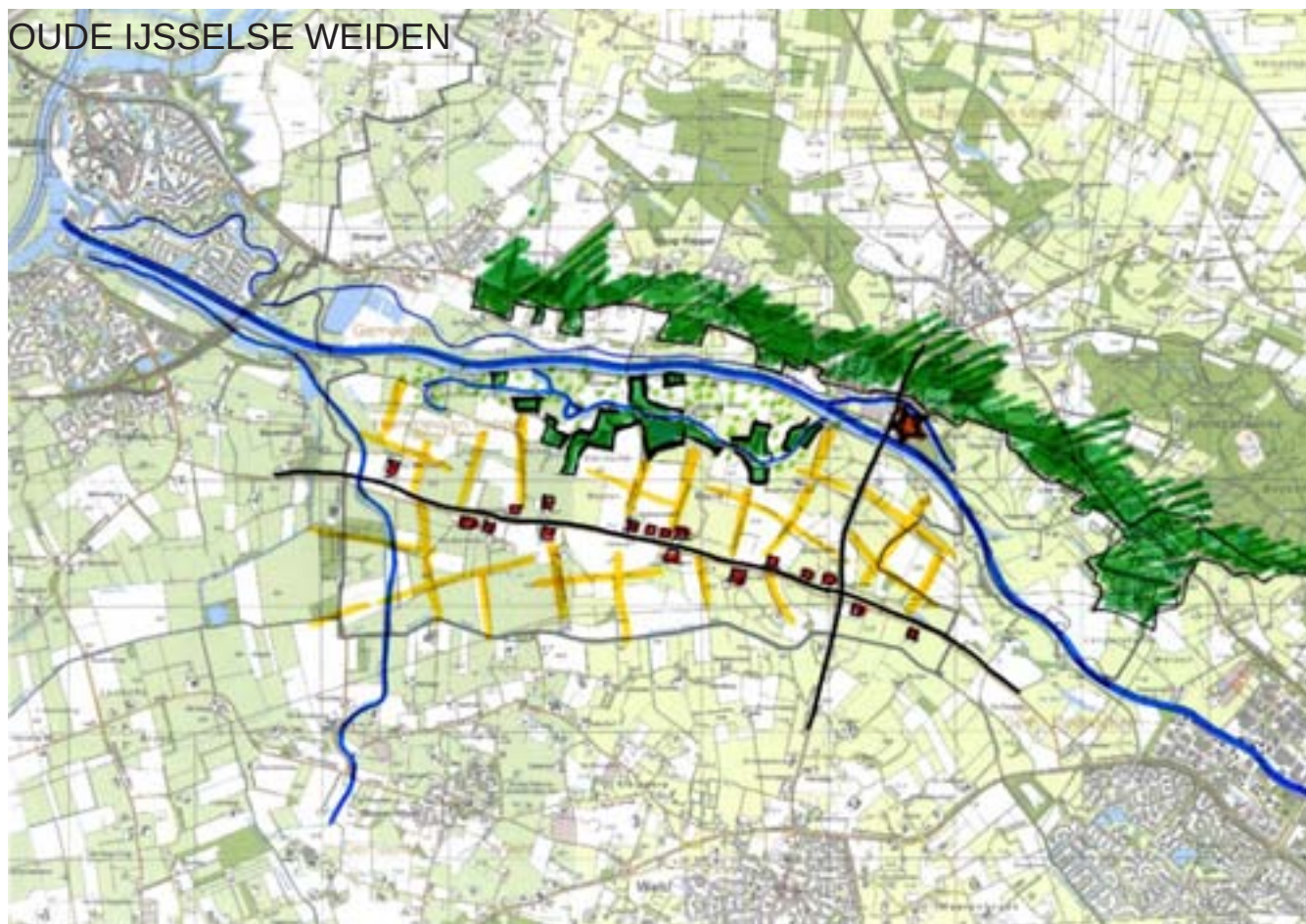
Op het rivierduinencomplex staan diverse stuifzandbossen en landgoedbossen. Deze worden afgewisseld met statige lanen, open essen en prachtige oude kernen, kastelen en pachtboerderijen. Zandpaden en beken kruisen de bossen. In het gebied is een afwisseling van openheid en geslotenheid aanwezig. De soortenrijkdom in de bossen moet worden vergroot. De lanen worden hersteld en verjongd. Voor de beken, waaronder de Rode Beek, Hummelose Beek en Kleine Beek, wordt vernatting en vernatuurlijking nagestreefd om de ecologische waarde te verhogen. Bij de ontwikkeling en versterking van de natuurwaarden in dit deelgebied wordt de Knoflookpad als gidssoort gehanteerd.

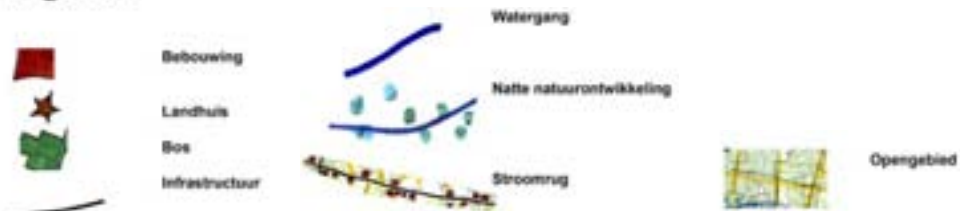
Hummelo, Hoog Keppel, Laag Keppel en Drempt zijn prachtige kernen met historische panden. Hummelo en Laag Keppel hebben een beschermd dorpsgezicht. Hoog Keppel, Laag Keppel en Drempt liggen aan of nabij Rijksweg N317. Ze vormen als het ware cultuurhistorische knopen aan het snoer, de N317. Dat 'snoer' ligt op haar beurt weer op de overgang naar het open gebied van de Oude IJssel. Het Keppelcomplex vormt een 'warande' naar de Oude IJssel. De beleving van de cultuurhistorie zou er geoptimaliseerd moeten worden! Dat zou kunnen door enkele verkeerskundige ingrepen zoals:

- Het verkeer bij Drempt (ter hoogte van de prachtige kerk) te 'vertragen'
- Door het kruispunt van de N317 met de Dorpsstraat bij Laag Keppel aan te passen, zou de beleving van cultuurhistorische en landschappelijke waarden nabij dat kruispunt vergroot kunnen worden
- Ook voor de Dorpsstraat in het hart van Hummelo zou een afwaardering op z'n plek zijn

OUDE IJSSELSE WEIDEN

Legenda

De kernen kennen een sterke verweving met het omliggende landschap. landschappelijke structuren zoals lanen, lopen vaak door tot in de kern. Dit zijn waardevolle structuren en worden versterkt en waar nodig verjongd. Eventuele uitbreidingen van de kernen moeten los van de cultuurhistorisch waardevolle kernen worden gerealiseerd. Uitbreidingen moeten goed worden ingepast in het landschap, voorkanten worden gesitueerd naar het landschap en er dient aandacht te zijn voor het individuele karakter van de woningen. Het kleinschalige karakter, dat zo kenmerkend is voor dit deelgebied, moet worden behouden.

Daarnaast liggen er enkele landgoederen in dit deelgebied, waaronder Huize Ulenpas en Enghuizen. Voor monumentale gebouwen die hun huidige functie verliezen, worden nieuwe economische dragers gezocht. Er wordt met name gezocht naar functies met maatschappelijke of sociale doelen. Een congrescentrum behoort mede tot de mogelijkheden, o.a. door de goede ontsluiting via de N317 of de N314 in noordelijke richting.

Landbouw komt van oudsher voor op de landgoederen. Daar waar de bedrijven de schaal en de draagkracht van het landschap te boven zijn gegaan, zal een bedrijfsverplaatsing noodzakelijk zijn. Dit betreft met name grootschalige melkveebedrijven. Deze kunnen een nieuwe toekomst opbouwen in bijvoorbeeld het Broekgebied of de Eldrikse Weiden. Voor verbreding van de landbouw met nevenactiviteiten liggen er volop kansen op het Keppelcomplex.

Met de Kruisbergsche Bossen grenst het Keppelcomplex aan Doetinchem. Om het nog aantrekkelijker te maken als uitloopegebied voor inwoners van Doetinchem, maar ook voor Doesburg en Achter Drempel wordt rondom de kernen een fijnmazig netwerk van wandelroutes gerealiseerd. Het buitengebied moet goed bereikbaar zijn voor de bewoners van de kernen. Naast een zandwegennetwerk wordt een fietspadennetwerk gerealiseerd. Het accent ligt voornamelijk op extensieve vormen van recreatie. Verblijfsrecreatie is alleen op kleine schaal toegestaan en wordt ingepast in het kleinschalige landschap.

Het centraal gelegen deel van het Keppelcomplex zou gekenmerkt kunnen worden door rust en afwisseling. Hiertoe zouden de wegen in het gebied afgewaardeerd moeten worden. Het gebied is vanaf de hoofdinfrastructuur goed bereikbaar, parkeervoorzieningen worden aan de rand van het gebied gesitueerd en de TOP zou verplaatst kunnen worden naar de rand.

Deelgebied 17

Oude IJsselse Weiden: grootschalige landbouw domineert

Ten zuiden van de Oude IJssel ligt een open landbouwgebied met centraal daarin gelegen de Eldrikseweg. Deze weg vormt de 'kapstok' van het gebied. Grote landbouwbedrijven staan langs deze weg. De horizon van dit deelgebied wordt bepaald door de beboste flanken van de Veluwe, Montferland en het Keppelcomplex. Langs de zuidzijde van de Oude IJssel ligt een aantrekkelijk gebied van natte natuur. Hier liggen enkele oude kreken (Eldrikse Kwelsloot) en broekbossen. Een verdere ontwikkeling van natte natuur is heier het streven. Als gidssoort wordt het Muskuskruid gehanteerd.

Het overige gebied ten zuiden van de Oude IJssel kenmerkt zich door grootschaligheid en weidsheid. In oostwestelijke richting ligt een oude stroomrug in gebied. De Eldrikseweg loopt over deze rug, het is van oudsher een bebouwingslint geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op deze rug de archeologische verwachtingswaarde hoog is. Oude kenmerkende boerderijen en nieuwe landbouwbedrijven staan langs deze weg.

Essentie van de landschapsontwikkelingsvisie voor dit deelgebied:

- Landschapsontwikkeling in teken van de landbouw
- Aanzetten ontginningspatroon met hagen of knotwilgen
- Natte natuurontwikkeling nabij Oude IJssel en kreken

De landschapsontwikkeling staat in dit deelgebied, uitgezonderd de zone langs de Oude IJssel, in het teken van de landbouw. Landschap wordt hier gezien als een afgeleide van de dominante landbouwfunctie. De openheid van het gebied wordt hier gezien als kracht, de agrarische bebouwing als uiting van een sterke, moderne landbouw. Landschap moet hiervoor een passende onderlegger zijn. Het ontginningspatroon kan worden aangezet met hagen of knotwilgen.

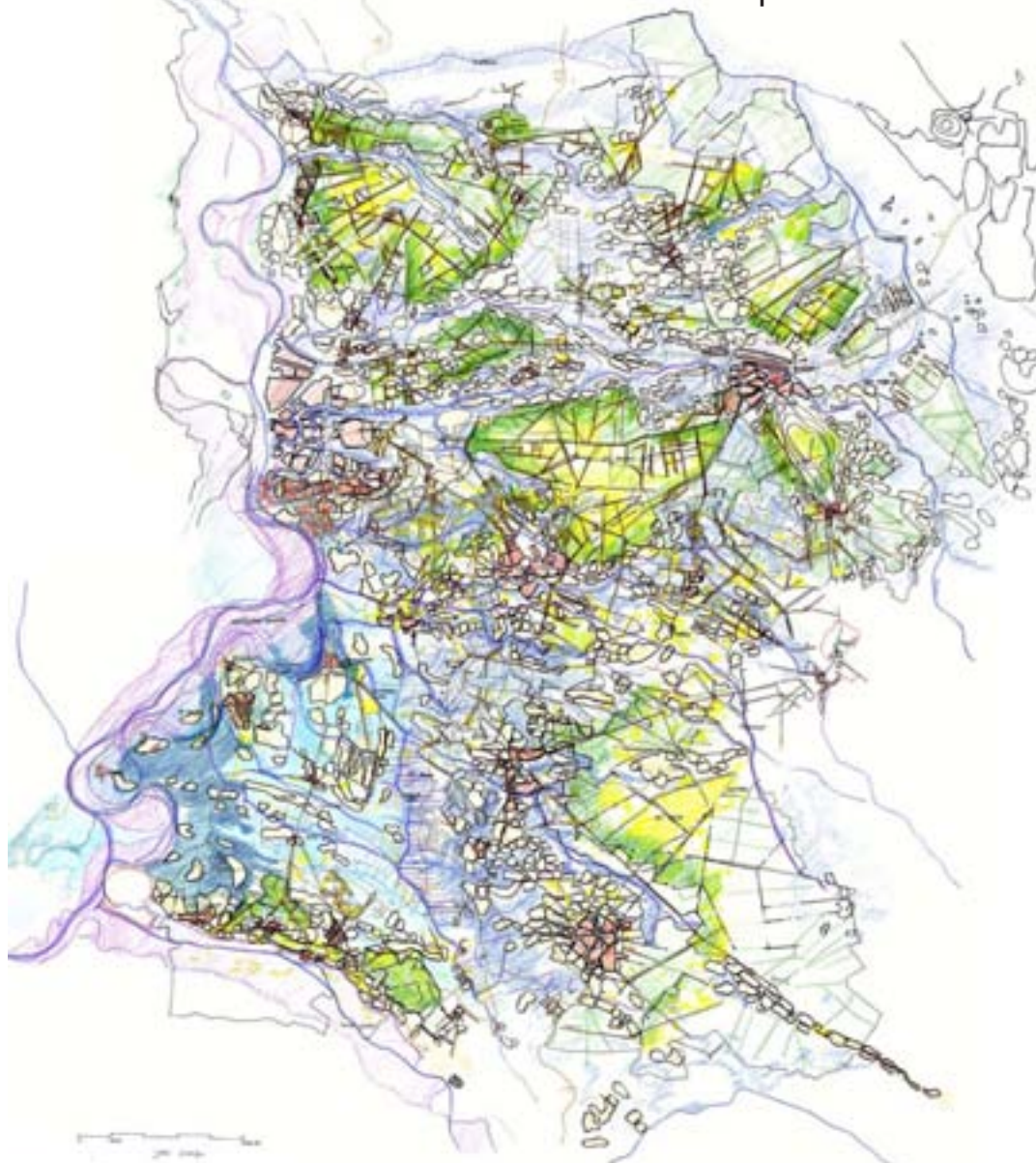
Met deze visie op de Oude IJsselse weiden wordt rekening gehouden met de economische functie van de pachtboerderijen voor het behoud van de landgoederen op het keppelcomplex direct ten noorden van de Oude IJssel.

De Oude IJssel biedt mogelijkheden voor recreatief medegebruik. Vanaf de dijken heeft men adembenemende uitzichten over de Weiden. Anderzijds ervaart men de ruimtelijkheid van de Oude IJssel en de cultuurhistorische rijkdom aan de noordzijde van de Oude IJssel. Kasteel Keppel staat dichtbij de rivier, daar waar de N814 het water kruist. Diverse monumentale gebouwen zijn goed te zien vanaf de dijken.

Waterrecreatie kan verder ontwikkeld worden op de Oude IJssel.

In dit deelgebied is ruimte voor duurzame vormen van energiewinning. Dit dient gekoppeld te worden aan de agrarische bedrijven.

BEELDSTRUCTUUR Bronckhorst-Lochem-Zutphen

LEGENDA

- HOOFTELIJNEN VAN ZUID-OOST NAAR NOORD-WEST
- BEKEN EN LAAGTES
- HOEVEN - OF KAMPENLANDSCHAP MET BOSHEN
- NASTE HEIDE - OF BROEKLANDONTGINNINGEN MET LANDGOEDBOSEN
- OPEN BROEKLANDEN
- DROGE HEIDEONTGINNINGEN MET ARME BOSEN
- OPEN DROGE HEIDE - OF VELDONTGINNINGEN
- RIJVEEDUINEN
- DEKZANDKOPPEN
- STROHMING - EN LITERWAARDEN
- KOMPLEET OVERSLANDEN
- TWENTEKANAAL, RONDLOEG HOOGSPANNINGSLEIDING, VULSTORT
- STADS- EN DORPSUITBREIDINGEN

4 Analyse

4.1 Inleiding

De visie op de landschapsontwikkeling in Bronckhorst, Lochem en Zutphen komt niet uit de lucht vallen. De visie is gebaseerd op een grondige analyse van de kwaliteiten van de landschaps- en abiotische kwaliteiten van het gebied. Het inventarisatie document vormt hiervan een rapportage. Daarnaast is rekening gehouden met sectorale ontwikkelingen in het gebied die bijdragen aan veranderingen in het landschap.

In dit hoofdstuk vatten we de diverse kenmerken van het landschap samen en bespreken we de kwaliteiten. Vervolgens gaan we in op sectorale ontwikkelingen in het plangebied. Welke trends zijn zichtbaar in woningbouw, in werklocaties en weginfrastructuur, landbouw en recreatie? Voorts wordt de vraag beantwoord wat deze trends betekenen voor de landschapskwaliteiten in het algemeen en in de onderscheiden deelgebieden specifiek. Dit hoofdstuk eindigt met een samenvatting van de uitdagingen waarvoor de landschapontwikkeling de komende jaren staat.

4.2 Landschappelijke kenmerken

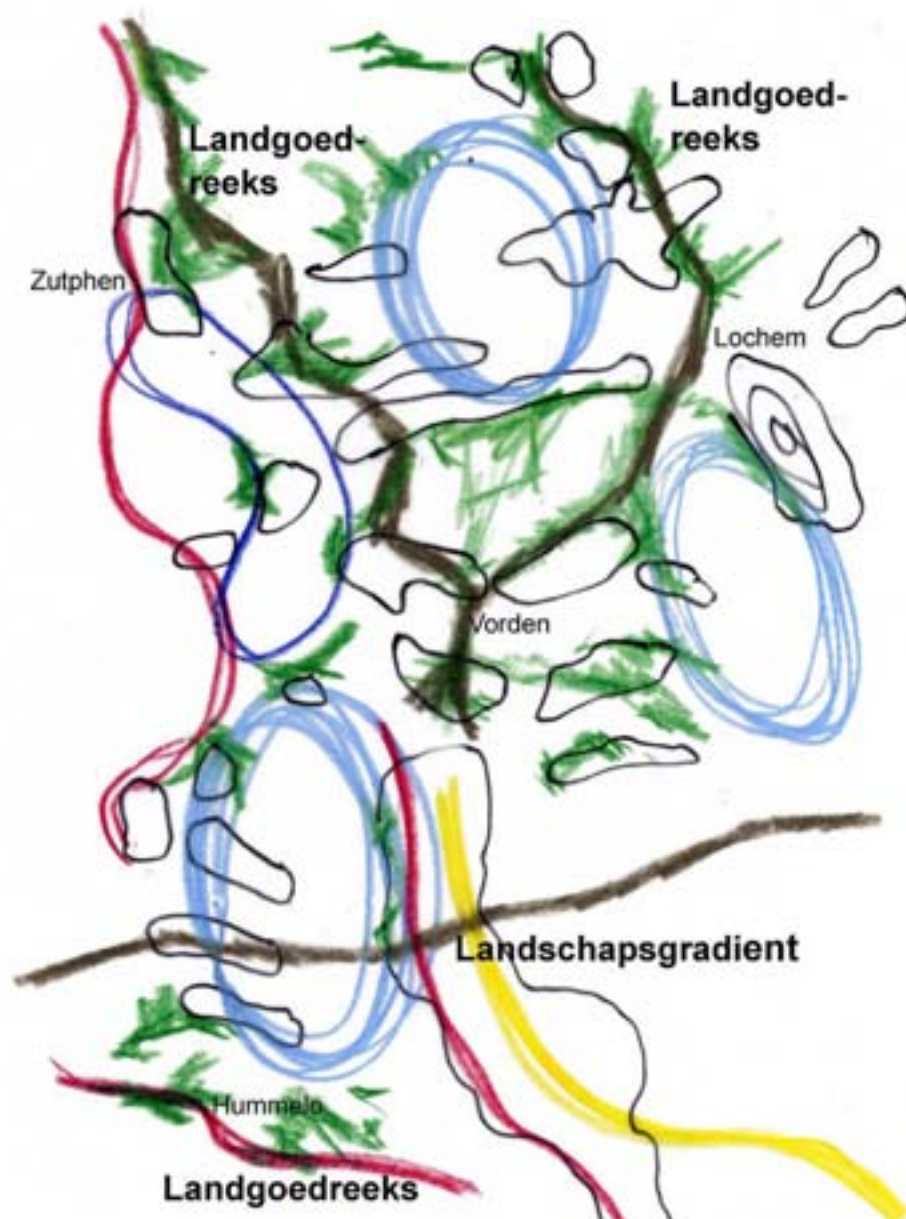
4.2.1 Natuurlandschap en abiotisch patroon

Het plangebied helt van noordwest naar zuid-oost. Naar het westen toe wordt zandpakket boven het moedergesteente steeds dikker. Het moedergesteente bestaat uit een niet waterdoorlatende basis onder het zandpakket. In het zandpakket bevinden zich hier en daar ondoorlatende lagen waardoor er soms sprake is van meerdere watervoerende pakketten in de ondergrond en daardoor lokale kwelstromen. Doordat niet sprake is aaneengesloten ondoorlatende lagen in het zandpakket is de waterstand erg dominerend in de grondwaterstanden. Hoe verder naar het westen hoe dominanter de invloed van de IJssel. Op het dikke zandpakket in het plangebied hebben zich dekzandruggen afgezet en daartussen stromen talloze beekjes in noordwestelijke richting naar de IJssel, vanwege de ondoorlatendheid in de ondergrond. De belangrijkste beken in het plangebied zijn:

- Bolksbeek – Voorstebeek – Schipbeek
- Dortherbeek
- Dommerbeek
- Harfsensche Beek
- Flierderbeek
- Eefsebeek
- Vierakkerse Laak
- Baakse Beek
- Stroomkanaal van Hackfort – Veengoot
- Oosterwijkse Vloed – Hengelose Beek
- Kleine Beek
- Grote Beek – Zelhemse Beek

De Berkel en de Oude IJssel zijn twee rivieren die van oost naar west door het plangebied stromen. De rivier de Berkel mondt ter hoogte van Zutphen uit in de IJssel. De IJssel heeft zich in het verleden ingegraven in het landschap. De sedimentatie van klei in het dal van de IJssel heeft ertoe geleid dat bij hoog water de beken en rivieren vanaf het dekzandgebied van de Graafschap moeilijker afwaterden. In grote delen in het plangebied ontstonden broekgebieden die in natte perioden onder water kwamen. Het totale gebied kon pas bij Zutphen afwateren op de IJssel. Zutphen heeft zo ook haar strategische, natte, ligging gekregen.

Het plangebied is grofweg te verdelen in twee gebieden: het rivierenlandschap en het Oost-Nederlandse dekzandlandschap. Kenmerkend verschil tussen de beide landschappen is enerzijds het open landschap van de IJssel en anderzijds het besloten karakter van de dekzanden met bos en het zogenaamde coulissenlandschap. Tussen deze twee gebieden lagen de broekgebieden die grootser worden naarmate men dichter bij het stroomgebied van de Oude IJssel komt.

4.2.2 Het landschap

De zogenaamde beeldstructuur van het plangebied is te vergelijken met een soort perkamenten rol waar oude teksten zijn uitgekrast en waarbij de rol steeds opnieuw is beschreven. Oude abiotische patronen en cultuurhistorische lagen schemeren door de nieuwste lagen van verstedelijking en landgebruik heen. De beeldstructuur vormt feitelijk de onderlegger van het gebied in een heleboel zichtbare en onzichtbare lagen.

De beeldstructuur van het plangebied kent een duidelijke oost-westrichting. Talrijke beken, met aan de randen van de beekdalen het kleinschalige kampenlandschap, stromen in deze oost-westrichting. Het zwaar beplante Twentekanaal met parallel eraan de spoorlijn, een hoogspanningsleiding en de provinciale weg, vormt ook een duidelijke oost-west beweging. Het Twentekanaal snijdt daarnaast feitelijk het plangebied volledig in tweeën. De spoorlijn tussen Zutphen en Ruurlo ligt eveneens als herkenbare oost-west lijn in het landschap van het plangebied.

Naast de duidelijk herkenbare oost-westrichting kent het plangebied een noord-zuid patroon van doorgaande (hoofd)wegen die veelal parallel lopen met landgoedbebossingen met veelal zware voor het Achterhoek kenmerkende laanbeplantingen. Daarnaast lopen de hoofdwegen ook door het open komklei- en broekgebied ten westen van Zelhem, Het plangebied kent drie reeksen landgoederen. Een reeks ligt parallel aan de Oude IJssel. De andere twee reeksen liggen in de vorm van een stenvork centraal in het plangebied: van Gorssel, via Eefde naar Vorden en van Laren, via Lochem naar Vorden. Daarnaast is er een duidelijke landschapsgradiënt, een opeenvolging van landschapstypen, aanwezig in het plangebied. Deze begint bij de Veengoot in het oosten van het plangebied en gaat over in droge heidebossen en ontginningen ten oosten van de escomplexen van Zelhem en Hengelo. Vervolgens gaat de gradiënt via een beekdal en broekgebieden over naar de rivierklei-nederzettingsspatronen in het westen van het plangebied. De gradiënt eindigt bij de stroomgeul van de IJssel. Het Veluwemassief bepaalt het beeld in de verte. De leesbaarheid van deze landschapsgradiënt is echter verminderd.

4.2.3 Landschapstypen

In het plangebied zijn verschillende onderling vergelijkbare onderdelen in het landschap terug te vinden, dit zijn gebieden met een duidelijke eigen identiteit: de zogenaamde landschapstypen.

We onderscheiden de volgende landschapstypen:

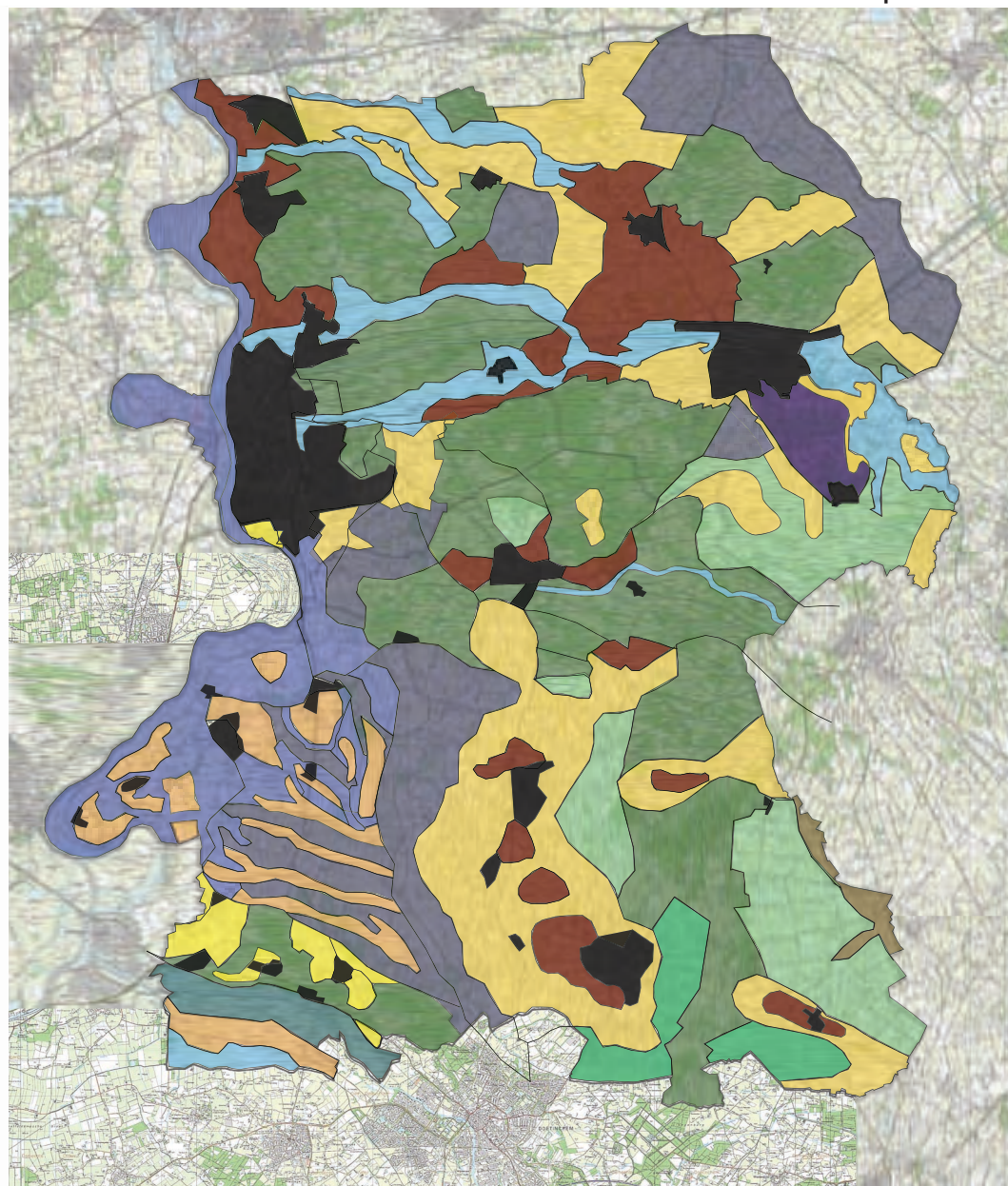
- Beekdal
- Stroomruggen en terrassen (rivierenlandschap IJssel)
- Oude IJssel en Rivierweide (rivierenlandschap IJssel)
- Rivierduinen (rivierenlandschap IJssel)
- Uiterwaarden, kronkelwaarden, komgronden (rivierenlandschap)
- Broeklanden
- Bos- en landgoederen; bossen en coulissenlandschap
- Bos- en landgoederen; park en tuin rondom hoofdgebouw
- Kampenlandschap
- Enken- / essenlandschap (waaronder Halsche Rug)
- 19e eeuwse ontginningen en eenmansontginningen
- 20e eeuwse heide- en veenontginningen
- Stuwwal

Per landschapstype is een koesterkaart gemaakt. Deze geeft in woord en beeld een waardering van de karakteristieken van het betreffende landschap. Blijve en trieste icoontjes geven aan wat de identiteit versterkt en wat afbreuk doet aan de identiteit. Deze koesterkaarten zijn te vinden in bijlage 2.

Op de landschapstypenkaart is de ligging van de diverse landschapstypen in het plangebied aangegeven. De landschapstypen komen overeen met de landschapstypen zoals ze zijn aangegeven in de bestaande landschapsvisies van de gemeenten.

Als we de kaart onder de loep nemen dan zien we een stenvorkachtige vorm. Vorden ligt min of meer in het centrum van dit gebied. Vanuit Vorden lopen de twee poten van de stenvork noordwaarts; de ene poot in de richting van Lochem, de andere poot in de richting van Deventer. Zuidelijk van Vorden strekt de steel van de stenvork zich ruwweg uit tot net ten noord-oosten van Doetinchem. In dit gebied ligt een groot

LANDSCHAPSTYPENKAART Bronckhorst-Lochem-Zutphen

LEGENDA

	Beekdal
	Stroomruggen & terrassen
	Oude IJssel & Rivierweide
	Rivierduinen
	Uiterwaarden, kronkelwaarden, komgronden
	Broeklanden
	Bos & Landgoederen
	Kampen landschap
	Enken/essen landschap
	19e eeuwse ontginningen
	20e eeuwse heide & veen ontginningen
	Eenmansontginningen
	Stuwwal
	Steden en kernen

aantal landgoederen. Het gebied heeft een grote ecologische waarde en kenmerkt zich door een beperkte druk door sectorale activiteiten; er komen voornamelijk extensieve functies voor.

Vanwege de grote ecologische waarde van het gebied ligt een groot gedeelte van de ecologische hoofdstructuur erin en zijn de extensiveringsgebieden in het kader van de reconstructie in dit gebied gelegd. Daarnaast is een deel van de stembank tot Nationaal Landschap De Graafschap benoemd.

4.2.4 Landschapstypen en deelgebieden

De diverse landschapstypen hebben elk hun eigen bijzondere waarde ingegeven door identiteit, zeldzaamheid, waarde voor uiteenlopende sectorale activiteiten en voor natuur en ecologie. Diverse landschapstypen komen ook elders in Nederland voor. Het is juist de typerende spreiding van en afwisseling tussen landschapstypen die het plangebied, en met name de stembank, uniek maakt. Op een geografisch gebied van beperkte omvang is een rijk geschakeerd patroon van landschapstypen te vinden. Het is deze afwisseling die de belevingswaarde van het gebied bepaalt. De schakeling van openheid en geslotenheid, de afwisseling van broekgebieden, beekdalen, en van droger heide-achtig gebied en van bosschages, houtwallen en bos geeft de permanente impressie van de aanwezigheid van een bosgebied. De aanwezigheid van de ruggen van oude stuwwallen in de verte versterkt deze impressie alleen maar.

In het verre verleden lag in dit gebied de wildernis Berlewalde. Het Berlewalde was een woest gebied dat bestond uit dicht, aaneengesloten bosgebied langs beken en riviertjes in de natte delen van het landschap. Kenmerkend was de afwisseling tussen hoger en lager gelegen gronden, van gesloten en open gebieden bestaande uit, heide-, veen- en broekgebieden en natte velden. Vanwege dit contrastrijke, overwegend kleinschalig en intieme landschap leent de naam Berlewalde zich uitstekend om weer te geven wat het toekomstbeeld rond de landschapsontwikkeling in het plangebied inhoudt. Berlewalde, gebruikt in overdrachtelijke zin, staat voor dit contrastrijk, overwegend kleinschalig en intiem landschap. Voor het landschap waaraan het plangebied zijn identiteit en aantrekkingskracht ontleend.

Binnen het plangebied varieert het 'Berlewalde-gehalte'. In de stembank komt Berlewalde het meest expliciet tot uiting. Naar de randen van het plangebied toe vermindert het Berlewalde-gehalte min of meer. Dit betekent overigens niet dat de landschappelijke kwaliteit van een gebied buiten het kerngebied lager is dan van een gebied in het kerngebied.

Het plangebied kenmerkt zich door twee bijzondere gebieden: het Keppelcomplex en de Lochemse Berg. Deze gebieden vallen buiten de stembank, maar bevatten eveneens een hoog Berlewalde-gehalte. Het Keppelcomplex is een hoger gelegen rivierduinencomplex bij de plaatsen Hummelo, Hoog-Keppel, Laag-Keppel en Voor-Drempt. Kenmerkend voor het Keppelcomplex zijn reliëf, boscomplexen, monumentale bebouwing en zandpaden, daarnaast stromen enkele beken door het gebied. In het het Keppelcomplex komen volop natuurwaarden voor, het gebied ligt ingesloten tussen de Oude IJssel, het beekdal van de Hummelose Beek en de open broekgebieden.

De Lochemse Berg kenmerkt zich door een aantal 'schillen' rondom een hogere beboste kern bestaande uit de meer open flanken met enken en kampen daar om heen en rondom de berg de open ontginningsgebieden en dalen. De Lochemse Berg vormt daarnaast een 'hydrologische motor' van veel (o.a. botanische) gebiedskwaliteiten in de landschappen rondom de berg. Rondom de berg liggen waardevolle kwelgebieden en de kwelbeken de Heksenlaak en de Hagenbeek.

De landschapstypen komen in wisselende combinaties en dichtheden voor. Daarmee krijgt ieder deel van het plangebied zijn eigen karakter. Deze deelgebieden, die vaak ook te herleiden zijn tot een eigen bijzondere cultuurhistorische achtergrond, hebben ieder ook eigen landschapsgerelateerde problematieken en kansen. Het ene gebied is open, dreigt te verrommelen en slijt dicht, het andere gebied wint juist aan kracht door meer kleinschalige groene landschapselementen. Weer een ander gebied wint aan kracht door het aanwezige groen meer te richten en te transformeren naar karakteristieke beplanting.

Onderstaande tabel laat zien welke combinaties van landschapstypen per deelgebied voorkomen.

Deelgebieden	Landschapstypen
Boskamers	• Enken / essenlandschap • Bos en landgoederen • Beekdal • Kampenlandschap
Boerenland	• Broekland • Kampenlandschap • Beekdal
Ampsen – Verwolde – Laren	• Bos en landgoederen • Enken / essenlandschap • Kampenlandschap
IJsselwaarden	• Uiterwaarden / kronkelwaarden / komgronden • Stroomruggen en terrassen • Enken / essenlandschap • Rivierduinen/ broeklanden
Berkeldal	• Beekdal • Bos en landgoederen • Enken / essenlandschap • Kampenlandschap
De Hof van Zutphen	• Beekdal • Bos en landgoederen • Kampenlandschap • Broekland
Het Groote Veld	• Bos en landgoederen • Enken / essenlandschap • 20^e eeuwse ontginning • Kampenlandschap
Lochemse Berg	• Stuwwal • Kampenlandschap • Broeklandschap • 20^e eeuwse ontginning • Beekdal
Landgoederenzone Baakse Beek	• Beekdal • Bos en landgoederen • 20^e eeuwse ontginning • Enken / essenlandschap • Kampenlandschap
Open broek en ruggen	• Stroomruggen en terrassen • Broekland • Uiterwaarden, kronkelwaarden, komgronden
Esrug Hengelo – Zelhem	• Enken / essenlandschap • Kampenlandschap
Nieuwe landgoederen	• Enken / essenlandschap • Kampenlandschap • Bos en landgoederen • 20^e eeuwse ontginningen
Halsche Rug	• Enken / essenlandschap • Kampenlandschap

Halsche Rug	• Enken / essenlandschap • Kampenlandschap
Agrarische ontginning Wolfersveen	• 20^e eeuwse ontginning • Eenmansontginningen / 19^e eeuwse ontginning
Slangenburg	• 19^e eeuwse ontginning • Bos en landgoederen • Kampenlandschap
Keppelcomplex	• Rivierduinen • Bos en landgoederen
Oude IJsselse Weiden	• Oude IJssel en rivierweide • Beekdal • Stroomrug en terrassen

4.2.5 Cultuurhistorie en archeologie

Het landschap wordt mede vormgegeven door de aanwezigheid van cultuurhistorische elementen. Dit zijn de vele landgoederen en buitenplaatsen, monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten van Zutphen, Bronkhorst, Hummelo en Laag-Keppel. Ook zijn de vele oude landgebruikspatronen te vermelden zoals essen en kampen.

Het gebied heeft een hoge archeologische betekenis. Grote gebieden vooral tussen Doetinchem en Zutphen, maar ook het gebied ten oosten van Zutphen en westelijk van Lochem hebben een hoge archeologische verwachtingswaarde. Dit betekent dat in de bodem naar verwachting archeologisch waardevolle objecten en structuren zijn aan te treffen die het beschermen waard zijn.

Het plangebied kent een rijke cultuurhistorie. In het gebied zijn tien tijdslagen aanwezig. De volgende elementen zijn per tijdslaag belangrijk voor de visievorming in het LOP: (zie figuur pagina 74 en bijlage 3)

Oertijd

- Ontstaan van de Lochemse Berg
- Ontstaan van de pleistocene IJssel (IJsseldal/Rijn) enerzijds en de vorming van het dekzandlandschap en opgestoven zandruggen anderzijds. Gebruik en vormgeving verschillen duidelijk
- Oude IJssel en Berkel zijn zijrivieren van de Rijn

Het landschap van de eerste bewoners

- 2 belangrijke landschappelijke verbindingzones: de aaneengesloten hoge gronden langs de Berkel en de Halsche Rug. Bewoning vond vooral op de hogere delen langs de Berkel en andere beekdalen plaats. Het lage, natte middengebied bleef leeg

De IJssel breekt door

- De IJssel neemt de plaats van de Berkel over als grootste stroom in het gebied. De IJssel werd een belangrijke verkeersader. Langs de IJssel ontstaat een reeks handelsplaatsen, de latere Hanzesteden

De wildernis in het midden: 'Berlewalde'

- Het halfopen oerbos Berlewalde met voornamelijk elzenbroekbos, welke onderbroken werd met broekvenen, ligt als een deken over het dekzandlandschap

Kolonisatie van een grensgebied (vroege Middeleeuwen)

- Stichting van de eerste boerderijen
- Via het Berkeldal werd het achterland gekoloniseerd en ontgonnen

Het agrarische landschap krijgt vorm (late Middeleeuwen)

- Nederzettingen krijgen een vaste plek: ontstaan van de oudste dorpen. De oudste bewoningsplekken worden ook wel infields genoemd. Dit zijn over het algemeen de hoger gelegen delen in het LOP-gebied (Halsche Rug, enkencomplexen, etc.)
- Vorming van enken en essen op al eerder geoccupeerde zandkoppen en kampen op zandkopjes
- Geleding: dorp, enk, broekland en veld (heidegrond)
- het graven van sloten en laken i.v.m. turfwinning en ontwatering
- Verdwijning laatste stukken Berlewalde
- Ontstaan van havezates en kastelen

Het landgoederenlandschap (17e & 18e eeuw)

- Ontsluiting van het gebied door Hessenwegen
- Stichting van landhuizen en landgoederen. Omvorming van kastelen tot landgoederen. Aanplanten van landgoedbossen en de aanleg van tuinen
- Het kale landschap wordt weer groener

Het verdeelde landschap (19e eeuw)

- De verdeling van de gemeenschappelijke markegronden
- De velden (woeste gronden) worden ontgonnen. De structuur van de jonge veldontginningen, ook wel de outfields genoemd, is kenmerkend voor het gebied
- Het kleinschalige landschap, erg kenmerkend voor het gebied, wordt gevormd
- Ontstaan van het huidige landgoederenlandschap
- Ontstaan van nieuwe katholieke dorpen

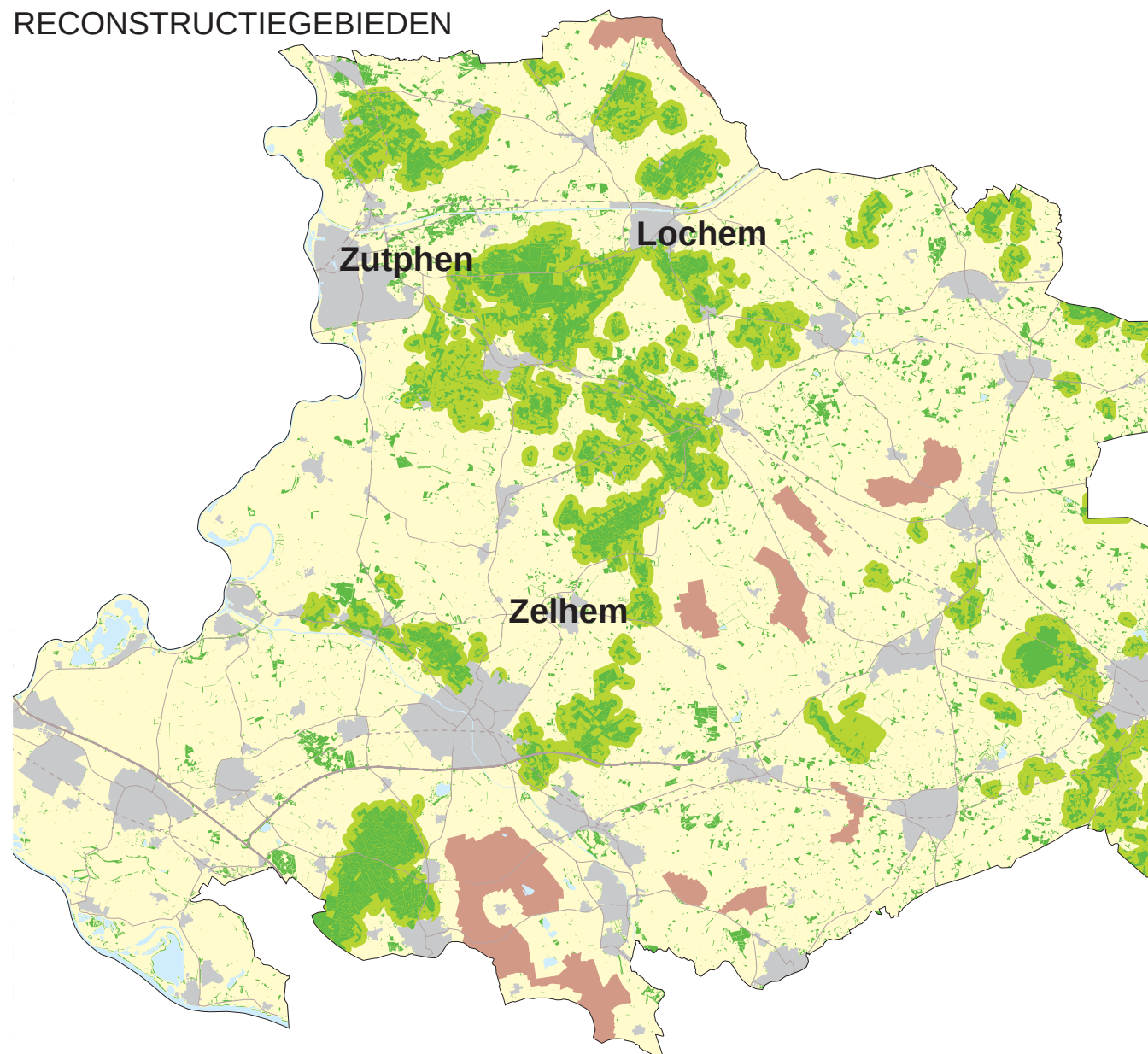
20e eeuw

- Verdergaande rationele verkavelingen in de jonge ontginningen, de outfields
- Aanleg van ontwateringskanalen (Twentekanaal)
- Het landschap wordt minder goed leesbaar
- Nieuwe infrastructuur, industrieel en agrarisch erfgoed

21e eeuw

- Intensivering in de landbouw en verbrede landbouw
- Invulling geven aan de EHS
- Nieuwe economische functies aantrekken in het buitengebied
- Nieuwe landgoederen baseren op oude principes: één geheel van wonen, beleven, landbouw en natuur

RECONSTRUCTIEGEBIEDEN

LEGENDA

- Extensiveringsgebied
- Verwevingsgebied
- Landbouwontwikkelingsgebied
- Bestaand bos- en natuurgebied
- Bebouwing

4.3 Sectorale kenmerken en trends

Om een goed beeld te krijgen van een haalbare en wenselijke landschapsontwikkeling is het noodzakelijk kenmerken van en trends in sectorale ontwikkelingen op het netvlies te hebben. Welke bedreigingen voor het landschap vloeien voort uit de sectorale ontwikkelingen, welke kansen voor landschapsontwikkeling gaan gepaard met sectorale trends?

4.3.1 Landbouw

Het plangebied beslaat met 55.000 hectare een groot gebied, waar zich een sterke, vooral grondgebonden veehouderij bevindt. In lijn met de daling van het aantal bedrijven in Gelderland is in het plangebied het aantal bedrijven tussen 1994 en 2004 met zo'n met 30% gedaald. In 2005 waren er in het plangebied 1.548 agrarische bedrijven, waarvan 1.034 graasdierbedrijven. In 2006 is het aantal bedrijven met 4% verder gedaald naar 1.493.

In 2005 waren er ruim 1.5 miljoen landbouwdieren in het plangebied waarvan 80% pluimvee is. De sterke oriëntatie op veehouderij in het plangebied komt ook tot uitdrukking in de economische omvang van de verschillende deelsectoren. De veehouderijsectoren vertegenwoordigen met 67.682 nge 80% van de economische omvang van de primaire sector in het plangebied.

Wat verder opvalt, is dat 56% van de 1.548 bedrijven in het plangebied een geringe omvang heeft van minder dan 50 nge (dit komt ongeveer overeen met 1 volwaardige arbeidskracht), en dat slechts 16% groot is te noemen met meer dan 100 nge.

Om een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor de intensieve veehouderij te scheppen is de reconstructiewet in het leven geroepen. In gebieden, vallend onder de reconstructiewet, is een 3-delige aangebracht: landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's), verwevingsgebieden en extensiveringsgebieden. Het grootste deel van het plangebied bestaat uit verwevingsgebied, gevolgd door extensiveringsgebied. In het plangebied liggen twee LOG's, aan de noordoostelijke rand (nabij Laren) en in het zuidoosten (Wolfersveen). In deze gebieden krijgt expliciet de intensieve veehouderij ontwikkelingsperspectief.

De landbouw is van oudsher de economische drager van het gebied en bepaalt voor een groot gedeelte de verschijningsvorm en identiteit van het landschap. De landbouw ontwikkelt zich de laatste jaren echter snel, met als duidelijkste ontwikkelingsrichting de schaalvergroting. Het aantal bedrijven neemt af, de resterende agrarische bedrijven worden steeds groter, de economische omvang van de totale sector neemt niet meer toe. De intensieve veehouderijen, maar deels ook de graasdierhouderij, ontwikkelen zich met name richting de internationaal georiënteerde landbouw. Het aantal banen in de agrarische sector neemt af en zal in de toekomst verder afnemen.

De schaalvergroting wordt voor een deel gekoppeld aan specialisatie onder de resterende bedrijven. Zo worden meer en meer producten voor een niche markt geproduceerd.

Gelijktijdig aan schaalvergroting richt een andere groep bedrijven zich op andere activiteiten om aanvullende inkomstenbronnen aan te boren. Dit zijn met name recreatie, toerisme en zorg. Andere agrarische bedrijven veranderen in zijn geheel van functie. Dit doordat de verbreding van agrarische bedrijfsactiviteiten met nevenactiviteiten in de sfeer van de (buiten) recreatie zo succesvol is dat deze activiteiten uiteindelijk centraal in de bedrijfsvoering komen te staan.

In het proces van verbreding van economische dragers in het buitengebied speelt vrijkomende agrarische bebouwing in het buitengebied een belangrijke rol.

4.3.2 Wonen en werken

Stedelijke bebouwing

Het plangebied bestaat grotendeels uit buitengebied met daarin vele kleine kernen en buurtschappen. Zutphen is 'de grote stad' in het LOP-gebied, daarnaast grenzen Doetinchem en Deventer aan het plangebied. In het plangebied liggen naast de stad Zutphen erg veel grotere en kleinere kernen en buurtschappen.

De ontstaansgeschiedenis van kernen is dikwijls gerelateerd aan het landschap: de ligging op ruggen en rivierduinen, aan de rand van enken of essen, in de delta van de IJssel, etcetera.

Met name de wat grotere kernen zijn in de loop van de tijd flink gegroeid,

waarmee de afgelopen decennia zijn vele hectares buitengebied verloren gegaan als gevolg van nieuwbouw. Uitbreidingen zijn vrijwel altijd centrumgeoriënteerd en worden tegen de kern aan gerealiseerd. De relatie van de kern met de omgeving is daardoor afgenomen en wordt dikwijls in negatieve zin beïnvloed door rommelige achterkanten en onduidelijke overgangen naar het landschap. Deze centrumgerichte uitbreidingen doen afbreuk aan de leefkwaliteit en aan de omgeving.

Tegenwoordig is beleid geformuleerd om zorgvuldig met (nieuwe) bebouwing in het buitengebied om te gaan. De steden Zutphen, Deventer en Doetinchem hebben daarin de belangrijkste centrumfunctie. Voor de kleinere kernen geldt centrumgericht bouwen. Bij nieuwe uitbreidingen van de kernen zou inbreiding voor uitbreiding moeten gaan waarbij behoud van karakteristieke open groene ruimtes in de dorpen wordt gehandhaafd. Indien er sprake is van uitbreiding, dan is het landschap leidend; het landschap bepaalt de omvang en vormgeving van de uitbreiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de nieuwe bebouwing in het kader van de IJsselsprong bij Zutphen. Bij kleine kernen wordt slechts gebouwd voor eigen behoefte. Er is strak beleid geformuleerd voor vrijkomende agrarische bebouwing.

Bedrijventerreinen

Om de bedrijvigheid in het plangebied te behouden en te versterken is er blijvend behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen voor de lokale markt. Naast de uitgifte van bedrijventerrein de Vinkenkamp in Zelhem en de Revelhorst in Zutphen en de herstructurering van bedrijventerrein Het Blek in Zelhem en de Mars in Zutphen wordt de komende jaren gewerkt aan locatiebepaling en ontwikkeling van een nieuw lokaal bedrijventerrein in de gemeente Bronckhorst. De gemeente Lochem kent eveneens enkele uitbreidingen en realiseert nieuwe bedrijventerreinen nabij de kernen, Epse Noord, Aalsvoort West en Goorsegeweg bij Lochem. Deventer en Doetinchem kennen eveneens uitbreiding van nieuwe bedrijventerreinen, grenzend aan het LOP-gebied.

Om de detailhandel, en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit, op peil te houden en te versterken is het met name voor de gemeente Bronckhorst maar ook Lochem noodzakelijk het winkelbestand te clusteren in de hoofdkernen.

4.3.3 Verkeer en infrastructuur

Veel inwoners in de Graafschap zijn afhankelijk van de auto vanwege de relatief grote afstand tussen de verspreid liggende kernen en voorzieningen, de concentratie van werkgelegenheid in de grote kernen en steden en de relatief dichte bewoning van het buitengebied en tot slot het beperkte openbare vervoer. Dit heeft onder andere tot gevolg dat het steeds drukker wordt op buitenwegen en in de woonkernen. De provincie Gelderland streeft daarom naar een duurzame balans tussen bereikbaarheid, veiligheid en leefomgeving (duurzame mobiliteit). Om duurzame mobiliteit te realiseren, worden er verschillende wegen omgelegd, zo komt er een rondweg rond Lochem, Eefde en Hummelo.

Het buitengebied is belangrijk voor recreanten en agrariërs en fungeert als uitloophet gebied voor de bewoners van de kernen. Het buitengebied dient dus goed bereikbaar en toegankelijk te blijven. Ter verbetering van de bereikbaarheid van het buitengebied en de kernen voor fietsers wordt een bovenlokaal fietsnetwerk opgezet (provincie Gelderland). Dit netwerk stimuleert het fietsgebruik op korte en middellange afstanden en omvat de hoofdverbindingen voor het fietsverkeer als het gaat om woon-werk, woon-school en recreatief gebruik van de fiets.

In het Nationaal Landschap De Graafschap ligt ongeveer 400 km aan zandwegen, halfverharde wegen, kerkenpaden, schoolpaden en oude hessenwegen. Er is een project opgezet dat zich richt op het herstel en een duurzaam functioneel beheer van het onverharde wegennetwerk in De Graafschap, daarnaast worden knelpunten opgelost in de afzonderlijke netwerken van landschap, natuur, recreatie, verkeer en cultuurhistorie (Zandwegenproject Kroel'n in 't Zand).

4.3.4 Recreatie en toerisme

De Graafschap en het bredere plangebied zijn aantrekkelijke gebieden voor de recreatie en toerisme; er wordt veelvuldig gefietst en gewandeld. De kleinschaligheid, de afwisseling tussen agrarische landschappen met karakteristieke boerderijen, bosgebied, heide en beekdalen, de beleefbare cultuurhistorie met onder meer de landgoederen en de aanwezigheid van water(recreatie) zijn belangrijke recreatieve kwaliteiten van De Graafschap. Ander belangrijke recreatieve kwaliteiten van De Graafschap zijn de

afwisseling tussen open en besloten gebieden op korte afstand van elkaar en de variatie in landschapstypen.

In de recreatieve sector is een gestage groei te zien. Een groot deel van de recreanten en toeristen in de Achterhoek komt uit de regio zelf. De recreanten bezoeken de Achterhoek niet alleen in het hoofdseizoen; het voor- en naseizoen zijn voor de korte vakanties ook steeds meer in trek. De maatschappelijke hang naar onthaasting, rust en cultuur draagt hier ongetwijfeld aan bij.

De recreatiesector zet sterk in op behoud en versterking van recreatieve kwaliteiten. Het streven is om recreanten en toeristen langer in het gebied vast te houden (twee weken).

Een verdere kwalitatieve groei van de streekeconomie wordt nagestreefd door de promotie van streekproducten, educatie, cultuurhistorie, (water) recreatie langs IJssel, Berkel en beken, en de beleefbaarheid van het gebied. De recreatiesector ziet kansen in de vorm van boerderijen met eigen winkeltjes, het trekken van bezoekers/recreanten op het erf van de boer of ondernemer, het aantrekken van jongeren naar het gebied, en de verdere niches in de markt op te zoeken en in te vullen.

De toenemende vraag naar recreatieve mogelijkheden en de constante functieverandering in het landelijke gebied, door met name de schaalvergroting van de agrarische sector, is een goede impuls voor dit streven.

4.3.5 Water

Kenmerkend voor het gebied zijn de vele beeklopen en watergangen. Het landschap is een landschap van laaglandbeken verdeeld in diverse kleine stroomgebieden. Veel beken ontspringen net over de grens in Duitsland en stromen vandaar in oost-westelijke richting naar de IJssel, maar sommige ontspringen in het gebied zelf. Het water heeft het landschap gevormd tot 30 à 40 jaar geleden. Vanaf die tijd zijn de waterlopen zo onder controle gebracht via kaden en stuwen dat water ongeacht de hoogte van (piek) afvoer in het stroombed blijft. Daarmee hebben veel waterlopen hun oorspronkelijke karakter, waarin in meer of mindere mate van meandering sprake was, verloren.

De waterkwaliteit van veel beken is goed. Aan een aantal beken heeft de provincie Gelderland een 'specifieke ecologische doelstelling' toegekend. Dit zijn de Dortherbeek, Baakse Beek, Lindense Laak, Vierakkerse Laak, Grote Beek, Rode Beek en de Hummelose Beek. Voor deze beken wordt gestreefd naar een instandhouding van de natuurlijke waarden. De Grote Beek, Baakse Beek en Dortherbeek maken deel uit van een ecologische verbindingszone. De Vierakkerse Laak en de Lindense Laak maken deel uit van een natte ecologische verbindingszone.

De inrichting, het beheer en onderhoud van watergangen wordt afgestemd op de ruimtelijke functies in het omliggende gebied. Daarbij hanteert het waterschap ook een vastgestelde regime voor de gewenste hoogte van grond- en oppervlaktewater. Dit regime is afgestemd op functies als landbouw, wonen en natuur.

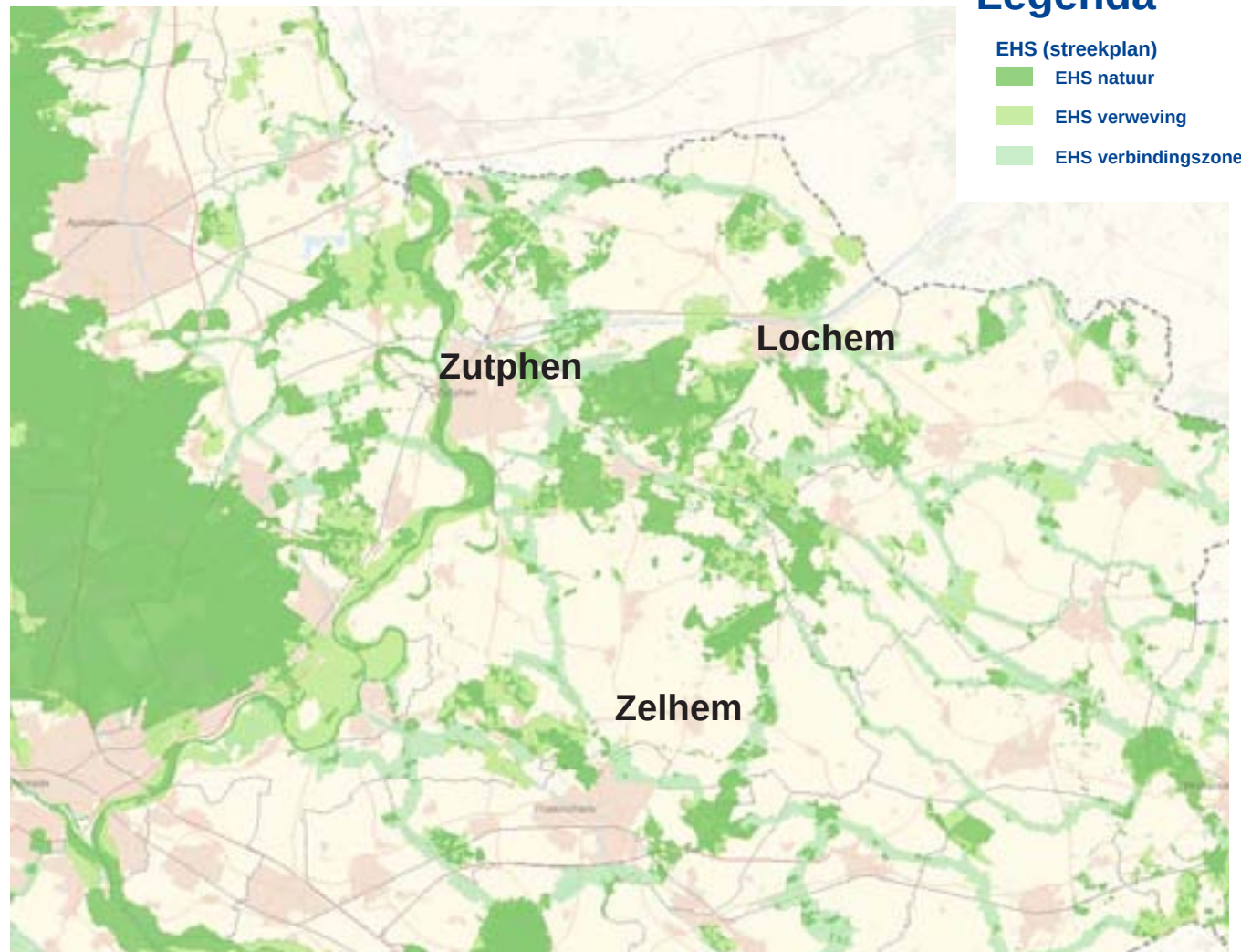
Voor landschapsontwikkeling is het verder van belang dat de waterbeheerders in het gebied, in lijn met rijksbeleid, streven naar het bereiken van een watersysteem dat overstromingen en wateroverlast tegengaat, maar dan langs een meer natuurlijke weg. Zo is de beleidslijn vasthouden, bergen en (dan pas) afvoeren van water nu de onderlegger voor waterkwantiteitsbeleid. Vasthouden wil zeggen dat de kleinste sloten, geulen, poelen, vennen en beekjes worden benut om water tijdelijk vast te houden. Bij grotere hoeveelheden wordt water geborgen door het gebruiken van vloeivelden, uiterwaarden en grotere gebieden langs stroombedden.

Dit waterkwantiteitsbeleid wordt door waterbeheersers ingevuld door bij beken kunstwerken zoals stuwen en oeverbescherming te verwijderen, beken weer te laten meanderen en oude meanderarmen opnieuw te laten aantakken.

Beleid als bovenstaand vermeld is door het Waterschap Rijn en IJssel weergegeven in de Berkelvisie, de integrale landschapsvisie Baakse Beek – Veengoot.

Om overstromingen door hoog water op de grote rivieren te voorkomen, wordt ten westen van de IJssel ter hoogte van Zutphen een hoogwatergeul gegraven. Dit in het kader van het rijksbeleid 'Ruimte voor de Rivier'.

ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR

Vanuit de optiek van landschapsontwikkeling is te constateren dat het moderne waterbeleid voor zowel waterkwaliteit als -kwantiteit uitstekende kansen biedt voor landschapsontwikkeling.

4.3.6 Natuur en ecologie

In het plangebied van dit landschapsontwikkelingsplan is op het gebied van natuurontwikkeling al veel beleid ontwikkeld.

Zo is de ecologische hoofdstructuur bekend, de kerngebieden en verbindingzones daartussen met een hoge ecologische waarde voor flora en fauna, en zijn enkele zogenaamde Natura-2000 gebieden aangewezen op grond van Europese richtlijnen. Grote delen van het plangebied zijn daarmee van belang voor natuurontwikkeling.

De te ontwikkelen flora en fauna en verbindingzones zijn na onderzoek door het Staring Instituut aangeduid als:

- Planten die in kwelgebieden voorkomen
- Vogelsoorten in kleinschalig landschap
- Reptielen in heidegebieden
- Open weidevogelgebieden
- Bosvogels en oude bosgronden
- Beken
- Boomkijkers
- Uiterwaarden

De landgoederenbossen in het gebied kennen nu al hoge natuurwaarden. Als we nader inzoomen op de voor natuurontwikkeling bijzondere locaties dan zijn te vermelden:

- Het gehele Berkeldal
- De Lochemse Berg
- De Halsche Rug
- De rivierduinen bij Gorssel
- De rivierduinen bij Hoog Keppel

Dit zijn de gebieden waar binnen korte afstand overgangen tussen landschapstypen aan te treffen zijn, de gradiënten.

Het Staring-onderzoek doet enkele aanbevelingen rond natuurontwikkeling. Vanuit de optiek van landschapsontwikkeling zijn de volgende het meest interessant:

- Herstel van essen en kampenlandschap en herintroductie van landschapselementen
- Grootschalige natuurontwikkeling in heide- en broekontginninglandschappen
- Herstel van beekdalen koppelen aan kleinschalige natuurontwikkeling
- Streven naar (doorstroom)moeras en overstromingsvlakten langs de grotere beken
- Omvorming van laaggelegen percelen tot natuur
- Water bergen in bron- en broekgebieden

We concluderen dat de wensen ten aanzien van natuurontwikkeling een goeden basis bieden om vorm te geven aan landschapsontwikkeling.

4.3.7 Duurzaamheid

De klimaatverandering geeft een belangrijke impuls aan nieuwe vormen van grondgebruik in het buitengebied. Deze impuls bestaat uit twee sporen namelijk:

- Het adaptatiespoor: het aanpassen van de maatschappij in al zijn doen en laten aan veranderende klimaatomstandigheden. Hier spelen allerlei aspecten rond water een rol. Veranderende neerslagpatronen zowel qua hoeveelheid als periode, piekafvoeren op rivieren en zeespiegelstijging zijn hiervan de uitingen.
- Het mitigatiespoor: het verminderen van de uitstoot van CO₂ om de opwarming van de aarde te temperen.

Wat heeft dit met landschap te maken? In het waterbeheer wordt werk gemaakt van het anders omgaan met waterkwantiteitsbeheer om de gevolgen van veranderende neerslagpatronen en piekafvoeren in rivieren te kunnen beheersen. Het streven naar ruimte voor de rivier en ruimte voor waterberging komt hieruit voort. Dit streven biedt kansen en stelt kaders aan landschapsontwikkeling.

De wens de CO₂-uitstoot te verminderen resulteert in de verhoging van het

percentage duurzaam opgewekte energie. Zonne-energie en windenergie zijn daarin voorname opwekkingsmethoden, geothermie is in opkomst. Ook de inzet van meer biobrandstoffen komt voort uit de wens de CO₂-uitstoot te reduceren. Ook hier is het verband met landschap heel duidelijk. Vrijwel iedereen heeft wel iets vernomen van de grote maatschappelijke discussies over de plaatsing van windmolens. Het tegenargument is aantasting van het landschap. In dit plan wordt de plaatsingsproblematiek van windmolens als een ruimtelijk vraagstuk gezien waarop hier niet verder wordt ingegaan.

Minder in het oog springend maar daarom niet minder van belang is de toename van 'groengas' als energiebron. Door biomassa te vergisten wordt gas verkregen dat al dan niet vermengd met aardgas uitstekend is in te zetten om energie op te wekken. Biomassa kan worden verkregen door specifiek gewassen te telen, bijvoorbeeld koolzaad, maar ook door biomassa (of zelfs huishoudelijk afval) dat als afval van allerlei processen vrijkomt in te zetten. Via deze laatste lijn is het kleinschalig opwekken van groengas in opkomst. Dit gebeurt veelal in kleine installaties die op een boerenerf zijn geplaatst maar vindt ook al wel plaats op industrieterreinen. In dit soort installaties is onder meer mest, landbouwgroen maar ook bijvoorbeeld biomassa afkomstig uit landschapsonderhoud en bosbouwwerkzaamheden in te zetten.

Voor landschapsbeheer is van belang dat er een drang ontstaat naar de plaatsing van biomassa-installaties in het buitengebied en dat de aanwezigheid van deze installaties leidt tot aan- en afvoer bewegingen.

4.3.8 Relatie met (beleids)plannen

Bestaand beleid / beleid in ontwikkeling	Relatie met het LOP
Bestemmingsplannen:	Algemeen: LOP vormt de basis
* <i>Bestemmingsplan Buitengebied Oost</i>	Geen relatie. Als de processen elkaar kruisen voor zover mogelijk aanpassing van het bestemmingsplan aan LOP
* <i>Bestemmingsplan Buitengebied Lochem</i>	Opnemen onderdelen van LOP in bestemmingsplan: visiekaart en koesterkaarten. Gelijktijdige behandeling in gemeenteraad

Gemeentelijke structuurvisies	LOP vormt de basis voor de structuurvisie buitengebied Bronckhorst, Lochem en Zutphen hebben hier nog geen uitspraken over gedaan.
Regionale structuurvisie Buitenkant van de Stedendriehoek (RSV)	RSV vormt de paraplu / het integrale kader. LOP is ondergeschikt / sectoraal van aard en werkt het integrale kader voor de sector landschap nader uit
PMJP Vitaal Gelderland	Financiering LOP-projecten
Grondexploitatiewetgeving	Verevening in LOP-projecten regelen in (vrijwillige) overeenkomsten
Beleid vrijkomende agrarische bebouwing	LOP geeft de landschappelijke vereveningsvoorwaarden in hoofdlijnen. LOP stimuleert de verbetering van de kwaliteit
Reconstructieplan	Zonering van de reconstructie wordt overgenomen in LOP
Uitvoeringsprogramma De Graafschap	Integratie in uitvoeringsprogramma van LOP
Ander bestaand beleid en projecten o.a. Waterschap	Zoveel mogelijk inpassing in LOP en in uitvoeringsprogramma LOP
Grondgebonden perspectief (GGP)	Inpassing in LOP en in uitvoeringsprogramma LOP
STUIT visie & uitvoeringsprogramma	Inpassing in LOP en in uitvoeringsprogramma LOP
LOP Zelhem	Inpassing in LOP en in uitvoeringsprogramma LOP

Nationaal ruimtelijk relevant beleid en in het bijzonder beleid voor natuurontwikkeling, Natura 2000, of waterkwantiteitsbeheer, Ruimte voor de Rivier, geeft ruimtelijke kaders voor natuur- en landschapontwikkeling. Het landschapontwikkelingsplan bouwt hier logischerwijs op voort, mede omdat dit rijksbeleid uiteindelijk via provinciaal naar gemeentelijk ruimtelijk en ander beleid wordt doorvertaald.

4.4 Landschappelijke trends

4.4.1 Inleiding

De ontwikkelingen in de maatschappelijke sectoren zoals in de vorige paragraaf geschetst hebben zo hun consequenties voor het landschap en de ontwikkelingen daarin. Als we dit in een woord willen samenvatten dan is nivellering het juiste woord. De zo kenmerkende verscheidenheid in het gebied, de vele contrasten tussen bos, beekdal, landbouwgronden en heide zijn al deels verdwenen of dreigen alsnog te verdwijnen. De verscheidenheid staat onder druk.

Hiervoor is niet een eenduidige reden aan te wijzen. Deze trend is het gevolg van de uiteenlopende maatschappelijke activiteiten die elk voor zich in meer of mindere mate een stempel op de landschappelijke ontwikkeling drukken. Het geheel leidt tot versnippering, bebouwing, herverdeling, schaalvergroting of juist -verkleining.

Als we de vraagstukken voor het hele plangebied op hoofdlijn willen samenvatten dan komen de volgende zinsneden in ons op. De typerende bebouwing in het gebied verliest geleidelijk aan de markante positie in het landschap. Oude karakteristieke bebouwing is verdwenen of staat onder druk door verval, aantasting of sloop. Dit geldt zowel voor agrarische bebouwing als voor de landgoederen, waar een sluipend verval dreigt. Daarnaast leidt nieuwbouw tot de introductie van nieuwe en veelsoortige bebouwing waarmee het oude karakter en de gebiedseigen identiteit nog verder onder druk komt. De nieuwbouw leidt op veel v om kleine woonkernen dragen bij aan de versnippering en verkleining van het buitengebied.

De karakteristieke beplanting in het gebied en de grote verscheidenheid daarin verdwijnt en is deels al verdwenen. Zo kennen delen van het plangebied monoculturen van groen waarvan de ecologische rijkdom beperkt is. De drainage van natte gebieden door onder meer gekanaliseerde beken leidt tot een zekere verdroging waardoor de ecologische diversiteit verder onder druk is gekomen. Op de drogere gronden is het dichtgroeien van heide een voortdurende bedreiging.

4.4.2 Landschappelijke vraagstukken in deelgebieden

De landschappelijke trends werken zeker niet op eenzelfde wijze door naar

het hele buitengebied van de drie gemeenten. Per deelgebied zijn vanuit landschapsoptiek verschillende uitgangssituaties waar te nemen en is er sprake van verschillende landschappelijke vraagstukken. Deze paragraaf beschrijft per deelgebied kort wat de kenmerkende problemen zijn.

Het noord-westelijke deel van het plangebied, de **Boskamers**, bestaat van oudsher uit woeste gronden, heide velden met een grote dichtheid aan boscomplexen, afgewisseld met landbouwgronden. In dit gebied is het areaal aan heidegrond sterk afgenomen. De bossen zijn in de loop der jaren grotendeels verworpen tot monoculturen waarvan de vroegere ecologische diversiteit en waarde deels verloren is gegaan. De bossen vormen een belangrijk uitloopegebied voor de bewoners van de diverse kernen. Naast dit recreatieve medegebruik bestaan er diverse vormen van buitenrecreatie in het gebied die verdere grote druk leggen op de landschappelijke kwaliteiten.

De beslotenheid van dit deelgebied vormt een waardevol contrast met de openheid van de IJsselse waarden. De overgang tussen deze gebieden vormt de grens tussen het rivierenlandschap en dekzandlandschap. Op deze grens ligt een aantal dorpen. Door de jaren heen toegenomen bebouwing, door herverkavelingen en veranderingen in begroeiing op zowel de rivierkleigronden als het dekzand is de grens als landschappelijk markante lijn vervaagd.

Het Twentekanaal vormt een barrière tussen de natuurgebieden in dit deelgebied en de natuurgebieden ten zuiden van het kanaal. Als rechtlijnig element vormt het kanaal als het ware een breuklijn in het landschap.

Meer naar het oosten toe kenmerkt het **Boerenland** zich door grote delen met een grootschalig en zeer open karakter. Met name het kampenlandschap kende van oudsher een grotere dichtheid aan landschapselementen. Deze elementen zijn echter in de loop der jaren verdwenen als gevolg van schaalvergroting van de landbouw, grotere en rationele kavels en achterstallig onderhoud. Het gebied is nu uitstekend bruikbaar voor de landbouw en is dan ook een landbouwonwikkelingsgebied.

De nivellering van het landschap en verlies aan karakter is nu van een dusdanige schaal dat de openheid geen prettige afwisseling in een kleinschalig landschap meer is maar juist een storend element.

Het gebied **Ampsen – Verwolde – Laren** vormt met bossen, landbouwgronden, lanen, boerderijen en landhuizen een prachtig ensemble. Deels is dit schone schijn. De landgoederen kampen al jaren met de uitdaging het hoofd financieel boven water te houden. Achterstallig onderhoud en beperkte mogelijkheden voor nieuwe economische dragers dragen bij aan het teloor gaan van de landschapskwaliteiten op de landgoederen. Door schaalvergroting rondom de landgoederen en het Twentekanaal dreigen de landgoederen natuureilanden te worden en daarmee de van oorsprong zichtbare relatie met de omgeving te verliezen. Het centrale deel van dit plangebied bestaat uit een kleinschalig landschap met diverse essen en enken. Veel landschapselementen zijn verdwenen en door uitbreiding van de kernen dreigt de relatie van de woonkern met het omliggende landschap te verdwijnen.

De **IJsselwaarden** kenmerken zich door een grote weidsheid. De kenmerkende landschapselementen, hagen, heggen en knotwilgen, zijn veelal verdwenen waardoor de openheid deels karakterloos is. De grens tussen de waarden en het dekzandlandschap is nog goed zichtbaar ten noorden van Zutphen. Stedelijke ontwikkelingen zoals een verlegde N348, de IJsselsprong bij Zutphen, ontgrondingen en verblijfsrecreatie dreigen het karakter van de IJsselwaarden aan te tasten, maar vervaagt ook de grens tussen rivierenland- en dekzandlandschap. Daarnaast ligt er een opgave voor waterberging. Duidelijke kaders zijn nodig om de IJsselse waarden te beschermen voor deze ontwikkelingen.

Het **Berkeldal** is een markant oost-west georiënteerd landschap in het plangebied. De van oorsprong meanderende rivier is in de loop van de vorige eeuw 'recht' getrokken. Het profiel is daarbij verruimd en er zijn kaden, stuwen en aflaten aangelegd om de waterstanden en afvoeren binnen nauwe grenzen te reguleren. Het van oudsher robuuste watersysteem dat door vloeiveiden en meandervlaktes op natuurlijke wijze piekafvoeren kon opvangen is verdwenen. Daarmee zijn ook de landschappelijke en ecologische kwaliteiten sterk afgenomen.

Direct ten oosten van Zutphen, in de **De Hof van Zutphen**, is een nivellering en verrommeling van het landschap gaande door het verdwijnen van landschapselementen, de grote recreatieve druk en grootschalige

stedelijke uitbreidingen zoals Leesten. De rondweg aan de zuidoostzijde van Zutphen beperkt de toegankelijkheid van het buitengebied voor de stedelingen.

De recreatieve druk vormt een belangrijke bedreiging voor **Het Groote Veld**, één van de grootste aaneengesloten natuurgebieden in het plangebied. Het gemotoriseerde verkeer en de grootschalige (verblijfs) recreatie conflicteren met de kwaliteiten van dit gebied: rust, stilte, natuur en ongereptheid. Er resteren slechts nog kleine heidevelden en een monotoon bos, er ligt een grote druk op de zo kenmerkende zandwegen.

De **Lochemse Berg** vormt een uniek landschap. De stuwwal heeft een kenmerkende en waardevolle landschapsgradiënt: een beboste kern, glooiende open flanken, aan de voet kwelrijke zones en vervolgens open landschappen. De biodiversiteit van de bossen op de top is echter sterk afgenomen, de flanken krijgen een steeds meer besloten karakter, mede door toenemende bebouwing, evenals de open gebieden aan weerszijden van de stuwwal. Hierdoor nivelleert het landschap en gaat de landschappelijke ervaring van een verhoging in het landschap vanwaar vergezichten mogelijk zijn grotendeels verloren. Daarnaast ligt er een grote druk op het gebied door verkeer, recreatie en stedelijke functies waardoor het gebied dreigt te worden overlopen.

De **Landgoederenzone rond de Baakse Beek** en Veengoot herbergt een groot aantal middeleeuwse kastelen en landgoederen. Deze hadden een grote binding met water. Die binding met het water is echter in veel gevallen vervaagd en slechts met moeite zichtbaar. Dit mede als gevolg van verlaging van de grondwaterstanden en kanalisatie van watergangen. Daarnaast vormen achterstallig onderhoud en leegstand een bedreiging voor de landschappelijke kwaliteiten van lanen en beeldbepalende monumentale gebouwen.

De broek- en komgronden in **Open broek en ruggen** vormen weidse gebieden met daarin hoger gelegen, meer besloten ruggen. Het broekgebied grenst aan het kleinschaliger landschap rond Hengelo en Zelhem. Deze grens vormt eveneens de grens tussen rivierenlandschap en dekzandlandschap. Door een verdichting en verrommeling van de broek-

en komgebieden verdwijnt enerzijds het verschil tussen deze gebieden en de ruggen. De ervaren openheid komt hiermee onder druk te staan. Anderzijds wordt de landschappelijke grens tussen rivierenlandschap en dekzandlandschap minder leesbaar.

De **Esrug nabij Hengelo en Zelhem** was van oudsher een kleinschalig landschap en kende een grote rijkdom aan landschapselementen. Kenmerkend voor het gebied zijn ook de vele essen en enken die voor veel microreliëf zorgden. Als gevolg van schaalvergroting in de landbouw en achterstallig onderhoud is de intensiteit aan landschapselementen sterk afgenomen. Dit betekent een landschappelijke verarming van het gebied. Daarnaast verliezen steeds meer karakteristieke boerderijen hun functie, met als gevolg dat deze beeldbepalende gebouwen verdwijnen. De relatie van de oude kernen met het landschap dreigt te verdwijnen door uitbreidingen van woonwijken en lokale bedrijventerreinen.

De **Verbindingslandgoederen 't Zelle en 't Zand** vormen een eenheid van bossen, landbouwgronden, lanen, boerderijen en landhuizen. De landgoederen worstelen met hun economische rendabiliteit. Krimpande budgetten dreigen te leiden tot achterstallig onderhoud van het landschap en van monumentale gebouwen. Door verlaging van de grondwaterstand en waterwinning dreigen landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten eveneens te verdwijnen.

Tussen beide landgoederen ligt een van nature kleinschalig kampenlandschap. In de loop van de jaren zijn echter veel landschapselementen verdwenen waardoor een open en karakterloos landschap dreigt.

De **Halsche Rug** is een langgerekte rug in het open landschap. Vanouds een gebied waarop het hoog en droog wonen was. Door sluipende uitbreiding van de woonkernen op de rug en door verrommeling en versnippering van de open gebieden aan weerszijden van de rug en dreigt de herkenbaarheid van de rug te verdwijnen; een verlies aan contrast wat de oorspronkelijke landschappelijke eigenheid afbreuk doet.

De **agrarische ontginning Wolfersveen** heeft een grootschalig karakter. Het Stuivezand is net iets minder grootschalig. Beide gebieden hebben een beperkte cultuurhistorische en landschappelijke

waarde. Mede daarom wordt de openheid van het gebied benut voor functies die niet in de gebieden met hoge landschappelijke kwaliteiten thuis horen. Het Wolfersveen is niet voor niets aangewezen als landbouwonwikkelingsgebied. De Veengoot vormt de oostelijke begrenzing van dit deelgebied. De natuurwaarden en beleving van deze watergang zijn laag.

Centraal tussen Halle en Zelhem ligt een gebied met een kleinschalig landschap. Kleine boscomplexen worden afgewisseld door landbouwgronden. **Landgoed Slangenburg** ligt zuidelijk van deze zone, landgoed 't Zand ten noorden ervan. Ook voor deze landgoederen geldt dat onderhoud aan bos en laan en aan gebouwen een knellender last wordt.

De kleinschaligheid van het landschap staat onder enige druk, de relatief geïsoleerde ligging van de beide landgoederen ten opzichte van elkaar beperkt de bestaansmogelijkheden voor diverse planten en dieren die op beide landgoederen voorkomen.

De beeklopen in het gebied hebben deels hun natuurlijke karakter verloren. Ook hierdoor staat de biodiversiteit onder druk.

Het **Keppelcomplex** noordelijk van de Oude IJssel heeft een hoge landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarde. Het is een bijzonder gebied, een pareltje. (Verkeers)druk vormt echter een bedreiging voor de aanwezige kwaliteiten. Te denken valt aan de druk op de N317 of de toekomstige rondweg Hummelo. Daarnaast vormen achterstallig onderhoud en leegstand van beeldbepalende monumentale gebouwen een bedreiging voor de landschappelijke kwaliteiten.

De **Oude IJsselse Weiden** liggen direct ten zuiden van Oude IJssel met enkele oude kreken en broekbossen. Het overige gebied heeft een open karakter waarin landbouw de belangrijkste plaats inneemt. Landschapselementen in de zin van bossages en hagen zijn nauwelijks meer aanwezig. Sommige landbouwbedrijven groeien uit hun jasje, waardoor opslag buiten plaats vindt. Dat leidt tot verrommeling van het landschap.

4.5 Uitdagingen

Wat zijn nu voor het gehele plangebied gezien de uitdagingen vanuit landschappelijk optiek bekeken waarvoor de gemeenten staan?

4.5.1 Landbouw

De trends in de landbouw zijn samenvattend een verdergaande bedrijfsbeëindiging gekoppeld aan schaalvergroting, agrarische specialisatie en het produceren van niche-producten, het vrijkomen van agrarische bebouwing en een verbreding van de economische basis van bedrijven met nieuwe niet-agrarische bedrijfsactiviteiten. Deze trend is van groot belang voor de landschappelijke ontwikkeling. Enerzijds leidt het tot uitbreiding en nieuwbouw van agrarische bedrijfsbebouwing, het herinrichten van boerenerven en grotere huiskavels en tot meer burgerwoningen. Anderzijds worden sommige huiskavels tot veldkavels en/of komen veldkavels ongunstiger te liggen ten opzichte van agrarische bedrijven.

Deze trends vormen zowel een bedreiging als kans voor landschapsontwikkeling. Zo kan de introductie van meerdere nieuwe kleinschalige activiteiten, al dan niet als verbreding van de economische basis van agrarische bedrijven, resulteren in verrommeling en versnippering van het landschap. Anderzijds biedt het ontstaan van grootschaliger en krachtiger bedrijven en het zoekproces naar nieuwe economische dragers kansen voor de introductie van nieuwe landschappelijke elementen rond bedrijfsgebouwen en voor agrarisch natuurbeheer. Juist die bedrijven die de verbreding zoeken in recreatieve activiteiten zijn erbij gebaat de landschappelijke kwaliteiten van het gebied in stand te houden of te verbeteren.

De uitdagingen voor de komende jaren liggen in de sfeer van het geleiden van de dynamiek in de agrarische sector op een zodanige wijze dat deze dynamiek leidt tot resultaten die het gedachtengoed Berlewalde ondersteunen.

In concreto bestaat de uitdaging uit:

- Het behouden van de voor het gebied kenmerkende grondgebonden landbouw
- De bedrijfsontwikkeling (verbouw en nieuwbouw van agrarische gebouwen en herinrichting van erven) te laten aansluiten op de landschapsontwikkelingsvisie
- Het definiëren van combinatiemogelijkheden tussen de agrarische sector en natuurontwikkeling
- Het verder organiseren van het agrarisch beheer van het landschap
- Het aanreiken van instrumenten om dit proces te faciliteren
- Het geleiden van gebruiksveranderingen van agrarische bebouwing en het handhaven van karakteristieke en/of monumentale bebouwing die een belangrijke bijdrage levert aan de identiteit van het landschap

4.5.2 Woon- en bedrijfsbebouwing

Uitbreiding van woonkernen waar dan ook en van welke omvang dan ook drukt een zeker stempel op het landschapsbeeld, zeker in de meest kleinschalige landschappen. Om de landschappelijke aansluiting tussen woonkern en omringend gebied niet te abrupt te laten zijn en om de landschappelijke harmonie zo min mogelijk te verstoren ligt de uitdaging in het realiseren van stedenbouwkundige plannen die een goede overgang creëren tussen bebouwd gebied en buitengebied waarin landschappelijke patronen worden gerespecteerd, en die daarmee de relatie tussen deze beide gebieden versterken. In dit verband is te wijzen op het belang van uitbreidingen die rekening houden met de cultuurhistorie, het landschap en de ontstaansgeschiedenis van de kernen.

Ditzelfde geldt voor de realisatie van gemeentelijke bedrijventerreinen.

In het buitengebied komt veel bebouwing vrij. Voor de agrarische bebouwing is de uitdaging al geschetst. Voor landgoederen geldt een vergelijkbaar verhaal. Ondanks de jonge historie van de landgoederen bepalen ze met hun boscomplexen, lanen, parken, tuinen en monumentale gebouwen voor een groot deel het beeld van de Graafschap en daarmee van het plangebied.

De uitdagingen rond de kenmerkende bouwwerken in het gebied zijn:

- Het vinden van nieuwe economische dragers voor de instandhouding van de landgoederen, de gebouwen en het bijbehorende landgoederenlandschap
- Het vinden van passende functies voor die bebouwing waardoor het gewenste economische draagvlak tot stand komt zonder dat dit leidt tot ongewenste invloeden op het landschap

4.5.3 Verkeer en infrastructuur

De kwaliteit en de beleving van het landschap wordt mede bepaald door de verkeersdruk. Het verkeer en de bijbehorende geluidsproductie kunnen een impressie van groene rust onaangenaam verstoren.

Weginfrastructuur is vrijwel per definitie een aantasting van het landschap. De ruimtelijke versnippering, de introductie van een lijnelement in een organische vormgegeven landschap, waar in grote delen van het plangebied nog sprake is, kan aan landschappelijke patronen ernstig afbreuk doen.

Vanuit de optiek van verkeer en infrastructuur zijn de uitdagingen:

- Het voortgaan met een verdere vermindering van de verkeersdruk in het centrale hart van het plangebied
- Het met de uiterste zorgvuldigheid landschappelijk inpassen van eventuele nieuwe (rond)wegen. De omlegging N348 Eefde – De Mars is reeds in een vergevorderd stadium. Aansluiting moet worden gezocht bij de betreffende landschapstypen waar de omlegging in komt te liggen

4.5.4 Recreatie en toerisme

De groei van recreatie en toerisme in het plangebied wordt over het algemeen toegejuicht. Het landschap leent zich voor allerlei vormen van buitenrecreatie. De IJssel, Oude IJssel en Berken en enkele grote plassen bieden kansen voor waterrecreatie. Daarnaast verhogen deze wateren, maar ook de kleinere waterlopen de attractiviteit van het landschap. Recreatieactiviteiten bieden de mogelijkheid de economische basis van het gebied te verbreden. Waar rond de karakteristieke bebouwing als

oude boerderijen en landgoederen naar nieuwe economische dragers wordt gezocht kan naar allerlei activiteiten in de recreatieve sfeer worden gekeken.

De uitdagingen vanuit recreatie en toerisme voor de gemeenten vanuit landschappelijke optiek zijn:

- Vanuit de planologie voorkomen dat recreatie leidt tot aantasting van het landschap
- Het tegengaan van landschappelijke verrommeling en versnippering door relatief grootschalige intensieve recreatieve ontwikkelingen
- De afstemming van de recreatieve ontsluiting van het gebied qua modus (auto, fiets) op de gewenste landschappelijk-recreatieve kwaliteit
- Het toelaten van recreatie-initiatieven in het buitengebied die goed te koppelen zijn aan initiatieven rond landschapsontwikkeling
- Het tegengaan van verstoring door licht- en geluidsbronnen

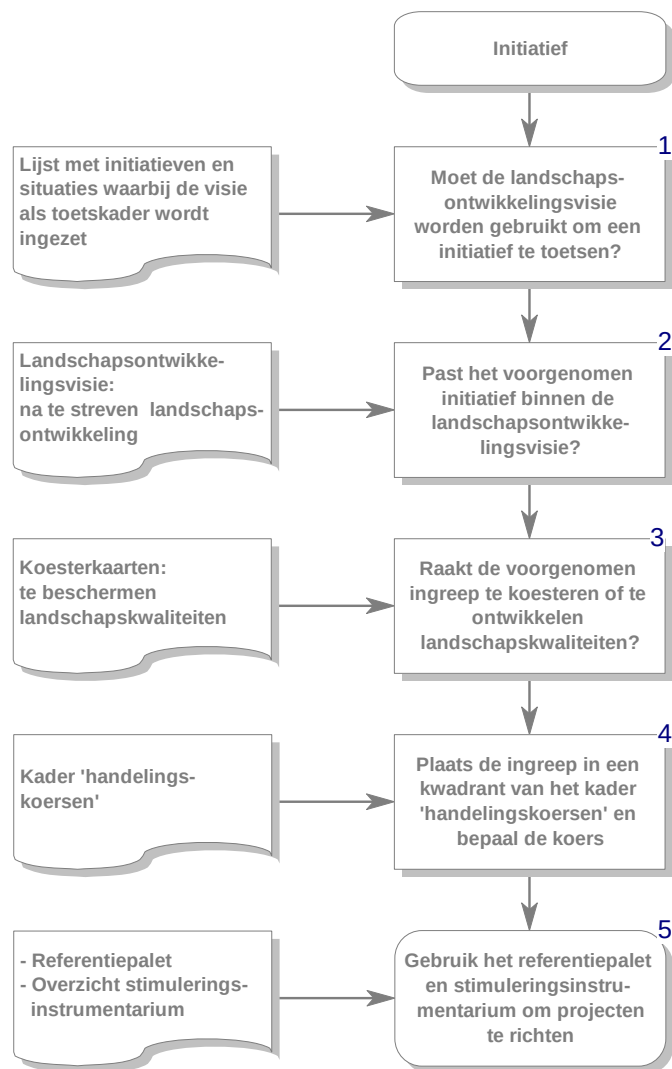
4.5.5 Duurzaamheid

Het omgaan met klimaatverandering in het bijzonder maar ook andere aspecten van duurzame ontwikkeling zoals behoud van biodiversiteit biedt kansen voor landschapsontwikkeling. Vanuit duurzaamheidsoptiek is het de uitdaging om:

- Landschapsbouw te koppelen aan klimaatadaptatiebeleid
- Het streven naar biodiversiteit mede vorm te geven door natuurontwikkeling en landschapsbouw
- Nieuwe productiewijzen van groene energie in het buitengebied een plek te geven zonder dat landschappelijke kwaliteiten worden aangetast
- Dergelijke nieuwe productiewijzen te koppelen aan financiering van landschapsbouwprojecten

Een stappenplan voor de toepassing van de visie; hoe pas je de visie toe?

Het gebruik van de visie om initiatieven in het buitengebied te beoordelen kent enkele eenvoudige regels. In het stappenplan worden deze beschreven. Hiermee wordt voor iedereen duidelijk hoe de landschapsontwikkelingsvisie wordt toegepast. Het stappenplan neemt de gebruiker mee langs de volgende vragen:

5 Landschapsontwikkeling: het kader

5.1 Ontwikkelingskader: sturen en stimuleren

In de inleiding op deze landschapsontwikkelingsvisie is het doel van de visie toegelicht. Dit hoofdstuk beschrijft hoe de visie wordt gebruikt om ontwikkelingen in het gebied te beoordelen op hun betekenis voor het landschap.

De gemeenten gebruiken de landschapsontwikkelingsvisie om initiatieven in het buitengebied vanuit landschappelijke optiek tegen het licht te houden. Dat gebeurt vanuit een 'negatieve' en een 'positieve' invalshoek. Vanuit de negatieve invalshoek wordt nagegaan of initiatieven een aantasting kunnen betekenen van de kenmerkende landschappelijke kwaliteiten van het buitengebied; is een initiatief in strijd met het Berlewalde gedachtengoed? De landschapsontwikkelingsvisie heeft in dit geval een toetsende functie. Een toetsing die aan het begin van verdere uitwerking van een initiatief plaats vindt, zodat er een sturende impuls vanuit gaat.

Vanuit de positieve invalshoek wordt de vraag gesteld in welke mate een initiatief bijdraagt aan Berlewalde. Als het initiatief bijdraagt aan het realiseren van het gedachtengoed van Berlewalde, is het initiatief in meer of mindere mate te ondersteunen. In dit geval kan de visie houvast geven om de stimulering van initiatieven te beargumenteren.

De landschapsontwikkelingsvisie vervult hiermee een belangrijke dubbelrol voor het behoud en de ontwikkeling van Berlewalde. Om het gebruik van de landschapsontwikkelingsvisie handen en voeten te geven en te zorgen dat de visie in alle denkbare situaties op een gelijke wijze wordt gebruikt is een ontwikkelingskader opgesteld.

Het ontwikkelingskader dat op de volgende pagina's is omschreven is geen soort checklist 'voor alle gevallen' die na invulling in een eenduidig antwoord resulteert. De denkbare ontwikkelingen en initiatieven in het buitengebied zijn zo divers, en de uitgangssituaties van waaruit zij worden ondernomen zo verschillend, dat het kader niet meer is dan een richtsnoer dat tot indicatieve uitkomsten leidt.

Is het kader daarmee een lege dop, heeft het maar weinig nut? Nee, door gebruik van het ontwikkelingskader worden de gemeenten geholpen om een eenduidige lijn in denken, besluiten en doen te bereiken; een eenduidigheid in lijn met het gedachtengoed van Berlewalde.

5.2 Ontwikkelingskader; opbouw en gebruik

Hoe gebruiken de gemeenten de landschapsontwikkelingsvisie om initiatieven in het buitengebied te beoordelen op hun betekenis voor het landschap? Hiervoor is een beknopt stappenplan opgesteld dat het gebruik van de landschapsontwikkelingsvisie vorm geeft. Hierin staan de vragen vermeld die de gemeente zich achtereenvolgens stelt, de informatie die de gemeente gebruikt bij het beantwoorden van die vragen en de wijze waarop de gemeente besluit over de initiatieven zijn worden beoordeeld.

De onderdelen die in het stappenplan zijn verwerkt zijn:

1 Een omschrijving van initiatieven en situaties waarbij de visie wordt toegepast

Voor gemeenten en voor mensen of organisaties die in het buitengebied iets willen ondernemen moet duidelijk zijn wanneer de landschapsontwikkelingsvisie wordt toegepast.

In paragraaf 5.3 zijn deze initiatieven en situaties verwoord.

Met behulp van dit overzicht wordt bepaald wanneer de visie is toe te passen.

2 De omschrijving van het Berlewalde gedachtengoed; de visie op de landschapsontwikkeling

Dit gedachtengoed is de visie van de gemeenten op de landschapsontwikkeling en de voorgestane gebiedskwaliteiten. Hoofdstuk 2 beschrijft de visie.

Aan de hand van de visie wordt op hoofdlijn bepaald of een initiatief passend is vanuit de voorgestane landschapsontwikkeling.

3 De koesterkaarten; de te beschermen landschapskwaliteiten

Met foto, schets en woord geven deze kaartbeelden weer wat de bijzondere landschapstypen zijn in het gebied en wat de te beschermen kwaliteiten. De koesterkaarten zijn opgenomen in bijlage 2.

Met behulp van deze kaartbeelden wordt meer in detail bepaald wat de mogelijke invloed is van een initiatief op het landschap.

4. Een kader 'handelingskoersen': hoe typeert de gemeente initiatieven en hoe besluit men daarover?

Na beoordeling door de gemeente van een initiatief aan de visie en koesterkaarten zijn verschillende uitkomsten denkbaar.

Een initiatief past bijvoorbeeld wel binnen de visie of een initiatief staat haaks op de voorgestane landschapsontwikkeling. Een initiatief kan ook wel binnen de visie passen maar qua vormgeving minder gunstig uitpakken voor het landschap. Om de gemeenten houvast te geven bij het precies beoordelen van initiatieven en richting te geven aan hun vervolghandelingen en besluitvorming is het kader handelingskoersen opgesteld. Het kader handelingskoersen is beschreven in paragraaf 5.3.

5. Referentiebeelden; hoe stimuleer en richt ik initiatieven?

Na de vorige stap belandt de gemeente in de afsluitende fase dat in overleg met de initiatiefnemer de vormgeving van een initiatief wordt besproken. Dit om de aansluiting van dat project op het Berlewalde gedachtengoed te optimaliseren. Een aantal referentiebeelden staan ter beschikking om dit overleg te ondersteunen. Ze geven aan welke ontwikkelingen en landschappelijke situaties de gemeenten nastreven. De referentiebeelden zijn opgenomen in bijlage 2.

5.3 Nadere toelichting gebruik

Wanneer wordt de landschapsontwikkelingsvisie toegepast? (ad 1)

In het buitengebied gebeuren heel veel en verschillende zaken die een effect kunnen hebben op het landschap. Daarom is het niet mogelijk om

één complete lijst op te stellen waarop alle initiatieven en situaties zijn vermeld die met behulp van de landschapsontwikkelingsvisie tegen het licht worden gehouden.

We zoeken daarom de toevlucht tot een opsomming van voorbeelden.

De landschapsontwikkelingsvisie wordt gebruikt om de volgende initiatieven in het buitengebied te beoordelen:

- Infrastructurele ingrepen die leiden tot een blijvende zichtbare verandering
- Structuurvisies
- Woningbouw
- De aanleg van bedrijventerreinen en bouw van bedrijfspanden
- De verbouw van woon- of bedrijfspanden met blijvende zichtbare veranderingen aan de buitenzijde van de panden
- Functieverandering van bebouwing in het buitengebied
- Agrarische activiteiten die tot landschappelijke verandering leiden
- De aanleg van erfbeplantingen
- De her- of verkaveling van gronden
- Groene- en blauwe projecten in de sfeer van natuur- en/of landschapsbouw
- Activiteiten in het buitengebied ook als deze niet direct leiden tot fysieke ingrepen zoals georganiseerde reguliere buitensportactiviteiten

Voor al deze voorbeelden geldt dat de landschapsontwikkelingsvisie in ieder geval wordt gebruikt als:

- De activiteit aanlegvergunningplichtig is en de gemeente het bevoegd gezag is
- De gemeente vanuit een toekomstig bevoegd gezag rol bij projecten van andere overheden wordt betrokken

In deze situaties kunnen de gemeenten hun eigen wijze van optreden bepalen en dat van andere partijen binden aan bestuurlijke en/of juridische regels

De gemeente heeft voor diverse initiatieven in het buitengebied niet de bevoegdheid om gewenst gedrag van initiatiefnemers 'af te dwingen', als ze dat al zouden willen.

Wanneer gemeenten niet vanuit een rol als bevoegd gezag kunnen handelen, gebruiken de gemeenten de landschapsontwikkelingsvisie als voorbeeld waaraan initiatiefnemers ideeën kunnen ontlelen.

Hoe werkt dit in de praktijk? Een initiatief in het buitengebied wordt bij de gemeente aangemeld. De gemeente beantwoordt dan de vraag of de landschapsontwikkelingsvisie moet worden toegepast door na te gaan of het initiatief op de bovenbeschreven lijst staat. Als de gemeente voor het betreffende initiatief ook nog bevoegd gezag is dan is het duidelijk; met de landschapsvisie in de hand wordt het initiatief beoordeeld.

Van belang is om hierbij direct te melden dat de beoordeling niet gaat over het wel of niet toelaten van een initiatief, daarvoor dient het bestemmingsplan, maar om een principe standpunt te bepalen: Is de ingreep vanuit landschapsontwikkeling positief dan wel negatief te waarderen? In aansluiting daarop wordt nagegaan hoe een initiatief door de gemeenten verder tegemoet is te treden. Dit om de invloed van het initiatief op het landschap zoveel mogelijk in overeenstemming met de landschapsontwikkelingsvisie te brengen.

Past een initiatief binnen de landschapsontwikkelingsvisie? (ad 2)

De landschapsontwikkelingsvisie wordt gebruikt om de vraag te beantwoorden of een initiatief op hoofdlijn binnen de voorgestane landschapsontwikkeling past.

De landschapsontwikkelingsvisie geeft een beeld van de landschappelijke ontwikkelingsrichting en van ontwikkelingen in recreatie, wonen, werken en landbouw die bijdragen aan de realisatie van de visie.

Aan de hand van de deelgebiedsvisies op het landschap wordt nagegaan of een voorgenomen ingreep of activiteit past binnen de visie. Een initiatief past binnen de visie als deze:

- In de visie genoemd wordt als een mogelijk of gewenst initiatief in het deelgebied waar het initiatief wordt voorgesteld
- Met een redelijke inspanning kan worden aangepast tot een in de visie vermelde gewenste ingreep of activiteit, bijvoorbeeld door omvang of intensiteit aan te passen
- Redelijkerwijs vergelijkbaar is met andere initiatieven die wel expliciet in de visie staan vermeld als gewenst initiatief

Belangrijk bij deze vraagstelling is of ontwikkelingen qua aard en intensiteit passen in het gedachtengoed van het beoogde 21e eeuwse Berlewalde of dat deze dit streefbeeld juist belemmeren.

Raakt de voorgenomen ingreep te koesteren landschapskwaliteiten? (ad 3)

In de aansluitende stap wordt bekeken of de al dan niet passende ingreep of activiteit een te koesteren (hoge) landschapskwaliteit raakt. Hier bekijkt de gemeente meer in detail of bijzondere landschapkenmerken worden aangetast door een voorgenomen initiatief. Wanneer dit inderdaad het geval is wordt beoordeeld wat de invloed van het initiatief is op de landschapskwaliteit en de bijzondere elementen daarin. Dit oordeel kan een handvat bieden om een initiatief qua vormgeving, inrichting of exacte locatie te veranderen zodat het landschap er niet door wordt aangetast of omgekeerd dat het initiatief de gewenste landschapsontwikkeling maximaal ondersteund.

Bepaal de handelingskoers (ad 4)

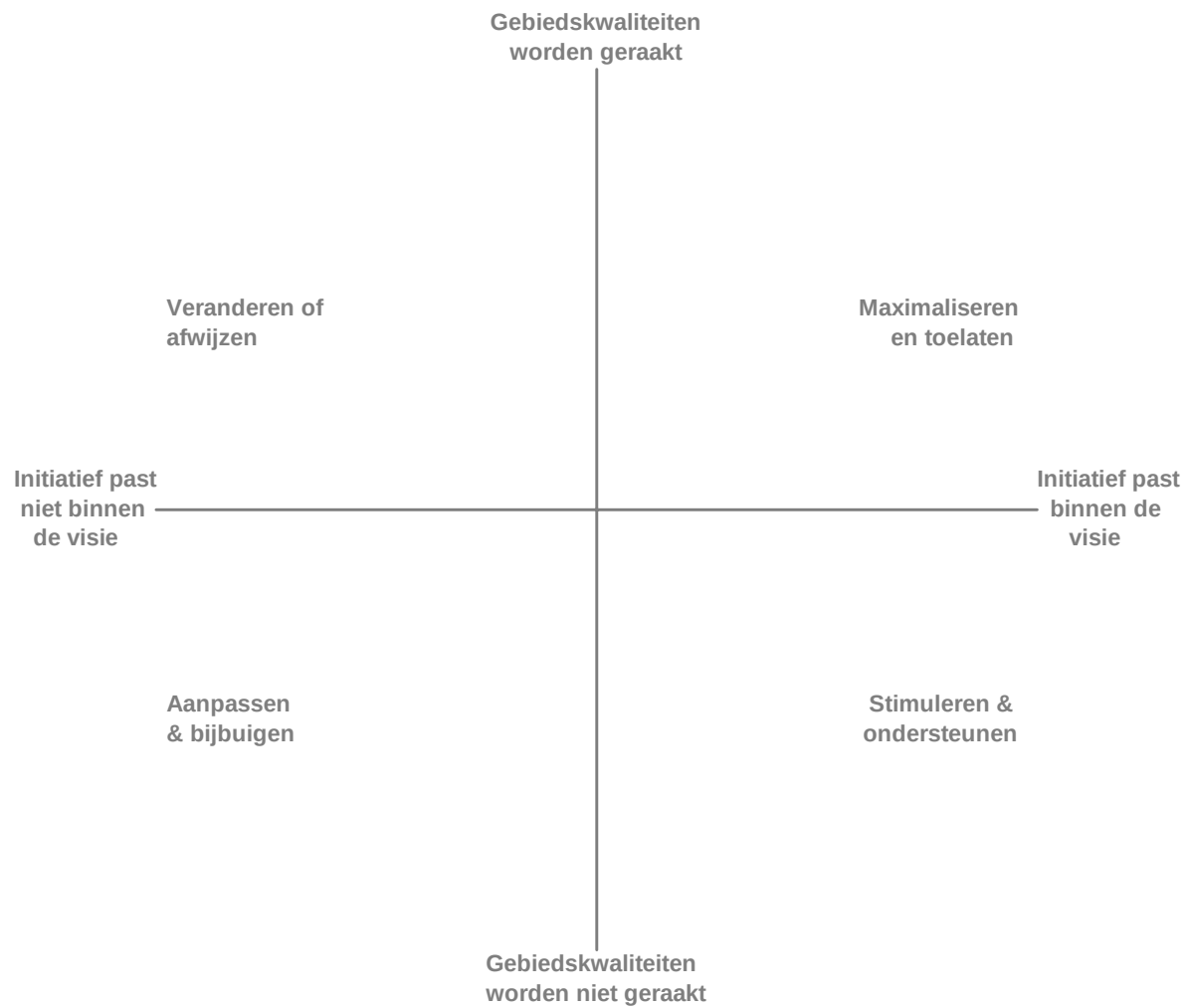
Met behulp van de antwoorden uit de stappen twee en drie kunnen initiatieven in één van de kwadranten van het hieronder weergegeven kader handelingskoersen worden geplaatst. In het kader is per kwadrant een principekoers beschreven voor gemeentelijke vervolgacties en besluitvorming over een initiatief.

Deze principekoersen geven een hoofdlijn weer voor de gemeentelijke afhandeling van initiatieven. Om deze lijnen helder af te bakenen zijn eenduidige termen gebruikt om de polen in handelen goed uit te drukken. De werkelijkheid is genuanceerder. De principekoersen staan hieronder nader omschreven.

Principekoers 'Maximaliseren en toelaten'

Een initiatief dat bijdraagt aan de (hoge) landschappelijke kwaliteiten en past binnen de visie wordt in principe positief beoordeeld en is daarmee toelaatbaar. Dit zullen veelal initiatieven zijn die gericht zijn op conservering en/of bescherming van bestaande hoge kwaliteiten en bijzondere landschapstypen. Hier is het zaak om het onderste uit de kan te halen wat betreft het te realiseren initiatief. De gemeenten streven er dus naar dat initiatieven die in dit kwadrant zijn geplaatst qua aard, omvang, exacte

KADER 'HANDELINGSKOERSEN'

locatie en vormgeving zo zijn uitgewerkt dat het initiatief zo goed mogelijk bijdraagt aan realisatie van het Berlewalde gedachtengoed. Landschap staat hier absoluut voorop.

Principekoers 'Veranderen of afwijzen'

Initiatieven die niet passen binnen de visie, hoge landschapskwaliteiten raken en daarmee dus de essentie van Berlewalde negatief beïnvloeden, worden negatief beoordeeld. De gemeenten willen dergelijke initiatieven bij voorkeur voorkomen. Dit soort projecten worden afgewezen.

Afhankelijk van aard en herkomst van een initiatief en de bevoegdhedenverdelingen over ruimtelijke toelating daarvan, kan een gemeente een project op grond van landschappelijke overwegingen in de landschapsvisie niet altijd kunnen voorkomen. De terugvaloptie is dan om met kracht na te streven dat projecten zodanig worden veranderd dat de landschappelijke schade wordt geminimaliseerd.

Principekoers 'Stimuleren & ondersteunen'

Initiatieven die passen binnen de visie en hoge landschapskwaliteiten niet aantasten willen de gemeenten in principe stimuleren en ondersteunen. Deze initiatieven dragen immers bij om, daar waar Berlewalde in mindere mate tot uitdrukking komt, de gewenste kwaliteiten te versterken. Het zijn juist de projecten in dit kwadrant die in hoge mate kunnen bijdragen Berlewalde te versterken of uit te breiden. Dit zijn daarmee bij uitstek projecten, die gerelateerd zijn aan andere maatschappelijke activiteiten en die op alle mogelijke wijzen dienen te worden ondersteund.

Principekoers 'Aanpassen & bijbuigen'

In dit kwadrant van het kader worden projecten geplaatst die niet passen binnen de landschapsontwikkelingsvisie en die geen hoge landschapskwaliteiten raken. Dit soort initiatieven dragen niet bij aan realisatie van het Berlewalde gedachtengoed. De negatieve invloed op dat gedachtengoed is tegelijkertijd beperkt. Bij dit soort projecten past een gemeentelijke handelingskoers die erop is gericht om initiatieven wat aan te passen of bij te buigen zodat de negatieve landschappelijke invloed wordt geminimaliseerd.

Richt de ingreep (ad 5)

Gegeven de in eerdere stappen bepaalde principekoers wordt als afsluiting van het stappenplan in overleg met de initiatiefnemer besproken hoe het initiatief zo goed mogelijk kan aansluiten op het gedachtengoed van Berlewalde.

Daarbij worden de koesterkaarten (zie bijlage 2) ingezet om de wijze van uitvoering van initiatieven te optimaliseren. Aan de koesterkaarten kunnen ideeën worden ontleend om deze aansluiting vorm te geven.

Het overzicht van stimulerend instrumentarium wordt gebruikt om na te gaan hoe de positief beoordeelde initiatieven eventueel kunnen worden ondersteund.

5.4 En verder?

Na het doorlopen van dit stappenplan is de beoordeling van de consequenties voor landschapsontwikkeling van een initiatief afgerond. Een initiatief dat via het stappenplan is beoordeeld is voorzien van een advies om maximaal aan te sluiten bij het Berlewalde gedachtengoed. Het is daarna aan de initiatiefnemer om zijn of haar initiatief door te zetten. De vervolgstap voor de gemeente is veelal besluitvorming in het spoor van de ruimtelijke ordening of een besluit om het initiatief te ondersteunen met financiën, menskracht, expertise of anderszins.

Het bovenstaande hoeft niet te betekenen dat een initiatief eerst een landschappelijke beoordeling moet doorlopen en pas daarna een ruimtelijke beoordeling of een beoordeling aan weer andere kaders. Het is goed mogelijk om het initiatief min of meer tegelijkertijd op basis van verschillende beleidskaders te beoordelen. Daarmee worden procedurele last en doorlooptijd beperkt.

Bijlage 1 Uitwerking natuur en ecologie per deelgebied

Deze bijlage hoort bij de uitwerkingen per deelgebied van de LOV behorend bij het thema natuur/landschap. Per deelgebied is een gidssoort aangewezen. In deze bijlage staan de gidssoorten en bijbehorende wenselijke ingrepen in het landschap beschreven.

Boskamers

Gidssoort: Ringslang (*Natrix natrix*)
Natuurontwikkeling in gebieden bestemd voor menselijke bewoning kan worden gerealiseerd door ontwikkeling van natuur aan stads- of dorpsranden, tussen de boscomplexen en de kleinschalige (landbouw)gebieden. Hier moet worden ingezet op kleinschalige landschapselementen zoals houtwallen, ruige akkerranden, singels, bosjes, poelen en vennen ten behoeve van vogels, amfibieën, reptielen en kleine zoogdieren.

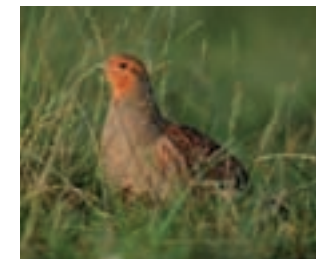

De ringslang is de grootste slang van Nederland. Deze sterk aan water gebonden soort staat als kwetsbaar op de Rode Lijst maar neemt de laatste jaren langzaam in aantallen toe. Voor hun voedsel zijn ze afhankelijk van amfibieën, vooral kikkers, waardoor ze vaak rond vijvers en vennen, rivieren en veenmoerassen worden aangetroffen. De ringslang komt zowel langs stilstaand als bij langzaam stromend water voor. Deze biotopen zijn allemaal aanwezig of te realiseren in dit deelgebied. Verder zijn de aanwezigheid van geschikte broedhoppen en overwinteringsplekken van belang, zoals hopen plantaardig afval (bijvoorbeeld takken, maaisel of bladeren), composthopen, takkenbossen en dichte braamstruiken. De aanleg van broedhoppen in ecologische verbindingzones helpt de verspreiding van de ringslang. De ringslang heeft beschutting nodig omdat ze in een open terrein erg kwetsbaar zijn voor predatoren, maar er moet ook niet teveel ruigte en bomen zijn. Deze ontnemen de slang een plek om

te zonnen. Een kleinschalige afwisseling van open- en geslotenheid is dus van belang.

Boerenland

Gidssoort: Patrijs (*Perdix perdix*)
Patrijzen komen vooral in kleinschalige open terreinen voor, zoals weilanden, akkers en braakliggende terreinen met houtwallen of heggen. Deze biotopen zijn reeds aanwezig of goed te ontwikkelen in dit deelgebied. In het gebied liggen een aantal beken met goede ecologische potenties. Door beekherstel en kleinschalige natuurontwikkeling kan beekgerichte natuur worden hersteld. Hierdoor ontstaan er meer natuurlijke graslanden en ruige begroeiingen die geschikt zijn als broedplaats voor de patrijs. Het gebied bestaat verder hoofdzakelijk uit landbouwgebied. Door kleinschalig landbouwgebruik en agrarisch natuurbeheer te versterken wordt het gebied aantrekkelijker voor weidevogels, waaronder de patrijs. Beheersmaatregelen die gunstig zijn voor de patrijs zijn o.a. een uitgesteld maaibeheer, de ontwikkeling van natuurlijke graslanden en ruige akkerranden, en het herstel van houtwallen en heggen. Het nieuwe beheer moet aansluiten bij bestaand (landbouw) beleid.

Ampsen, Verwolde, Laren

Gidssoorten: Kamsalamander (*Triturus cristatus*) en vogelsoorten van kleinschalige landschapselementen en bossen
De kamsalamander heeft een voorkeur voor kleinschalige landschappen met bospercelen, heggen en struwelen. Het voortplantingsbiotoop bestaat voornamelijk uit vrij grote, stilstande wateren met een goed ontwikkelde onderwatervegetatie, hoewel ook wat kleinere wateren niet gemeden worden. De poel mag wel diep maar niet geheel beschaduwde zijn en moet permanent water bevatten. In het deelgebied zouden wat meer poelen of

grotere wateren moeten worden aangelegd. Andere beheersmaatregelen zijn de versterking van de kleinschalige cultuurlandschappen en bosvorming van de grotendeels productiebossen naar een natuurbos/multifunctioneel bos, en het realiseren van de verbinding tussen Groot Dochteren en Ampsen en Verwolde door de aanleg van kleine landschapselementen.

IJsselwaarden

Gidssoort: Kwartelkoning (*Crex crex*), knoflookpad (*Pelobates fuscus*) (op gradiënt)
De kwartelkoning is een karakteristieke vogel van kruidenrijke hooilanden en grootschalige akkergebieden. De Nederlandse kwartelkoningen komen vooral voor in grasland dat als hooiland wordt beheerd, onder andere door late maaidata. Ook broedt de kwartelkoning in natuurontwikkelingsterreinen in de uiterwaarden van de Waal, Rijn en IJssel die worden begraaasd door grote grazers als Konikpaarden, Schotse hooglanders en Galloways. Door de begrazing ontstaat in veel gebieden een mozaïek van ruigtes en grazige plekken. Mits de vegetatie niet te dicht of te open is, vormen deze natuurgebieden aantrekkelijk broedterrein voor kwartelkoningen. Ze worden immers niet gemaaid of anderszins bewerkt, zodat de legsels en kuikens geen gevaar lopen. Inzetten op natuurontwikkeling en begrazing in de uiterwaarden is dus gunstig in dit deelgebied en sluit ook aan bij het beleid Ruimte voor de Rivier en een het provinciale beleid Leesbaar rivierenlandschap. Het deelgebied heeft ook een gaaf microreliëf van lage rivierduinen, complexen van richels en geulen (kronkelwaarden) en de steile en gave gradiënt van beboste stuwwallen van de Zuid-Veluwe en Hattem naar uiterwaarden. Deze gradiënten zijn geschikte biotopen voor de knoflookpad. De grote open eenheid van de uiterwaarden en de beperkte bebouwing zorgen voor rust, ruimte en donkerte met uitzondering van de omgeving van de stedelijke gebieden. Dit deelgebied is dus zeer geschikt voor grootschalige natuurontwikkeling.

Berkeldal

Gidssoort: Winde (*Leuciscus idus*)

In dit gebied ligt een aantal beken met goede ecologische potenties, waar kan worden ingezet op herstel van de beeklopen en het stimuleren van kleinschalige natuurontwikkeling. De ontwikkeling van beekgerichte natuur kan gestimuleerd worden door de aanleg van ecologische oevers (steile en harde oevers vergraven), hermeandering van de beek, het creëren van plas-dras situaties, moerassen en overstromingsvlakten, de aanleg van vistrappen en water bergen bij bronnen en broekgebieden in haarvaten van het beekstelsel. De winde is voor zijn voortplanting aangewezen op stromend water, en is afhankelijk van vistrappen voor het bereiken van de paaigronden. De soort is recentelijk in aantal afgenomen door het onbereikbaar worden en verdwijnen van paaigronden. De winde is gevoelig voor waterverontreiniging en is daarom een indicator voor een goede waterkwaliteit.

De Hof van Zutphen

Gidssoort: Bosanemoon (*Anemone nemorosa*)

Dit deelgebied staat bekend om zijn kleinschalige rijke bossen op lemige gronden afgewisseld met graslanden. In dit deelgebied zou natuurlijke bosvorming voorop moeten staan. De bosanemoon is in eerste instantie een bosplant uit loofbossen en landgoederen. Maar daarnaast komt hij ook in graslanden en slootkanten voor. De soort heeft een voorkeur voor redelijk voedselrijke gronden, en groeit op licht tot matig beschaduwde plekken in het bos. In bossen op zure of zandige gronden blijft de bosanemoon beperkt tot bosranden waar vanuit landbouwgronden aanvoer van meststoffen plaatsvindt.

Het Groote Veld

Gidssoort: Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*)

Nachtzwaluwen zijn vogels van doorgaans droge, halfopen tot open terreinen op de hogere zandgronden. Het nest bevindt zich op de grond, maar de aanwezigheid van enig geboomte als schuil- en zangplaats is gewenst. Bovendien houdt zich in bomen een flink deel van het voedsel op, dat bestaat uit grote insecten zoals nachtvlinders. Dit deelgebied voldoet grotendeels aan de biotoopeisen van de nachtzwaluw. Een gevarieerde omgeving bestaande uit structuurrijke (oude) heide met een geleidelijke overgang naar naaldbos, kapvlakten en droge bossen vormen goede leefgebieden voor deze soort. Natuurlijke bosvorming, bijvoorbeeld door het omvormen van de bestaande monocultuur, en het herstel van heidevelden zijn echter van belang. Verder is een zonering van recreatie en rustgebieden voor de fauna nodig. De natuurvisie van Natuurmonumenten zou overgenomen moeten worden. Overige aanbevelingen zijn het aanleggen van faunapassages bij drukke provinciale wegen.

Lochemse Berg

Gidssoort: Boomvalk (*Falco subbuteo*)

Open gebieden zoals heidevelden en landbouwgebieden met veel variatie en omgeven door bos of bosjes vormen het leefgebied van boomvalken. Deze kleine roofvogel vangt zijn prooi in vlucht zoals kleine vogels en, vooral later in de zomer, veel insecten zoals libellen. Hierdoor zijn boomvalken vaak bij stilstaand water zoals vennen aan te treffen. De soort nestelt in oude kraaienesten of hoogspanningsmasten. Bij Zwiep komt veel kwelwater omhoog, hier zou kwelafhankelijke natuur ontwikkeld kunnen worden. Het versterken van de kleinschaligheid en de gradiënten in het gebied zijn dan ook van belang

in dit deelgebied. Ook het instellen van een natuurlijk bosbeheer is heel gunstig.

Landgoederenzone Baakse Beek

Gidssoort: Kleine ijsvogelvlinder (*Limenitis camilla*)

De kleine ijsvogelvlinder leeft vooral in gevarieerd, vochtig en gemengd bos of loofbos, zoals elzenbroekbos. De rups komt uitsluitend voor op (wilde) kamperfoelie. De vlinder vliegt in de halfschaduw op open plekken, langs bosranden en bredere bospaden. Door verdroging en het dichtgroeien van bos is het leefgebied van deze vlindersoort sterk afgenomen. Alleen in Twente en de Achterhoek heeft de kleine ijsvogelvlinder nog een groot en min of meer aaneengesloten verspreidingsgebied. De Baak bestaat uit nat tot droog bos op rijkere (klei)bodem. Verdroging is echter een probleem. Het waterschap heeft een visie geschreven op de Baakse Beek, hier zou bij aangesloten moeten worden. Door meer open plekken en geleidelijke bosranden in het bos te maken wordt het bos een stuk aantrekkelijker.

Open broek en ruggen

Gidssoort: Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*)

De gevlekte aronskelk is een loofbosplant van voedsel- en basenrijke, min of meer vochtige en kalkhoudende bodems, waar hij groeit op lichte tot zwaar beschaduwde plaatsen. Vaak staat de gevlekte aronskelk aan de voet van hellingen en in bos- en struweelrestjes in het cultuurlandschap zoals bij holle wegen. De gevlekte aronskelk verdraagt in vergelijking met andere bosplanten veel bemesting en weet zich zelfs te handhaven in sterk verruigde bosranden en heggen. In het deelgebied is een aantal bossen aanwezig die aan de biotoopeisen van deze soort voldoet. Daarnaast heeft het gebied hoge ecologische potentie door de aanwezigheid van kwelwater, maar er zijn veel agrarische activiteiten.

De ontwikkeling van natte natuur, het herstel van oude waterlopen zoals de Grote Beek, het aanleggen van poelen en de aanleg van een natte ecologische verbindingzone zijn zinvol. Ook zou er een aantal (hout) singels met elzen of essen aangeplant kunnen worden en water worden geborgen bij bronnen en broekgebieden.

Esrug Hengelo-Zelhem

Gidssoort: Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*)

De Veldleeuwerik is een soort die echt thuishoort in open landschapstypen, zoals boomloze open gebieden met een korte vegetatie, graanakkers, weidegebieden en vooral heidevelden. Ze broeden in graslanden vaak langs slootkanten. Vroeger was de soort één van de meest algemene broedvogels van Nederland, maar de populatie is sinds de jaren zeventig met 90% afgenomen. Dit is voornamelijk te wijten aan intensivering van de landbouw en veranderingen van duinvegetaties en heidevelden. Om de soort te helpen, zou er weer meer diversiteit moeten komen in de te verbouwen gewassen en men zou weer terug moeten keren naar de methode om na de oogst de stoppels gedurende de winter op het land te laten staan. Andere beheersmaatregelen die de veldleeuwerik ten goede komen zijn bijvoorbeeld het aanleggen van faunaranden (uit productie genomen perceelsranden) of het gedeeltelijk braakleggen van percelen. Op de droge enken en bermen in het deelgebied zou een extensiever maaibeheer ingesteld kunnen worden. In dit deelgebied vindt een combinatie van wonen en agrarische activiteiten plaats, resulterend in een kleinschalig open gebied.

Verbindingslandgoederen

Gidssoort: Das (*Meles meles*)

De das komt voornamelijk voor in glooiend landschap, bestaande uit loofbossen, afgewisseld met grasvelden. Dit deelgebied met haar gevarieerde

cultuurlandschap, oude bossen en landschapselementen, afgewisseld met agrarische activiteiten op graslanden en akkers voldoet daar aan. Door de aanleg van ecologische verbindingzones kunnen versnipperde populaties met elkaar in verbinding komen. Door dassentunnels onder verkeerswegen aan te leggen en kanalen en andere watergangen met steile oevers van uittreedplaatsen (geleidelijke oevers) te voorzien wordt het aantal slachtoffers verminderd. De aanleg van houtwallen, boomgaarden en heggen helpt de das migreren en voedsel te vinden.

Halsche Rug

Gidssoort: Boomkikker (*Hyla arborea*)

Het natuurlijk biotoop van de boomkikker bestaat uit jonge natuurlijke poelen in een laaglandrivierensysteem. Hij heeft echter in een kleinschalig agrarisch landschap, met veel hagen, houtwallen en veedrinkpoelen een vervangende biotoop gevonden.

Dit deelgebied staat bekend om zijn heggen, de oude rivierloop, kwelplekken en het kleinschalige agrarische beheer en is daarmee dus een geschikt leefgebied voor de boomkikker. De aanleg van poelen op kwelplekken en de aanplant van hagen en houtwallen zou het biotoop sterk verbeteren. Ook aanwezige gradiënten zouden beter benut kunnen worden, door de voet van de Halsche Rug te verrijken. In 't Zand komen ook de kamsalamander en levenbarende hagedis (al) voor. Aanleg van overgang- of buffergebieden tussen intensieve landbouwgebieden naar natuurgebieden, bijvoorbeeld een ecologische beheerde golfbaan, zijn aan te bevelen.

Agrarische ontginning Wolfersveen

Gidssoort: Grutto (*Limosa limosa*)

De grutto broedt in (veen)weidegebieden zoals natte graslanden. Oorspronkelijk broedde de grutto in open moerassen en in hoogveen. Toen Nederland steeds meer in cultuur gebracht werd met weilanden, heeft hij zich aangepast aan de

omstandigheden. Een groot deel van de Europese gruttopopulatie broedt in Nederland, maar door verstedelijking (verstoring door licht en geluid) en intensieve landbouw (ontwatering, te sterke bemesting, te vroeg maaien) is het aantal grutto's in Nederland de laatste jaren sterk achteruit gegaan. Dit deelgebied wordt gekenmerkt door een open landschap met veel agrarische activiteiten. Door op bepaalde delen de graslanden extensiever te beheren, zoals later maaien, eventueel nabeweidning, het waterpeil omhoog brengen en bemesten met ruige stalmest, ontstaan er meer natuurlijke graslanden met een rijk insectenleven waar de grutto voldoende voedsel en nestmogelijkheden kan vinden. Een hoge grondwaterstand is van essentieel belang voor het in stand houden van de grutto en andere weidevogels. Een gruttovriendelijk maaibeheer zou gericht moeten zijn op een late maaidatum, bij voorkeur na 15 juni. Als er toch vroeger gemaaid wordt, dan bij voorkeur van binnen naar buiten over het perceel en verspreid over een zo lang mogelijke periode. Andere gunstige maatregelen voor weidevogels zijn een matige bemesting, een vegetatiebeheer gericht op een insectenrijke flora, een structureel beheer over een lange periode, en nestbescherming tijdens de maaiperiode. Een kleinschalig landbouwgebruik en agrarisch natuurbeheer ten behoeve van weidevogels, zoals het ontwikkelen van natuurlijke graslanden zou dus versterkt moeten worden.

Slangenburg

Gidssoorten: Bruine vuurvliinder (*Lycaena tityrus*)

De bruine vuurvliinder vliegt op beschutte en kruidenrijke plaatsen op droge zandgronden, maar ook in vochtige gebieden, zoals schraal kruidenrijk grasland in laagveenmoerassen

en komt vooral nog in Noordoost Nederland en de Veluwe voor. Dit deelgebied kent een afwisseling van landgoederen, agrarisch land, grotere bossen en de Slingebek. Er zijn veel overgangen en gradiënten van hooggelegen, kleinschalige landschappen naar laaggelegen open landschappen. De Heidenhoekse Vloed bijvoorbeeld herbergt een groot aantal bijzondere soorten als boomkikker, kamsalamander, poelkikker,

kleine zonnedaauw, klokjesgentiaan, parnassia en moeraswespenorchis. De overgangen van nat naar droog zijn ook zeer geschikt voor de bruine vuurvliinder. Herstel van de beekloop van de Slingebek, kleinschalige natuurontwikkeling en grootschalige natuurontwikkeling in heide- en broekontginningslandschappen zijn hier zinvol.

Keppelcomplex

Gidssoort: Knoflookpad (*Pelobates fuscus*)

In Nederland is het voorkomen van de knoflookpad beperkt tot de oostelijk gelegen, hogere gronden in de rivier- en beekdalen, waaronder het Gelderse IJsseldal. De soort geeft de voorkeur aan een eenvoudig te vergraven, rijkelijk door de zon beschenen bodem, zoals zanderige rivierduinen. 's Zomers worden knoflookpadden ook af en toe op zandige aardappelakkertjes, in moestuintjes, in maïsakkers, etc. aangetroffen. In de zomer leidt de knoflookpad een zwervend bestaan door houtwallen, bosjes en vochtige weilanden. Er lijken jaarlijks een drietal (geïdealiseerde) habitattypen van groot belang voor het voortbestaan van de soort, namelijk voedselrijk, stilstaand, visvrij water als voortplantingshabitat, rijkelijk door de zon beschenen, voedselarme zandgronden als winterhabitat, en rijkelijk door de zon beschenen weilanden, afgewisseld met zandige plekken, struikjes en bosschages, omzoomd door houtwallen als zomerhabitat. Dit deelgebied heeft al veel gradiënten en differentiatie, zoals een oud rivierterras, een afwisseling tussen kleibossen, vennen en schrale of arme gebieden. Door de bestaande differentiatie verder te ontwikkelen in het gebied, door middel van de aanleg van vennen, (visvrije) poelen, houtwallen en zanderige randen ontstaat er uitermate geschikt leefgebied voor de knoflookpad.

Oude IJsselse weiden

Gidssoort: Muskuskruid (*Adoxa moschatellina*)

De Oude IJsselse weiden staat bekend om haar heggenlandschap en het kleinschalige agrarische beheer. In het gebied ligt ook een oude rivierarm.

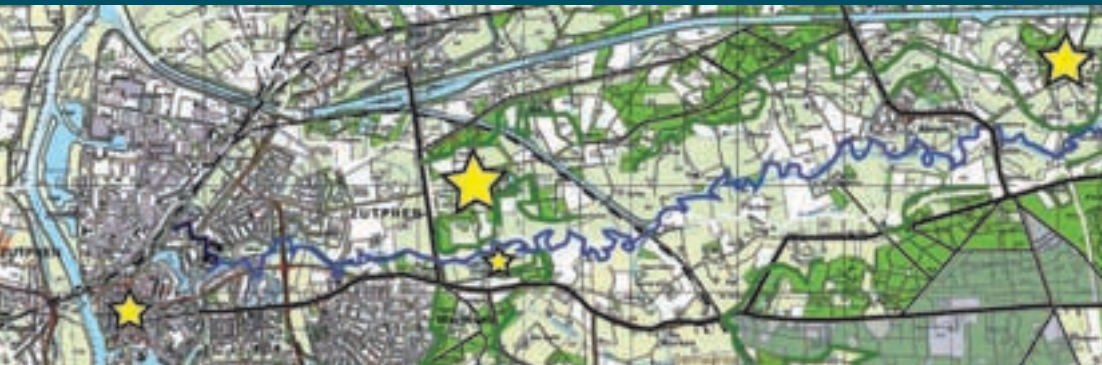
Muskuskruid is een soort die groeit in oude loofbossen, op houtwallen, tussen struikgewassen en onder oude hagen op een vochtige en voedselrijke bodem. De soort heeft een voorkeur voor matig beschaduwde plekken, en kan plaatselijk massaal voorkomen in bijvoorbeeld oeverwalbossen, langs holle wegen en aan de voet van hellingen. Dergelijke geschikte habitattypen die passen in het kleinschalige cultuurlandschap met heggen en houtwallen zouden verder ontwikkeld moeten worden.

Bijlage 2 Koesterkaarten

Op een aantal plaatsen is akkerbouw (maïs) in de koesterkaarten als ongewenste ontwikkeling opgenomen. Hoewel de koesterkaarten niet dwingend zijn en slechts een gewenste (landschappelijke) richting aangeven, heeft de gemeenteraad van Lochem besloten dat genoemde ongewenste ontwikkeling niet als zodanig op Lochems grondgebied wordt gezien.

BEEKDAL

Landschap kort beschreven

- Ruimte maat 50 à 500 m
- Gradiëntrijke situaties, dalvormige laagtes
- Strokenverkaveling haaks op beek
- Soms broekbosjes aan de beek
- Beekgeleidende begroeiing (elzen, wilgen)
- Gras- en hooiland
- Zicht in lengterichting van het beekdal
- Hoge grondwaterstand
- Beken vormen vaak een ecologische verbindingszone
- Landgoederen en -huizen nabij beekloop
- Randen beekdal cultuurhistorisch bepaald, vaak onderdeel van bos- en landgoederen

Bebouwing en erf

- Bebouwing op dekzandkopjes
- Van origine geen agrarische bebouwing
- Waterburchten / havezathes (zie bos- en landgoederen)
- Enkele burgerwoningen
- Bruggen en stuwen onopvallend, historische relictten

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Ontwatering
- Dempen van sloten
- Wijzigen kleinschalige percelering
- Nieuwe bebouwing
- Akkerbouw
- Onderbreking ruimtewerking in lengterichting
- Bemesting
- Aanbrengen van hoogteverschillen

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Beekdal ruimtelijk begrenzen met opgaande gebieds-eigen beplanting
- Terugbrengen cultuurhistorisch slotenverloop
- Vernatting
- Natuurontwikkeling
- Natuurlijk grasland beheer
- Beekherstel
- Vistrappen
- Hooilanden op juiste locatie
- Bebouwing weren in open beekdal

Mogelijke kwaliteit

RIVIERENLANDSCHAP IJSSEL - STROOMRUGGEN EN TERRASSEN

Landschap kort beschreven

- Ruimte maat tussen 50 en 200 meter
- Terrassen en stroomruggen besloten karakter en hoger gelegen dan omringende gronden (ca 1,5 m hoogteverschil)
- Open landschap, lichte klei en zavel
- Onregelmatige blokverkaveling
- Terrassen zijn smalle langgerekte lichtgolvende zones
- Stroomruggen zijn brede vlakten met restanten van boomgaarden en meidoornheggen
- Boomgroepen en steilranden
- Vergezichten

Bebouwing en erf

- Kleinschalige kernen / buurtschappen met bomen op hoger gelegen ruggen
- Cultuurhistorisch zeer oud
- Karakteristieke rivierenbebouwing, dwarsgevels
- Intieme sfeer, groot contrast tussen erf en landschap

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Verdichten van het landschap en in het bijzonder rondom Bronkhorst
- Ontwateren
- Ontgronden en egaliseren
- Grootschalige recreatie
- Akkerbouw (maïs)
- Afnemend contrast dicht – open tussen stroomruggen / terrassen en open kom- en broekgronden rondom

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Uitbreiden meidoornhagen op ruggen
- Extensieve recreatie
- Zichtlijnen op Bronkhorst versterken
- Verdichten stroomruggen en terrassen, versterken openheid aanliggende kom- en broekgronden
- Dorpsranden landschappelijk versterken

Mogelijke kwaliteit

RIVIERENLANDSCHAP UITERWAARDEN, BINNENDIJKSE KRONKELWAARDEN, KOMGRONDEN

Waardenlandschap kort beschreven

- Open landschap, zeer grote ruimtemaat 500 à 1000 m
- Dijken, nevengeulen, microreliëf
- Regelmatige blokverkaveling, klei
- Rechte ontwateringsloten komgronden
- Laaggelegen komgronden
- Uiterwaarden liggen hoger dan komgronden
- Ooibos restanten in nevengeulen
- Grootschalige grondgebonden landbouw
- Grasland
- Ganzen en weidevogels
- Restanten IJssellinie
- Weinig ontsluiting, gelegen op dijken en hoger gelegen randen

Bebouwing en erf

- Bebouwing uitsluitend op rivierduinen en terpen
- Erfbeplanting: eiken en populieren
- Grote boerderijen als eilanden in de open ruimten
- In omliggende komgronden grote boerderijen
- Zowel monumentale bebouwing als nieuwe boerderijen
- Vrije ligging stadje Bronkhorst

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Verdichten van het landschap en in het bijzonder rondom Bronkhorst
- Ontwateren
- Ontgronden, afgraven / afvlakking
- Geomorfologisch oud reliëf is niet gewenst
- Grootschalige recreatie
- Akkerbouw (mais)
- Meer ontsluiting

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Uitbreiden van meidoornhagen
- Oeverruigten en plasdras situaties (nieuwe natuur)
- Extensieve recreatie
- Toegankelijkheid en beleving vergroten
- Zichtlijnen op Bronkhorst versterken
- Openheid handhaven
- Weidegrond
- Rust (beperken autotoegankelijkheid)

Mogelijke kwaliteit

RIVIERENLANDSCHAP IJSSEL - OUDE IJSSEL & RIVIERWEIDE

Landschap kort beschreven

- Ruimte maat 200 à 1000 m
- Open landschap
- Onregelmatige blokverkeveling, kleigronden
- Oude rivierlopen
- Afvoersloten welke parallel lopen aan de Oude IJssel
- Natte natuur en broekbossen nabij Oude IJssel
- Overwegend grasland, grondgebonden landbouw
- Gekanaliseerde rivier, scheepvaart
- Recreatievaart

Bebouwing, erf en bruggen

- Weinig tot geen bebouwing, gelegen op hoger gelegen ruggen of terpen
- Geen bebouwing buitendijks, wel binnendijks
- Bebouwing heeft agrarische uitstraling
- Cultuurhistorische bebouwing
- Scheepvaartbruggen
- Weinig ontsluiting
- Cultuurhistorie ijzeroerwinning

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Aantasting zichtlijnen
- Doorbreking lengterichting rivierdal
- Ander gebruik dan grasland
- Grootschalige recreatie
- Nieuwe bebouwing

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Openheid
- Erfbeplanting terpen benadrukken
- Recreatief medegebruik onderhoudswegen
- Rijkswaterstaat / Waterschap en verbeteren toegankelijkheid
- Natuurlijk graslandbeheer
- Elzen en populieren bij watergangen
- Behoud veeteelt en grondgebonden landbouw

Mogelijke kwaliteit

RIVIERENLANDSCHAP IJSSEL-RIVIERDUINENCOMPLEX

Landschap kort beschreven

- Rivierduin parallel aan de Oude IJssel
- Kleinschalig landschap, besloten karakter
- Ruimte maat 50 à 200 m
- Microreliëf
- Gradiënten nat - droog
- Afwisseling tussen landbouw en bosbouw
- Lanenstructuren landgoederen
- Loof- en naaldbossen
- Beek en kwelzones aan rand rivierduinencomplex
- Zandpaden / Hessenpaden
- zichtlijnen naar open omgeving

Bebouwing en erf

- Verspreid staande, monumentale gebouwen
- Landhuizen, oude boerderijen
- Landschapsparken
- Landgoeddorpen

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Intensivering van de landbouw
- Verval van huidige laanstructuren
- Grote kapvlaktes
- Doorsnijding oude paden, dichtzetten zichtlijnen
- Grootchalige dorpsuitbreiding
- Gebiedsvreemde architectuur

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Versterking netwerk van landgoederen
- Behoud koppeling landgoed – landbouw
- Nieuwe woon/werkfuncties landgoederen
- Herstel en versterken lanen
- Ecologische kwaliteit bossen verbeteren
- Verbeteren landschapsecologische kwaliteit
- Versterken kleinschaligheid landschap
- Duurzame landbouw
- Recreatief medegebruik versterken
- Cultuurhistorische details, eigen beeldkwaliteit

Mogelijke kwaliteit

BOS & LANDGOEDEREN - BOSSEN EN COULISSENLANDSCHAP

Landschap kort beschreven

- Een landgoed is een economische eenheid die ruimtelijk bestaat uit bossen en open ruimten
- Ontstaan in onontgonnen gebied of gevoegd naar bestaand cultuurlandschap
- Ruimte maat 50 à 300 m
- Bossen aangelegd op heidegronden, broekgronden en beekgronden
- Eiken en beukenbossen
- Monoculturen met plantages van spar en den
- Lange lijnen, barokke lanen
- Ecologisch waardevol door ouderdom en rust
- Kenmerken van Middeleeuwen, Renaissance, Barok en Engelse landschapstijl

Bebouwing en erf

- Bebouwing is divers; koetshuizen, jachthutten, beheerderwoningen, villa's
- Bebouwing is opgenomen in bos
- Open ruimten hebben functionele kenmerken
- Bebouwing ligt los van de wegenstructuur
- Meestal een poort op afstand van het huis
- Ondergeschikte privé-tuin
- Solitaire bomen op erf
- Woonbossen Epse en Gorsse

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Aantasting authentieke kenmerken van het landgoed
- Opdeling grondeigendom
- Beperking openbare toegankelijkheid
- Functies die leiden tot toename verkeer
- Licht- en geluidstoename
- Ontwatering
- Maat- en schaalbeleving verkleinen
- Grote kapvlaktes
- Teveel bebouwing

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Duurzame instandhouding van het bos en coulisselandschap
- Ecologische waarde verbeteren en realisatie nieuwe natuur
- Wandelmogelijkheden
- Extensief bosbeheer
- Duurzame exploitatie landgoederen
- Duurzame landbouw & bosbouw

Mogelijke kwaliteit

BOS & LANDGOEDEREN - PARK EN TUIN RONDOM HOOFDGEBOUW

Landschap kort beschreven

- Buitenplaats - esthetisch ontworpen ruimtelijke eenheid van landschap en gebouwen
- Het gebouw is onderdeel van de ruimtelijke compositie
- Ruimte maat 20 à 150 m, doorzichten 1000 m
- Ruimtelijke sequenties (kleinere en grotere samenhangende ruimtes) in een ontworpen ruimtelijke compositie
- Onderdeel van groter geheel, landgoed met boscomplexen, lanenstructuren, boomgroepen, solitairen en agrarische randen
- Vastgehecht in zijn omgeving via de lanen en het bos
- Gekenmerkt door verschillen in voedselrijkdom en vochtigheid
- De boomkeuze bestaat soms ook uit exoten
- Beperkte toegang van het privé-deel, hoge beleefbaarheid handhaven en versterken
- Doorgaande wandelroutes
- Meestal Engelse landschapsstijl, fragmenten Barok

Bebouwing en erf

- Hoofdmoot is groen, bebouwing ondersteunt het groen
- Samenhang en hiërarchie in de bebouwing; hoofdbebouwing aanwezig
- Ontworpen ensemble van gebouw en open ruimte; landhuis gecomponeerd als decorstuk in de ruimteopbouw
- Landhuis heeft hoge architectonische kwaliteit
- Huis met een aangelegd park, esthetisch ontworpen
- Herkenbare vormtaal (bijv. Landschapsstijl)
- Beken vaak onderdeel van tuinontwerp
- Waterpartij aanwezig

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Aantasting authentieke kenmerken van het landgoed
- Ruimtelijk afgebakende tuin
- Exoten
- Architectuur die zich afzet tegen de omgeving
- Ontsluiting, los van hoofdgebouw
- Nevengebouwen los van het ruimtelijke ensemble

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Duurzame instandhouding / herstel van park in authentieke stijl
- Alle gebouwen zijn onderdeel van de ruimtelijke compositie
- Herstel ruimtelijk ensemble van park en gebouw
- Niet meer dan één hoofdontsluiting
- Nevengebouwen ondergeschikt aan hoofdgebouwen

Mogelijke kwaliteit

KAMPENLANDSCHAP

Landschap kort beschreven

- Kleinschalig landschap met open kampen
- Ruimtelijke afwisseling tussen landbouwgronden en beplanting
- Ruimte maat 100 à 300 m
- Microreliëf
- Steilranden langs kampen
- Onregelmatige verkaveling
- Oude cultuurhistorische patronen
- Kronkelig wegenverloop, gerelateerd aan laagtes van laken, beekdalen en Berkeldal en microreliëf
- Oude houtwallen, bosjes, erfbeplanting en wegbeplanting
- Hoge differentiatie functies
- Buurtschappen

Bebouwing en erf

- Bebouwing heeft agrarische uitstraling
- Hoofdschuur en bijschuren
- Grote keus aan boerderijtypen: oud - nieuw
- Wolfseind, Hallenhuisboerderij
- Gespreide burgerbebouwing
- Ensembles van boerderijen parallel aan beekdal
- Historisch karakter, donkere tinten
- Moestuin / boomgaard
- Erfbossen / zware boomgroepen

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Schaalvergroting, die niet past binnen ruimtemaat van het landschap
- Grote volumes bos zonder open ruimtes
- Verstedelijking
- Afgraven, egaliseren en bebouwing kampen
- Hoofdgebouw qua maatvoering niet onderscheiden van bijgebouw

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Erfafscheiding door kleinschalige landschapselementen
- Behoud, herstel en ontwikkeling houtwallen, singels, hagen en erfbossen
- Op cultuurhistorie geïnspireerde beeldkwaliteit
- Behoud / versterking doorzichten (coulissewerking)
- Behoud oude boerderijen
- Extensieve recreatie versterken
- Onderhoud en beheer cultuurhistorische patronen

Mogelijke kwaliteit

ENKEN / ESSEN / HALSCHE RUG

Landschap kort beschreven

- Grote ruimtemaat 200 à 500 m
- Essen en enken bol en hoger liggend dan omgeving
- Steilranden
- Onregelmatige blokverkaveling
- Nagenoeg geen beplanting op enken en essen
- Beplanting esranden, Gelders sortiment
- Ontbreken van permanente perceelscheidingen bovenop de es
- Weinig wegen
- Zandwegen
- Akkerbouw

Bebouwing en erf

- Oudste erven aan randen enken en essen
- Agrarische bebouwing
- Eén of meer schuren
- Grote keur aan boerderijtypen: oud – nieuw
- Stevige erfbeplanting / erfbosjes aan de randen van enken en essen
- Grote dakvlakken wijkend achter de bolling van de enk / es

Halsche rug

- Geomorfologische pleistocene langgerekte rug
- Hoger gelegen in het landschap
- Oude Hessenweg aan de flanken
- Houtwallen aan de randen
- Agrarische functie
- Ruimtebeleving loodrecht op rug

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Vergraven, egaliseren enken en essen
- Bomen planten op essen / enken
- Boomkwekerijen
- Bebouwing op enken en essen
- Aanleggen waterpartijen

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Verbetering landschappelijke kwaliteit
- Erfbeplanting aan de rand enk / es versterken
- Behoud agrarische functie op de Halsche rug
- Graanteelt op de enk / es
- Behouden en versterken steilranden
- Recreatief medegebruik in vorm van wandelpaden en nevenfuncties / nieuwe functies boerderijen

Mogelijke kwaliteit

BROEKLANDEN

Landschap kort beschreven

- Natte open gebieden
- Grote ruimtemaat 500 à 2000 m
- Vlakke ligging
- Grote rechte percelen, opstreckende verkavelingsrichting
- Veel sloten
- Enkele ruilverkavelingswegen, vaak hoger gelegen in landschap
- Matig voedselrijk, kwel, hoge waterstand
- Weg- en erfbeplanting beeldbepalend
- Populierenbossen, essen, wilgen, berk, els, eiken langs wegen
- Overwegend grasland
- Weidevogelgebieden

Bebouwing en erf

- Van oudsher zijn de broeklanden onbebouwd
- Boerenerven langs ontginningswegen en op dekzandkopjes
- Bebouwing met voorkant naar wegzijde
- Stevige erfbeplanting, Gelderse hagen en windsingels van eiken
- Erven kennen rechte begrenzingen
- Rationele uitstraling

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Ontwateren
- Verdichting ontsluitingspatroon
- Akkerbouw
- Nieuwe burgerwoningen in de openheid
- Gebogen vormtaal

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Openheid versterken
- Randen broekgebieden verduidelijken
- Beplanten kavelsloten met elzen en knotbomen om rechte lijnige kavelpatroon te benadrukken
- Vernatten
- Landschappelijke inpassing nieuwe boerderijen (stevige erfbeplantingen)
- Grasland
- Rechthoekige / rationele vormtaal

Mogelijke kwaliteit

19E EEUWSE ONTGINNINGEN (HEIDEONTGINNING & EENMANSONTGINNINGEN)

Landschap kort beschreven

- Halfopen, kleinschalig landschap met rationele verkaveling
- Ruimte maat 200 à 400 m
- Blok vormige / langwerpige verkaveling
- Ontginningsstructuur kent recht lanenstelsel van eik/berk
- Rechte brede sloten (minder dan broeklanden)
- Boscomplexen eik, berk, den
- Ingericht t.b.v. agrarisch gebruik

Bebouwing en erf

- Bebouwing ligt aan ontginningswegen, gebouwen tasten openheid niet aan
- Grote boerderijen met erfbeplanting
- Setting van gebouwen is rechtlijniger dan bij essen of kampen
- Meestal kleine laan vanaf weg naar woonhuis
- Visuele relatie tussen huis en ontginningsweg (voorzijde woonhuis is op de weg georiënteerd)
- Erven hebben recht en regelmatig patroon van beplanting (erfbos - houtsingel - laan / boomgaard)
- Erfbeplanting is schakel tussen landschap en huis
- Zichtrelatie tussen huis en landschap, eenvoudig ontwerp
- Detaillering; sober, beperkte verhardingen, greppels en gras
- Boerderij niet verstopt achter de tuin, grote dakvlakken zijn zichtbaar vanuit landschap
- Gelders ontginnings boerderijtype, wolfseinden

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Schaalverkleining
- Grote volumes bos zonder open ruimtes
- Overdadige versiering van hekken, poorten, muren op erven
- Opvallende detaillering (uit de toon vallend)
- Kronkelige vormen
- Aantasting raamwerk van lanen
- Diepe ontwatering
- Verblijfsrecreatie

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Nieuwe lanen / wegbepanting met daartussen grote open ruimtes
- Houtsingels en bomenrijen in lengterichting verkaveling
- Ecologische dooradering door beken en randenbeheer
- Versterking erfinrichting / -bepanting
- Rechthoekige vormtaal
- Handhaven vochtigheidsregime

Mogelijke kwaliteit

20E EEUWSE HEIDE & VEEN ONTGINNINGEN

Landschap kort beschreven

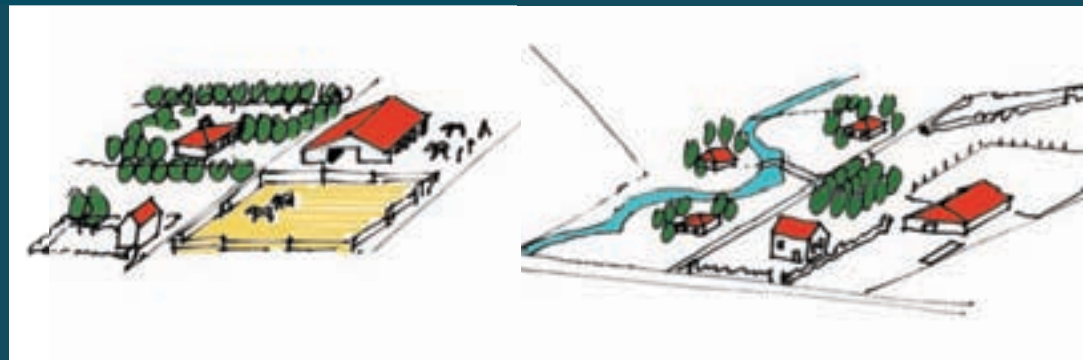
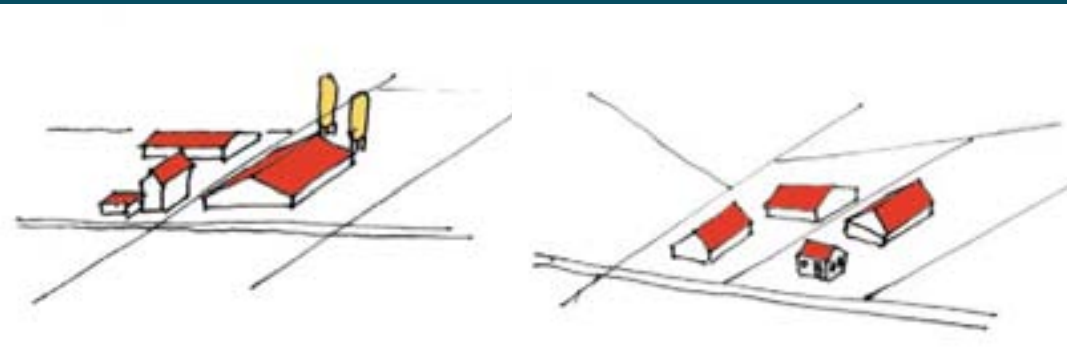
- Weids, open landschap
- Ruimte maat 500 à 1000 m
- Rationele verkaveling, blokvormig / langwerpig
- Rechte wegen, meestal strakke bosrand of wegbeplanting in blikveld aanwezig
- Vergezichten
- Voornamelijk gras- en bouwland, soms heiderestanten
- Weinig bebouwing los in de ruimte

Bebouwing en erf

- Bebouwing ligt aan ontginningswegen, gebouwen tasten openheid niet aan
- Meestal kleine laan vanaf weg naar woonhuis
- Visuele relatie tussen huis en ontginningsweg (voorzijde woonhuis is op de weg georiënteerd)
- Setting van gebouwen is rechtlijniger dan bij essen of kampen
- Jonge erven, recht en regelmatig patroon van beplanting (erfbos - houtsingel - laan / boomgaard)
- Erfbeplanting is schakel tussen landschap en huis
- Samenhang tussen de rationele verkaveling en de vorm van het erf
- Detaillering; sober, beperkte verhardingen, greppels en gras
- Boerderij niet verstopt achter de tuin, grote dakvlakken zijn zichtbaar vanuit landschap
- Grote variatie boerderijtypen

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Schaalverkleining
- Grote volumes bos zonder open ruimtes
- Overdadige, in het oog springende hekken
- Uit de toon vallende detaillering
- Kronkelige vormen

Gewenste ontwikkeling

- Behoud maatvoering
- Losse houtsingels en bomenrijen in lengterichting verkaveling, soorten eik/ berk
- Nieuwe lanen / wegbeplanting met daartussen grote open ruimtes, soorten eik en linde
- Ecologische dooradering door beken en randenbeheer
- Verbetering erfinrichting / -beplanting
- Rechthoekige vormtaal

Bestaande kwaliteit

Mogelijke kwaliteit

STUWWAL LOCHEMSE BERG / DE KALE BERG EN OMGEVING

Landschap kort beschreven

- Cultuurhistorische en landschappelijke eenheid
- Stuwwal met aflopende flanken
- Ruimte maat 100 à 400 m
- Grote hoogteverschillen
- Bos bovenop stuwwal, kampenlandschap op de flanken
- Ruimtelijke encenering met coulissen
- Veel bosranden en hagen
- Centrale open ruimte tussen Lochemse Berg en De Kale Berg
- Centrale open ruimte vormt zichtlijnen, evenals zichtlijnen op flanken
- Holle wandelwegen
- Oude tramlijn
- Zandwegen
- Engelse landschapsstijl gelijkend

Bebouwing en erf

- Kleine havezaten aan noordoostzijde berg
- Villa's met uitzicht en boomgroepen; wonen in groen
- Historische toeristische infrastructuur
- Congrescentra en historische voorname hotels
- Dorpsbebouwing met eigen karakter ('Barchemse stijl')
- Industrieel verleden

ONGEWENSTE EN GEWENSTE ONTWIKKELINGEN

Ongewenste ontwikkeling

- Hoogteverschillen afvlakken
- Bemesting, wateronttrekking
- Monocultuur
- Grootchalige verblijfsrecreatie, "verpaarding"
- Verdwijnen landbouwkundig gebruik

Bestaande kwaliteit

Gewenste ontwikkeling

- Koesteren van de doorzichten / vergezichten
- Dorpseigen beeldkwaliteit
- Veiligstelling ruimtelijke variatie
- Verbeteren natuurlijke variatie bosbestand
- Verhogen van het verblijfskarakter in de openbare ruimte
- Grote aandacht voor erven; hagen, boomgaarden, boomgroepen
- Hergebruik industrieel erfgoed

Mogelijke kwaliteit

Bijlage 3 Tijdslagen

TIJDS DIEPTE L.O.P.
LOCHEM-ZUTPHEN, BRONKHORST

Bijlage 4 Leden Stuurgroep LOP (Gebiedscommissie Graafschap)

W.R. van Hulstijn, VVV Achterhoek
H.J. Remmelink, Dienst Landelijk Gebied
Mr. W.J. Thate, Gelders Particulier Grondbezit
W.J. de Wilde, Gelders Particulier Grondbezit
A.A.J. Baars, Gemeente Bronckhorst (Wethouder)
J. Niewold, Gemeente Bronckhorst
J. Kottelenberg, Gemeente Lochem (Wethouder)
A. Stortelder, Gemeente Lochem
J.A. Gerritsen (voorzitter), Gemeente Zutphen (Burgemeester)
A. Groen, Gemeente Zutphen
A.J. van Oosten, Gemeente Zutphen (Wethouder)
G. Boenink, LTO Noord
H. Dinkelman, LTO Noord
M. Meijerink, LTO Noord
W. Rutgers, Streekhuis
P. Seesing (secretaris), Streekhuis
G.J. van der Veen, Streekhuis
R.E.J. van Eijden, Streekhuis
D. Moolenaar, Provincie Gelderland
J.J.C. Busger op Vollenbroek, Stichting Natuur in de Graafschap
B. van Til, Agrarische Natuurvereniging 't Onderholt
C. Vredeveld, Vereniging Natuurmonumenten
Th. Harbers
G.M. Smale-Bielderman
E.T.J.M. Rutting, Waterschap Rijn en IJssel (Heemraad)

Bijlage 5 Leden klankbordgroep LOP

W. Berendsen, Agrarische Natuurvereniging 't Onderholt
 G.J. de Ruiter, Agrarische Natuurvereniging 't Onderholt
 T. Wentink, Belangengroep Bronkhorst
 P. de Koning, Belangenvereniging Varsseveld
 W. Nijenhuis, Cultuurhistorische verenigingen Lochem
 H. Heuvelink, Dorpsraad Warnsveld
 Fabery de Jonge, Dorpsraden oud Gorssel
 I Beens, Geïnteresseerde
 Campman, Geïnteresseerde
 G.H. Garritsen, Geïnteresseerde
 R. Groot Nuelend, Geïnteresseerde
 D. Hemels-Prieckaerts, Geïnteresseerde
 G.J. en R.J. Huetink-Hartman, Geïnteresseerden
 W.J. Huis in't Veld, Geïnteresseerde
 A. IJsseldijk, Geïnteresseerde
 E.A. Looren, Geïnteresseerde
 R. Lubberdink, Geïnteresseerde
 Menkveld, Geïnteresseerde
 F. Remerie, Geïnteresseerde
 Stappelhoek, Geïnteresseerde
 J.H. Vrielink-Hartman, Geïnteresseerde
 De Fremery, Gelders Particulier Grondbezit
 J. Teeuwen, Instituut Voor Natuur- en milieueducatie (IVN)
 G.J. Liet, Landgoed Zelle
 B. Heijink, LTO Noord, afdeling Bronckhorst
 H. Schieven, LTO Noord, afdeling Lochem
 H. van Zandbrink, Provincie Gelderland
 G.J. Schepers, Stichting Mooi Lochem
 J. Busger op Vollenbroek, Stichting Natuur in de Graafschap
 L. van den Akker, Stichting Waardevol Warnsveld
 J.B. Dijkman, Stichting Waardevol Warnsveld
 S. van Keulen, Stichting Waardevol Warnsveld
 W. Garssen, Vereniging Bomenbelang Vorden

M. Leussink, Vereniging Natuurmonumenten
 C. Vredeveld, Vereniging Natuurmonumenten
 H. Roelofs, Vogelwerkgroep IJsselstreek en Natuurwerkgroep Gorssel
 J. Stapelbroek-Laskamp, VVLG
 J. te Veldhuis, VVV Vorden
 P. Niks, Wildbeheereenheid Steenderen en Baaks Belang
 A. Roskam, Werkgroep Barchem

Agenda leden

D. Hilhorst, Belangen vereniging Exel en omgeving
 J. Scheggetman, Belangenvereniging Wakker Laorne
 H. Maalderink, Dorpsraad Warnsveld
 H. Smeerdijk, Dorpsraad Warnsveld
 H. van Ditshuizen, Geïnteresseerde
 G. Grotenhuis, Geïnteresseerde
 G.J. Harmsen, Geïnteresseerde
 J. Hiddink, Geïnteresseerde
 H. Jolink, Geïnteresseerde
 G.A. Klein Lebbink, Geïnteresseerde
 W.J. de Wilde, Gelders Particulier Grondbezit
 P. Scheepers, Gelderse Milieufederatie
 H. van Toly, Stichting Natuur in de Graafschap
 H. Koskamp, Stichting Waardevol Warnsveld
 P. Seesing, Streekhuis
 H.M. Ambagtsheer-Leopold, Vereniging Bomenbelang Vorden
 A. Koster, Waterschap Rijn en IJssel
 A. Roskam, Werkgroep Barchem

Bijlage 6 Leden Projectgroep LOP

Fred Eggink, Gemeente Bronckhorst
Anne Stortelder, Gemeente Lochem
René Rijks, Gemeente Zutphen
Peter Brokke, Peter Brokke Gebiedsmanagement
Carien ten Cate, Royal Haskoning
Piet Ziel, Royal Haskoning
Richard Trenning, Stichting Landschapsbeheer Gelderland
Liselotte Coenen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland